

JONGEREN IN DE PUBLIEKE RUIMTE

Onderzoek naar lokale perspectieven

Onderzoeksproject in opdracht van Uit De Marge en Cera

Marjan Moris & Maarten Loopmans

Inhoud

1. Over dit onderzoek: aanleiding, doelstelling en aanpak	3
1.1. Aanleiding	4
1.1.1 Jongeren in de publieke ruimte als ‘probleem’	4
1.1.2 Maatschappelijke kwetsbare jongeren in de publieke ruimte	6
1.1.3 De publieke ruimte als site voor maatschappelijke kwetsing?	6
1.2. Doel: perspectieven op jongeren en/in de publieke ruimte openen	7
1.3. Aanpak: kleinschalige casestudies over ‘probleemlocaties’	8
Deel 2. Casestudies.....	11
2.1. Bredene	12
2.1.1. Bredene als site voor good practice	13
2.1.2. Conflicten en probleemdefiniëring	13
2.1.3. Interventies en oplossingen	14
2.1.4. Effect van de interventies.....	18
2.1.5. Kritieke succesfactoren voor geslaagd jeugdopbouwwerk.....	20
2.2. Zelzate	21
2.2.1. Locatie onder de loop: het busplein in Zelzate	22
2.2.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte	23
2.2.3. Conflicten met jongeren in de ruimte	26
2.2.4. Probleemdefiniëring en interventie	27
2.2.5. Effecten van de interventie	28
2.2.6. Lessen en aandachtspunten uit het verloop	31
Geuzennamen en de kracht van stigmatisering versus genuanceerde verhalen.....	31
2.3. Geraardsbergen.....	32
2.3.1. Locatie onder de loop: het voormalige skatepark aan de sporthal.....	33
2.3.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte	34
2.3.3. Conflict met jongeren in de ruimte	36
2.3.4. Probleemdefiniëring en interventie	37
2.3.5. Effecten van de interventie	38
2.3.6. Nieuwe probleemdefinitie, nieuwe oplossing.....	39
2.3.7. Lessen en aandachtspunten uit het verloop	41
2.4. Aalst Rechteroever	42
2.4.1. Locatie onder de loop: het Sint-Elisabethpark op Rechteroever	45

2.4.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte	46
2.4.3. Conflicten met jongeren in de ruimte	48
2.4.4. Probleemdefiniëring en interventies.....	51
2.4.5. Effecten van de interventies.....	52
2.4.6. Aandachtspunten en lessen uit het verloop.....	55
2.5 Antwerpen –Kiel	56
2.5.1. Locatie onder de loop: het Alfons de Cockplein.....	58
2.5.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte	59
2.5.3. Conflicten met jongeren in de ruimte	61
2.5.4. Probleemdefiniëring en Interventies	64
2.5.5. Effecten van de interventies.....	66
2.5.6. Lessen en aandachtspunten uit het verloop	69
3. Slotbeschouwing.....	70
3.1 Conflictoplossing als constructief democratische leerproces	70
3.2 Perspectief op de publieke ruimte als maatschappelijke instelling	70
3.3 Maatschappelijke kwetsbaarheid bestrijden op lange termijn.....	71
3.4 Overlast als aanleiding, maar niet als uitgangspunt voor interventies	72
3.5 Schaalgrootte als vraagstuk binnen oplossingsstrategieën	73
3.6 Meisjes als blinde vlek bij probleemgerichte benaderingen.....	74
Bibliografie.....	74

Colofon

Auteur: Marjan Moris.

Promotor: prof. dr. Maarten Loopmans.

Eindredactie: dr. Carmen Mathijssen (Cera) & Robert Crivit (Uit De Marge).

Een onderzoek in opdracht van: Uit de Marge & Cera.

Publicatie februari 2015.

1. Over dit onderzoek: aanleiding, doelstelling en aanpak

In dit deel bieden we inzicht in het ‘wat, waarom en hoe’ van dit onderzoek. Achtereenvolgens gaan we in op (1) de context waarin de onderzoeksvragen werden ontwikkeld, (2) welke vragen we willen beantwoorden en waarom, en (3) de ondernomen stappen om tot deze antwoorden te komen.

Samengevat

We kiezen voor interpretatief onderzoek dat de actuele situatie aan de hand van vijf cases in beeld brengt. Die keuze maken we vanuit een tendens van toenemende problematisering van jongeren in de publieke ruimte. Van juni tot december 2013 deden we interviews en (participerende) observaties in Aalst, Antwerpen, Bredene, Geraardsbergen en Zelzate. De aandacht ging daarbij naar de visie en stem van een brede waaier actoren over lopende processen rond jongeren in de publieke ruimte. Op basis van deze signalen kozen we in iedere gemeente één locatie als focus. Op deze locaties bekeken we telkens de inrichting en het gebruik van de publieke ruimte en de bestaande probleemdefinities. We gingen ook dieper in op enkele gevonden of gezochte oplossingen. Uit de analyse daarvan destilleren we aandachtspunten die lokale beleidsmakers kunnen ondersteunen in hun omgang met jongeren in de publieke ruimte.

1.1. Aanleiding

1.1.1 Jongeren in de publieke ruimte als ‘probleem’

(Jongeren)onderzoekers uit diverse wetenschappelijke disciplines wijzen erop dat de laatste twee decennia het elkaar ontmoeten van jongeren in de Westerse publieke ruimte in toenemende mate wordt geproblematiseerd (o.m. RMO, 2008; Rom e.a., 2012; Mathijssen e.a., 2014). Overlast door ‘probleemjongeren’ en ‘hangjongeren’ werd vanaf eind jaren negentig een actueel thema in de media en de publieke opinie van Westerse welvaartstaten. Zo verschenen jongeren steeds vaker als ‘overlastgevende categorie’ op de beleidsagenda’s (RMO, 2008: 11). Ook in België kunnen spelende kinderen steeds minder op tolerantie van omwonende volwassenen rekenen¹. De publieke ruimte is steeds meer de fysieke neerslag van een maatschappelijke functiescheiding tussen werken, wonen en vrije tijd. Daarin wordt de straat louter doorgangsgebied. Jongeren die de straat als ontmoetingsruimte gebruiken, worden steeds meer als anomalie gezien: ze trekken de aandacht en worden als afwijkend en storend ervaren (Karsten e.a., 2001; Dresen-Coenders e.a., 1991).

Historici, sociologen en criminologen wijzen erop dat ‘overlastproblemen’ op zich niet nieuw zijn, al variëren kwalificaties naargelang tijd en plaats door variaties in tolerantiedrempels en sociale normen. Het is wel nieuw dat de overheid zich steeds sterker verantwoordelijk stelt om oplossingen te ontwikkelen. Dit blijkt aan te sluiten bij de evolutie van onze samenleving naar wat socioloog Ulrich Beck (1992) ‘de risicosamenleving’ noemt. Het reduceren van vei-

---

¹ Cf. ‘Op vraag van enkele ministers werd in 2006 een werkgroep opgericht die de juridische grondslagen voor klachten tegen lawaai van spelende kinderen onderzocht, argumentatie ontwikkelde en lacunes in de wetgeving detecteerde’. (jeugdrecht.be, 2012-02)

ligheidsrisico's neemt in de huidige maatschappij steeds meer een centrale plaats in binnen de wetgeving en beleidsmaatregelen (Pleysier & Deklerck, 2006: 8). Onder andere 'hangjongeren' zijn in die trend mee onderdeel geworden van een sterk geëvolueerd veiligheidsbeleid (CCV, 2008). Daarmee werd steeds meer gedrag van jeugdigen strafbaar. Die trend krijgt in onderzoek en opiniestukken sinds eind jaren negentig veel aandacht. *"De vraag om gedrag dat voorheen niet als strafbaar stond gecatalogiseerd (of de facto niet als dusdanig werd beschouwd), en hoogstens maatschappelijk als hinderlijk of 'onbetamelijk' werd aanzien, een halt toe te roepen, stijgt in volume"* (Van den Bunt & Van Swaaningen, 2004 in Pleysier & Deklerck, 2006: 8).

Bij het ontstaan van conflicten in de publieke ruimte komen beleidsmakers, gerecht en uitvoerende instanties al snel en soms hevig onder vuur te liggen. Het is immers hun taak en verantwoordelijkheid om ons steeds complexere samenleven 'leefbaar' te houden. Inwoners schakelen steeds vaker politie en/of beleid in bij ervaren problemen, in plaats van jongeren aan te spreken op hun gedrag. (Van Ceulebroeck & Vanobbergen, 2012; Blokland, 2009 in Rom e.a., 2012). Toegenomen communicatiemogelijkheden zorgen bovendien voor een snelle verspreiding van nieuws en opinies. Met name op het lokale beleidsniveau, dat de jongste jaren een aanzienlijke uitbreiding kende van zijn rol met betrekking tot integrale veiligheid, is men daar gevoelig voor. Het imago van een veilige en aantrekkelijke gemeente is immers van levensbelang voor de gemeentekas in de concurrentiestrijd om gegoede inwoners die tegengewicht bieden voor algemeen stijgende armoedecijfers. In dichtbevolkte steden is de publieke ruimte schaars en de armoedeproblematiek groot. Hier wordt vaak hard gezocht naar manieren om overlastproblemen met jongeren in te tomen. Maar ook in meer kleinschalige context voelen lokale besturen zich steeds vaker geroepen om in te grijpen op het ruimtegebruik dat onder de aandacht komt in de vorm van allerlei uiteenlopende klachten.

De instrumenten die men op lokaal niveau hanteert om met deze nieuwe rol om te gaan, lopen uiteen. Maar zowel vanuit onderzoek als van het werkveld, komen signalen dat veel recente maatregelen getuigen van een gerichtheid op beheersing of verdringing eerder dan op constructieve dialoog. In Vlaanderen illustreert vooral het debat rond de toepassingen van de GAS-wetgeving die tendens. En er zijn tal van andere voorbeelden². Naast boetes en dwangmaatregelen zijn er controle- en toezichtmechanismen. Er worden steeds inventievere ingrepen ontwikkeld om jongeren te verdrijven. Voorbeelden zijn het inzetten van 'very irritating police' (VIP) die jongeren gaat 'stalken' aan de kust, het afspelen van muziek of pieptonen die voor jongeren vervelend zijn in Nederland of het plaatsen van roze gekleurd licht dat jeugdpuistjes doet opvallen in Engeland.

De manier en het moment waarop men problemen met jongeren in de publieke ruimte formuleert, is daarbij sterk bepalend voor de aanpak en uitkomst. Vaak wordt pas tegen 'overlast' opgetreden nadat de situatie al escaleerde en klachten in de media verschenen. Onder druk van die negatieve publiciteit voelen lokale beleidsmakers zich soms genoopt tot snelle en zichtbare ('harde') maatregelen met een onmiddellijk effect. Op dat moment is er ge-

---

² De Interstedelijke coalitie voor 'het recht op de stad' (s.d.) schreef een tekst met betrekking tot de aanpak die hieruit voortkomt.

woonlijk weinig ruimte voor een genuanceerde en diepgravende analyse van de achterliggende situatie van betrokken jongeren, hun behoeften of 'de relativiteit en subjectiviteit van overlast' (Pleysier & Deklerck, 2006). Vanuit een probleemgeoriënteerde aanpak wordt overlast dan gereduceerd tot onacceptabel gedrag van een persoon of groep. Dat gedrag moet dan bestraft, ontmoedigd of geëlimineerd worden. Die houding leidt tot verdachtmaking wat de toegang bemoeilijkt van een groep kinderen en jongeren voor wie de publieke ruimte een belangrijke socialiserende waarde heeft.

1.1.2 Maatschappelijke kwetsbare jongeren in de publieke ruimte

Uit onderzoek weten we dat de publieke ruimte vooral voor maatschappelijk kwetsbare jongeren een belangrijke rol speelt in de vrijetijdsbesteding (Dresen-Coenders e.a., 1991; Goedseels e.a., 2000; Karsten e.a., 2001). Alternatieven voor de publieke ruimte als site voor vrijetijdsbesteding kunnen (te) weinig bieden voor maatschappelijk kwetsbare jongeren, waardoor zij in beeld komen als we spreken over jongeren in de publieke ruimte.

Het gaat om jongeren uit lagere sociale klassen met een zwakke structurele positie. Er bestaat een culturele kloof tussen hun leefwereld en de maatschappelijke instellingen. Vanuit ongelijke machtsverhoudingen binnen de samenleving zijn er voor personen uit deze klassen immers weinig mogelijkheden 'om de eigen cultuur te laten opnemen en valoriseren in de maatschappelijk erkende cultuur'. Hierdoor vergroot het risico om gekwetst te raken in de interactie met maatschappelijke instellingen waarbinnen eigen culturele patronen worden afgekeurd of bestraft (Vettenburg, 1989). Eigen aan de dynamiek van maatschappelijke kwetsbaarheid is dat het kwetsingproces interactief en cumulatief is: eens gekwetst door een instelling (zoals de school) vergroot de kans op een nieuwe kwetsing in interactie met andere instellingen zoals de arbeidsmarkt of een vrijetijdsorganisatie (Vettenburg, 1989). Walgrave en Vettenburg (1996) vinden bij jongeren patronen van maatschappelijke kwetsbaarheid terug uit vroege kwetsingen op de schoolbanken. Die leiden tot een opeenstapeling van confrontaties doorheen de levensloop.

Net als in andere maatschappelijke instellingen geldt binnen het formele vrijetijdsaanbod dat de belangen van deze groep niet worden verdedigd en 'er minder aan hun specifieke noden en behoeften wordt tegemoet gekomen' (Vettenburg, 1989: 4-5). Het formele vrijetijdsaanbod is met andere woorden grotendeels afgestemd op de noden en perspectieven van de middenklasse. Daardoor zijn jongeren buiten die groep vaker op de publieke ruimte aangewezen voor ontmoeting- en socialisatienoden (Lareau, 2001; Walgrave & Goris, 2002; De Visscher, 2008).

1.1.3 De publieke ruimte als site voor maatschappelijke kwetsing?

De publieke ruimte houdt steeds meer risico's in op (verdere) maatschappelijke kwetsingen. Dat komt zowel door de nieuwe rol van lokale besturen in het opgekomen overlast- en veiligheidsdiscours, als door de veranderende aard van de publieke ruimte binnen de heersende maatschappelijke cultuur.

Kinderen en jongeren komen steeds vaker in contact met de meest controlerende en sanctiонерende aspecten van de samenleving. Onderzoekers melden dat eenzijdige en probleemgeoriënteerde maatregelen stigmatisering in de hand werken. Vanuit de extra aandacht op

mogelijke bedreigingen versterken ze bijvoorbeeld onveiligheidsgevoelens in sommige buurten (Brantingham & Brantingham, 1997; Pleysier & Verzele, 2006).

De huidige tendensen zijn niet zonder gevolg voor de relatief grote groep maatschappelijk kwetsbare jongeren in de publieke ruimte. Ze haken immers in op de cumulatie van kwetsingen die de afstand tot de samenleving telkens meer vergroot. Jongeren die zich uitgesloten voelen, vallen bij een gebrek aan aansluiting elders terug op lotgenoten in *peer*groepen.

Volgens de maatschappelijke kwetsbaarheidstheorie zijn stigmatisering en het aansluiten bij een peer group activerende mechanismen die zorgen voor een verhoogde kans op grensoverschrijdend gedrag binnen deze groep. Kwetsbare jongeren die (a) stigma ervaren en (b) terugvallen op lotgenoten die eveneens weinig positieve binding met de samenleving hebben, drijven meer en meer af van de conformiteit. Het risico op het stellen van probleemgedrag neemt toe (Vettenburg, 1989).

De ontwikkelde negatieve spiraal bestaat niet alleen aan de kant van de jongeren. De nadruk op veiligheid en risicobeheersing in combinatie met de risicoverhogende context voor grensoverschrijdend gedrag, doen de perspectieven op jongeren ook aan maatschappelijke kant steeds verder vernauwen tot disciplineren en conformering. In de verharding van maatregelen en visies dreigt men de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting uit het oog te verliezen (Meerschout & De Hert, 2007).

De opties om in deze context jongeren de plaats te geven die ze nodig hebben om te experimenteren en een eigen identiteit te ontwikkelen binnen de samenleving, nemen binnen zulk proces steeds verder af. De directe aanleiding voor dit onderzoek is de bezorgdheid om deze tendens vanuit de inzichten in maatschappelijke kwetsbaarheid.

1.2. Doel: perspectieven op jongeren en/in de publieke ruimte openen

Dit onderzoek wil de situatie van jongeren in de publieke ruimte vanuit een meer doorgedreven analyse in beeld brengen.

De centrale onderzoeksvragen voor dit onderzoek luiden: 'Welke processen over jongeren in de publieke ruimte spelen zich af op niveau van het lokaal beleidsnetwerk, buurtbewoners en jeugdwerkers? Welke rol speelt de aard van de publieke ruimte daarin? En welke impact hebben deze processen op de beleving en het gedrag van de jongeren zelf?' Aandacht gaat daarbij naar het onderhandelingsproces over het ruimtegebruik van kinderen en jongeren.

De vragen zijn op te delen volgens verschillende actoren die in onderhandeling treden over het gebruik van de publieke ruimte. We onderscheiden:

- **Kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie.** Wat betekent de publieke ruimte voor hen? Welke rol speelt de publieke ruimte in hun leefwereld? Hoe voelen die kinderen en jongeren zich daar? Welke functie heeft de publieke ruimte voor hen? Hoe manifesteren maatschappelijke kwetsingen zich in de publieke ruimte voor deze groep? Welke kansen en valkuilen houdt de publieke ruimte in voor deze groep?
- **Het lokaal beleidsnetwerk en de jongerenwerkers.** Hoe kijken lokale beleidsmakers en het stadspersoneel naar kinderen en jongeren in de publieke ruimte? Is er hierover een

visie en welke gebeurtenissen en contextuele factoren dragen voornamelijk bij aan de ontwikkeling daarvan? Welke diensten en organisaties krijgen hier rond opdrachten? Welke instrumenten ontwikkelt het beleid om met de aanwezigheid van kinderen en jongeren in de publieke ruimte om te gaan? Welke discours gebruiken de verschillende actoren? Welke representatie krijgen kinderen en jongeren in de media?

- **De buurtbewoners.** Welke functies heeft de ruimte voor verschillende groepen buurtbewoners? Welke buurtbewoners gebruiken de ruimte? Hoe verloopt de interactie tussen verschillende buurtbewoners in de ruimte? Wie neemt de verantwoordelijkheid voor de ruimte op zich? Hoe kijken de verschillende bewoners naar de ruimte en hoe voelen ze zich daar?
- **De publieke ruimte zelf.** Waar is de ruimte gelegen en hoe is ze ingericht? Is er voldoende publieke ruimte? Sluit de inrichting aan bij noden van verschillende gebruikers?

Het onderzoek richt zich niet enkel op de posities en belangen van verschillende groepen, maar heeft ook nadrukkelijk aandacht voor het verloop van het onderhandelingsproces rond (het gebruik van) de publieke ruimte. Hierbij gaat aandacht naar de volgende aspecten:

- Waar hangen jongeren rond: ruimtelijke context, fysieke aspecten van de omgeving, waar komen de jongeren vandaan...
- Waarom hangen jongeren daar rond: wat is de beleving van jongeren, wat hebben ze er aan om op die plek rond te hangen...?
- Wie vindt het storend dat jongeren daar rond hangen en waarom? Hoe en wanneer zijn de eerste klachten binnen gekomen en bij wie?
- Hoe wordt het probleem gedefinieerd: Wat is er met de eerste klachten gebeurd? Hoe werden jongeren betrokken? Hoe hebben jongeren dat zelf aangevoeld...?
- Hoe wordt het probleem aangepakt: Hoe werden jongeren betrokken? Wie neemt het initiatief? Wordt de definiëring bijgestuurd? Wie zijn andere betrokkenen...

Door het registreren en analyseren van die situatie zoeken we naar inzichten en goede voorbeelden om conflicten te interpreteren, aan probleemdefiniëring te doen en oplossingen te zoeken. Daarmee willen we kansen creëren om 'overlastgevend' situaties terug te benaderen vanuit een breder perspectief.

1.3. Aanpak: kleinschalige casestudies over 'probleemlocaties'

Om tot een antwoord te komen op onze onderzoeksvragen selecteerden we vijf cases op evenveel verschillende locaties. Elke case bestaat uit een afgebakende publieke ruimte waarin (mede-)gebruik door jongeren als probleem werd bestempeld en meerdere actoren een oplossing zoeken of hebben gezocht. We selecteerden de onderzochte cases vanuit de inzichten en contacten van jeugdwerkorganisaties Uit De Marge en Kras Jeugdwerk, die voor toeleiding tot jongeren en andere actoren zorgden. We kozen voor een grote variëteit qua lokale context, om de geformuleerde inzichten bruikbaar te maken voor een brede waaier lokale beleidsmakers.

In de selectie hielden we daartoe rekening met:

- De types ruimte wat betreft inrichting en medegebruikers.

- De soorten beleidsinterventies; van repressie tot overleg en verschillende betrokken actoren.
- De aard en de schaal van het conflict dat is opgetreden.
- En de mate waarin men de huidige situatie als opgelost (en dus succesvol), dan wel als nog op te lossen (en dus problematisch) beschouwt.

In de periode van juni tot december 2013 werden sites in Aalst-Rechteroever, Antwerpen-Kiel, Bredene, Geraardsbergen en Zelzate bezocht als veldwerklocaties.

Aan de hand van uiteenlopende methoden werd per locatie het proces in beeld gebracht dat zich rond jongeren in de publieke ruimte afspeelt. Daarbij werden opeenvolgende onderzoekstappen gevolgd:

- **Gesprekken met beleidsmakers, medewerkers van de jeugddienst en jeugdopbouwwerkers** over het verloop van het beleidsproces, de betrokken beleidsactoren en de verschillende belangengroepen. Ook het al afgelegde procesverloop werd bevraagd.
- **Terreinobservaties van de werking van de publieke ruimte.** Hierbij werd, met uitzondering van Bredene, per gemeente de inrichting van één gekozen ruimte opgetekend en beschreven. Vervolgens gingen we over tot etnografische observaties waarbij informele gesprekken werden gevoerd en patronen onder de aandacht werden gebracht. Elke ruimte werd geobserveerd in verschillende seizoenen, bij verschillende weertypes, op verschillende dagen van de week en op verschillende tijdstippen.
- **Gesprekken met jongeren en andere pleingebruikers** over hun visies over en welbevinden in de ruimte. Hierbij werden ook de resultaten van de vorige onderzoekstappen afgetoetst.

In wat volgt bespreken we achtereenvolgens de situatie in Bredene, Zelzate, Geraardsbergen, Aalst-Rechteroever en Antwerpen-Kiel. We beginnen op de meest kleinschalige locatie, om doorheen de cases te evolueren naar een meer complexe en verstedelijkte context.

We geven telkens eerst kort de lokale context weer. We visualiseren en beschrijven de publieke ruimte waarover het gaat. Daarbij bespreken we ook de verschillende aanwezige actoren en hun ruimtegebruik. In Bredene weken we af van deze aanpak om een ruimere beschouwing te maken van de gemeente als site voor goede voorbeelden uit het jeugdopbouwwerk.

Vervolgens gaan we in op de sociale relaties binnen de bestudeerde ruimte en de conflicten die daarin bestaan of bestonden. Afhankelijk van de casus gaan we terug in de tijd om de voorgeschiedenis van de bestaande verhoudingen te bespreken. Tot slot geven we de voor naamste leermomenten weer uit de geschetste situatie. We komen terug op de per case geformuleerde inzichten in de slotbeschouwing in deel drie.

Het is niet de bedoeling om de gemaakte keuzes of bestaande visies van personen of partijen te veroordelen. Het doel is in de eerste plaats een meervoudig perspectief op de bestudeerde situaties naar voren schuiven, gebaseerd op de gebeurde gesprekken en observaties. Voorliggende analyse is immers enkel mogelijk dankzij de openhartige bijdrage van vele actoren.

Deel 2. Casestudies

SAMENGEVAT bespreken we cases in vijf verschillende gemeenten en steden.

In Bredene focussen we niet op één locatie maar besteden we aandacht aan interventies in de publieke ruimte vanuit het jeugdopbouwwerk. We belichten de gemeente als site van *good practice* en gaan na welke factoren bijdragen aan het vinden van oplossingen.

Zelzate kampte een aantal jaren geleden met wat volgens de media en publieke opinie ‘een jongerenbende’ was. We bekijken als locatie het busplein dat bekend werd als ‘uitvalsbasis van de bende’. We focussen op de probleemdefiniëring onder invloed van de media en bespreken de verhoudingen in de gemeente na uitvoering van een omvattend plan van aanpak.

In Geraardsbergen vormde het proces tot de nieuwe inplanting van een skatepark de focus van het onderzoek. We bekijken de ruimte van het voormalige skatepark om te begrijpen hoe en waarom de groep skaters zijn skatepark verloor. Vervolgens gaan we na welke stappen zorgden voor het onderhandelingsproces over een nieuwe ruimte. Welke aandachtspunten merken we daarin op?

Zowel in Aalst-Rechteroever als in Antwerpen-Kiel kijken we naar sites in achtergestelde stadsbuurten, waar het samenleven in de ruimte tussen de dichtbevolkte sociale woningcomplexen tot spanningen leidt. Conflicterend ruimtegebruik zorgt er voor veelstemmige en uiteenlopende probleemdefinities. Waar in Aalst de conflicten in verband worden gebracht met snelle veranderingen in het stedelijke weefsel lijken de verhoudingen in Antwerpen-Kiel al meer bestendig. We bekijken hoe men ingrijpt op de aanwezigheid van kinderen en jongeren en hoe de jongeren zich daarbij voelen.

Bij het einde van elke bespreking geven we kort de gedestilleerde inzichten en aandachtspunten weer. In deel drie volgt een meer uitgebreide bespreking.

2.1. Bredene

Bredene is een kustgemeente met ongeveer 16.000 inwoners, gelegen tussen de Oostendse haven en gemeente De Haan met daarachter Blankenberge. Het dorpscentrum ligt twee kilometer verwijderd van de toeristische badplaats Bredene-Duinen. Ten zuiden ligt de wijk Bredene Sas-Slijkens. De gemeente verstedelijkte de jongste jaren onder invloed van Oostende. De bebouwde kernen zijn intussen aaneengesloten hoewel ze elk hun eigen karakter hebben. Zo staat de Saswijk bekend om haar industriële geschiedenis, merkbaar aan de vele arbeiderswoningen en smalle straten. Dat tekent zich ook af in het sociaaleconomische profiel van de inwoners.

De SP.a behaalt sinds de jaren '90 een ruime meerderheid in de gemeente. Een verkiezingsuitslag van 48% bij de lokale verkiezingen van 2012 leverde een absolute meerderheid op (15 van de 25 zetels). De kleinschaligheid van Bredene en de continuïteit in het lokaal bestuur zorgen ervoor dat de politici in de gemeente dichtbij de bevolking staan. De burgemeester organiseert een spreekuur, er is een Facebookpagina en er is veel face-to-face contact tussen de beleidsploeg en bewoners. De Bredenaars zijn dan ook mondig wanneer ze vinden dat er iets misloopt.

De bevolking van Bredene is de laatste jaren explosief toegenomen waarbij de woonzones steeds dichter bebouwd raakten. Bovendien is de populatie in vergelijking jonger dan in de andere kustgemeenten. De demografische groei in combinatie met maatschappelijke veranderingen en de snelle uitbreiding van het vastgoed, zorgt in Bredene voor uitdagingen. Bij de beleidsmakers die we spraken, bestaat er een consensus dat de infrastructuur van de gemeente nog teveel is afgestemd op de noden van een kleinschalige gemeente en bijgevolg niet voorzien is op het huidige aantal inwoners. Met name de ruimte voor sport, verenigingsleven en ontmoeting wordt als ontoereikend aangehaald. Onder verkavelingsdruk wordt de publieke ruimte ook steeds schaarser. Het toezicht van inwoners op hang- en speelplekken is uitgebreid, terwijl de behoefte aan buitenruimte voor jongeren waar ze mogen doen wat ze doen, groot blijft.

De personeelsbezetting van diensten is in Bredene in het algemeen beperkt. Ook de personeelsbezetting van de jeugddienst van Bredene is beperkt tot een voltijdse en een halftijdse functie. Als verklaring wijst men naar het budgettair beleid van Bredene dat gedurende vele jaren gericht was op het schuldenvrij houden van de gemeente.

2.1.1. Bredene als site voor good practice

We kozen ervoor in Bredene niet te focussen op één locatie maar het licht te werpen op de gemeente als good practice voor een succesvolle inzet van jeugdopbouwwerk als instrument om met ‘het probleem’ jongeren in de publieke ruimte om te gaan. Uit de gesprekken met betrokken actoren blijkt een opvallend brede consensus over het succes van het werken met jongeren in de gemeente. Sinds de inschakeling van de jeugdopbouwwerkster van Uit De Marge in 2011 werd een gedragen en duurzame oplossing gevonden voor meerdere locaties waar ruimtegebruik van jongeren als probleem werd ervaren. We belichten deze oplossingen en analyseren de kritieke succesfactoren van de samenwerking tussen de gemeente en de opbouwwerkster en haar jongeren.

2.1.2. Conflicten en probleemdefiniëring

De combinatie van relatief veel jongeren en kinderen met de verder snel vergrijzende inwonerspopulatie in Bredene leidde eind de jaren 2000 tot spanningen. De ernst van de incidenten varieerde van kinderen die bang waren van rondhangende jongeren op speelpleinen, een jongen die geduwd werd door een groepje jongeren, sneeuwballen die tegen auto's werden gegooid, intimidatie, brutaliteit en licht vandalisme.

De signalen van bewoners kwamen in de vorm van klachten over ‘overlast door hangjongeren’ toe bij de burgemeester. Die vroeg de politieploegen een aantal keren om tijdelijk verhoogde aandacht en communiceerde dit ook naar de klagende bewoners. Een tijdje werden de problemen ad hoc aangepakt door de betrokken beleidsactoren. Zo werden skatetoestellen verwijderd van een skatesite waarover klachten bestonden, goaltjes weggenomen van een voetbalplein en werd de politie ingeschakeld om jongeren te controleren, bij overlast op te pakken en bij hun ouders af te zetten. Men ondervond echter dat zulke ingrepen geen oplossing waren. In het beste geval namen de klachten tijdelijk af. Meestal verplaatste het fenomeen zich of gingen de jongeren in verzet. Relaties verzuurden snel.

Uit de gesprekken blijkt dat de problemen na overleg binnen de bestuursploeg snel vrij breed werden geïnterpreteerd als ‘samenlevingsproblemen’ waarbij ‘geen enkelvoudige schuldige’ kon aangewezen worden. Daarop werd gekozen om externe expertise in huis te halen om het fenomeen van de ‘hangjongeren’ op een meer structurele manier aan te kunnen pakken. In het voorjaar van 2009 werd een halftijdse vindplaatsgerichte jeugdwerkster van Uit De Marge in dienst genomen om de situatie in kaart te brengen en input te leveren voor de opmaak van het nieuwe jeugdbeleidsplan 2011-2013.

Als nieuweling in het politieke landschap pikte Lijst De Decker het thema op en trok ermee naar de media. In het Nieuwsblad verwoordt de partijvoorzitter van LDD de problemen zo: *“De wijk rond de Nukkerbrug wordt al maanden geteisterd door hangjongeren. Buurtbewoners zijn bang om er iets over te zeggen. Het gemeentebestuur moet meer uit zijn pijp komen want nu is er geen jeugdbeleid, veiligheidsbeleid of beleid dat de relatie tussen de generaties moet bevorderen”* (15 maart 2010).

In de zomer van 2010 haalde Bredene opnieuw de media met zijn 'hangjongeren'. Klachten gaan over overlast op het Ter Cuereplein waar de omwonenden vragen om voetballen te verbieden. Of in de Vicognewijk waar een bejaard koppel het nachtelijk vandalisme in de tuinen aanklaagt. Of in de Saswijk waar het gedrag van een klein groepje brutale jongeren wordt aangeklaagd en andere locaties waar voorheen ook al meldingen over waren. Op 28 juli 2010 kopt Het Nieuwsblad: *"Geschokte buurtbewoners stappen naar gemeentebestuur: Omwonenden Ter Cuereplein voelen zich bedreigd door jongeren"*.

Men besluit dan ook in te zetten op de ontwikkeling van een jeugdbeleid dat meer afgestemd is op de bestaande noden. Met de nieuwe jeugdopbouwwerker van Uit De Marge legt men een nieuwe focus op maatschappelijke kwetsbaarheid bij kinderen en jongeren in de gemeente.

Uit het onderzoek van Uit De Marge bleek dat in Bredene inderdaad een kloof bestond tussen het reguliere jeugdwerk en een groep maatschappelijk kwetsbare jongeren. Daarnaast werd ook duidelijk dat spelende kinderen in de steeds dichter bebouwde dorpscentra algemeen weinig getolereerd werden en dat die groep vaak verjaagd werd uit de publieke ruimte die nochtans voor hen was ingericht. Ook achterliggende problemen die het gedrag van een aantal jongeren verklaarden, werden voor het eerst zichtbaar gemaakt. Het besef groeide dat ook in Bredene een aantal jongeren geconfronteerd worden met fenomenen van maatschappelijke kwetsbaarheid.

In opvolging van het lokaal jeugdbeleidsplan 2011-2013 sluit de gemeente Bredene een convenant met Uit De Marge waarmee een halftijdse jeugdopbouwwerkster in dienst komt. Die ging meteen aan de slag met de jongeren op enkele gemediatiseerde hot spots. Bij de contacten van de jeugdopbouwwerkster met de jongeren kwamen al snel concrete verzuchtingen en behoeften van de jongeren naar boven.

2.1.3. Interventies en oplossingen

Er volgden vele kleinere en grotere ingrepen in de publieke ruimte. Die kwamen er als gevolg van een langzaam opgebouwde vertrouwensband tussen de jeugdopbouwwerkster en de jongeren, en heel wat overleg en lobbywerk. De jongeren op de pleinen in de gemeente die in de media kwamen als probleemzones werden met een open blik benaderd.

De problemen bleken opgelost mits dialoog en enkele kleine infrastructurele ingrepen, zoals het bijplaatsen van speeltuigen, voetbalpleintjes en banken. Ook werd de houding van omwonenden onder de loep genomen. Onverdraagzame reacties konden zo gescheiden worden van signalen over gedrag waarop de jongeren best aangesproken werden. De jongeren werden zelf ook versterkt in hun communicatie, en werden zich bewuster van hun relatie tot de omgeving. Tegelijk verhielp de aanwezigheid van een volwassen werker 'tussen de jongeren' ook aan de angstbeelden van sommigen omwonenden over 'gevaarlijke' jongelui.

Figuur 1: Voetbalplein Ter Cuereplein dat voor overlast zorgde. Later werden bermen geplaatst, waardoor ballen niet langer op de straat en tegen huizen belanden.

We gaan in op twee voorbeelden van infrastructurele ingrepen in de publieke ruimte. Die waren onderdeel van een breder onderhandeling- en leerproces dat met verschillende groepjes jongeren, beleid en bewoners werd afgelegd.

a. De jongeren aan het gesloten jeugdhuis

Jeugdhuis Creatuur in Bredene-Dorp ‘bloedde dood’ in 2008. Toen gaf de toenmalige vrijwilligersploeg er de brui aan. Men besloot geen medewerkers van de jeugddienst meer in te schakelen om het open te houden en te trekken. Vanuit de jongeren zelf was er zonder be-

Figuur 2 situering Creatuur en afdak, Bredene (Bing 2014, eigen bewerking)

geleiding weinig initiatief over. Enkele jongeren benaderden de toenmalige burgemeester om het te heropenen, maar toen die vroeg een voorstel te maken, kwam het er uiteindelijk niet van. Ook bij de volgende burgemeester werd aangeklopt voor een heropening maar deze vond naar verluidt geen draagvlak binnen het bestuur ondanks gelobby van de schepen van jeugd en de medewerkster van de jeugddienst. Het jeugdhuis werd in de herinne-

ring van een aantal beleidsmensen dan ook geassocieerd met klachten over nachtlawaai, afval en overmatig alcoholgebruik. Sinds de sluiting brachten oudere jongeren bovendien hun vrije tijd door op en rond de skatetoestellen en het speeltuintje naast het jeugdhuis, en pleegden ze er vandalisme. Hierbij speelde verveling een belangrijke rol. Het gedrag van de jongeren deed het draagvlak voor een heropening allesbehalve toenemen, ze kregen een slechte naam en men was weinig geneigd hen een gunst te verlenen.

De jeugdopbouwwerkster maakte echter duidelijk dat een deel van het gedrag net voortkwam vanuit de nood aan ruimte en activiteiten. De gemeente stemde toe om als eerste stap in te gaan op die nood in de vorm van een bescheiden project. De jongeren kregen toestemming om een afdak te bouwen aan de zijgevel van het jeugdhuis. Ze kregen daarvoor logistieke steun van het gemeentebestuur. Daarnaast werden beschadigingen hersteld en werd een recent geplaatste zitbank verschoven aan de hondenweide, zodat de jongeren terug hun geliefde voetbalspel ‘over het hek’ konden spelen. De bank was zonder overleg geplaatst en vormde een onwelkome obstructie in het ruimtegebruik van de jongeren.

Het tegemoetkomen aan de noden leidde tot een nieuwe dialoog die zorgde voor de opening van nieuwe perspectieven bij alle betrokkenen. Met vallen en opstaan leerden de jongeren hun aanwezigheid 'tolerabel' te maken voor de buurt door te letten op geluidsoverlast, aanspreekbaar te zijn en geen vuilnis achter te laten. Het contact met de gemeentediensten werd door het project ook verbeterd waardoor meerdere actoren op het terrein, zoals de wijkagent en de technische dienst, een positieve band met de jongeren wisten op te bouwen. De kloof tussen de jongeren en die actoren verkleinde doordat men elkaars naam leerde kennen en beide partijen hun vooroordelen ontkracht zagen.

Een jaar later werd toestemming gegeven om het jeugdhuis tijdens de zomermaanden één avond per week open te houden. Het project zag deze toegeving als een kans voor de jongeren om zich te bewijzen. Hiervan waren ook de jongeren zich sterk bewust. Er moest opnieuw een draagvlak worden opgebouwd en de jongeren begrepen dat hierop dan ook erg werd ingezet. Ondersteund door de jeugdopbouwwerkster zetten de jongeren alles op alles om het imago van 'teveel vuil, te zatte bedoening en geluidsoverlast' om te buigen. Daarbij kwam ook steun van het gemeentepersoneel: zo nam de straatveger foto's van vuil rond het jeugdhuis en stuurde die naar de jeugdopbouwwerkster op wiens communicatie de jongeren snel reageerden door te gaan opruimen.

Creatuur werd intussen verbouwd en heropend als polyvalente ruimte, beheerd door de cultuurdienst. Binnen de jeugddienst (inclusief de jeugdopbouwwerkster) hoopt men dat de plek op termijn een vaste jongerenontmoetingsruimte wordt. Maar daarbij geeft men ook aan dat het proces bijna even belangrijk is als het resultaat. Zonder draagvlak binnen de gemeente zowel bij het beleid als bij omwonenden bestaat het risico dat een wantrouwige of negatieve houding snel tot negatieve ervaringen leidt. Uit de gesprekken blijkt dat men in de buurt en binnen het bestuur respect heeft voor de verwezenlijkingen van de jeugdopbouwwerkster en de jongeren, maar ook tijd nodig heeft om de eigen denkbeelden los te laten. Ook de jongeren blijven een actief en belangrijk leerproces doormaken. Binnen de huidige polyvalente functie nemen zij een steeds belangrijkere plaats in. De jongeren gaven input en hielpen bij de inrichting van de ruimte. Ze kregen vaste momenten waarop ze de ruimte kunnen gebruiken als jeugdhuis en uitvalsbasis voor activiteiten. Tijdens de hele vakantieperiode wordt de locatie voor jeugd gereserveerd.

Figuur 3 en 4: het afdak aan het jeugdhuis (^) en de jongeren van Creatuur aan de toog (v) (foto's: S. Demeere)

Stap voor stap wordt aan de ene kant het draagvlak vergroot en aan de andere kant de draagkracht van de jongeren. Met vallen en opstaan, en af en toe een stapje terug. 'Als een processie van Echternach', zo luidt het.

b. Het FOS-Dakotalokaal in ere hersteld

De lokalen van de scouts, beter bekend als 't Pettekotje, liggen in de achtergestelde voormalige arbeiderswijk Bredene-Sas, in een doodlopende straat onderaan de berm van de Spui-kom.

De locatie vormde in het verleden 'een probleem'. De donkere ruimte tussen de hoge berm en de achtergevel van het lokaal was een geliefde hangplaats voor oudere kinderen uit de buurt. Ook de weinig ingerichte ruimte rond het lokaal werd als speelruimte gebruikt. Gebrek aan toezicht maakte dat omwonenden de zone soms als bedreigend en onveilig zagen. Spanningen bestonden onder andere door voetballende jongeren aan de zijkant van het gebouw die regelma-

tig een raam deden sneuvelen en jongeren die de achtergevel van het lokaal bekladden met stift en graffiti. De verhouding van de jongeren tot de scouts en de buurtbewoners was dan ook aan het verzuren wat de kinderen de stempel van hangjongeren opleverde.

Figuur 4 Situering 'Pettekot' te Bredene-Sas (Bing, 2014, eigen bewerking)

De jeugdopbouwster ging aan de slag op de locatie. Ze stelde vast dat de jongeren nood

Figuur 5 grafittikunstenaar aan 't Pettekot te Bredene (foto: S.Demeere)

hadden aan een activiteit die hen zelf een beter gevoel zou geven op de plek, en hen in een positiever daglicht zou stellen bij de andere betrokkenen. Op basis van het idee van een jongere werd een project uitgewerkt. Stap voor stap werden onderhandelingen gevoerd om het lokaal van de scouts te schilderen en op de achtergevel een graffitikunstwerk aan te brengen. Er werd beroep gedaan op een kunstenaar. Tijdens de schilder-

werken kwamen buurtbewoners drinken aanbieden. Bij de officiële opening van het kunstwerk was de pers aanwezig en werd op initiatief van de jongeren een buurtfeest gehouden. Voor de jongeren was dit een erg positieve ervaring. Ze leerden uit het hele proces van onderhandelen, subsidies aanvragen, organiseren en werken, en de banden met de buurt werden hersteld. De verbeterde relaties werden verder ondersteund door de aanleg van een nieuw sportveld naast het scoutslokaal en andere infrastructurele renovaties in de onmiddellijke buurt.

2.1.4. Effect van de interventies

Beleidsmakers, politie en gemeentepersoneel benadrukken dat er een leerproces was bij alle partijen in de conflicten over de publieke ruimte. Dat leerproces is nog steeds bezig. Zowel de jongeren als volwassen inwoners leren door het jeugdopbouwwerk met elkaar omgaan. Gemeentepersoneel, politici en politie schaven hun visies bij. Tussen hen in staat de jeugdopbouwwerkster als ‘hertaler’ en bemiddelaar maar ook als diplomatische belangenverdediger wanneer ‘haar gasten’ niet de ruimte krijgen die ze nodig hebben. Of als ‘antenne’ wanneer buurtbewoners zich zorgen maken over jongeren in de publieke ruimte. Via projecten werden de jongeren op een positieve manier in de kijker geplaatst. Verstarde verzuurde relaties kregen nieuwe dynamieken. ‘Men belt nu naar haar, in plaats van naar de politie, als de muziek van een feestje te luid staat’, klinkt het bij Uit De Marge. En dat wordt bevestigd in Bredene.

Langzaamaan verschoof daarmee de beleidsvisie van probleemoplossing naar proactiviteit vanuit een breder kader. De klachten werden meer geïnterpreteerd vanuit een schaarste aan ruimte en de snelle veranderingen die de gemeente doormaakte de jongste jaren. Een bestuurder in de gemeente verwoordt die evolutie als volgt:

“Tot ze [de jeugdopbouwwerkster, n.v.d.r.] aan de slag ging, waren we er ons bij wijze van sprake gewoon niet van bewust dat we kansarme jongeren hadden in de gemeente. Eens we die bril hebben opgezet, is alles veranderd”.

Wanneer klachten toekomen, worden deze afgetoetst. Daarvoor doet men een beroep op mensen die kunnen inschatten wat er effectief gebeurt op de locatie. Zowel het aangeklaagde gedrag als de positie van de klager worden in acht genomen. De politie doet dit bijvoorbeeld systematisch aan Creatuur (zonder daarbij indringend te zijn!). De aanvulling vanuit de jeugdopbouwwerker die de jongeren kan aanspreken en diepgaander kan bevragen vanuit een vertrouwensrelatie blijkt een enorme meerwaarde.

Tegenwoordig is het ‘rustig’ in Bredene, waarvoor de jeugdopbouwwerkster wordt geprezen. Maar vooral: een grote groep jongeren waarover men zich voorheen zorgen maakte, blijkt steeds meer aansluiting te vinden bij de andere Bredenaars. Ze lopen geregeld in de kijker bij festiviteiten en evenementen door het engagement dat ze opnemen. Ze nemen verantwoordelijkheid op in de werking door bijvoorbeeld activiteiten te begeleiden voor jongere kinderen. Enkel ontdekten zelfs de gemeente als werkgever.

Daarnaast geeft men aan dat de inzet van de jeugdopbouwwerkster ook een invloed had op de samenwerking tussen verschillende gemeentelijke diensten en actoren uit verschillende beleidsdomeinen: *“Ze is de lijm tussen onze gemeentediensten”*, klinkt het binnen het bestuur. De verklaring ligt in het gegeven dat de leefwereld van de jongeren als vertrekpunt wordt genomen. Van daaruit worden alle relevante actoren actief benaderd in functie van de bestaande noden. De jeugdopbouwwerkster neemt hier een bewuste en proactieve rol op. Vanuit een doorgedreven inzicht in de werking van diensten en de bestuurlijke expertise, belangen en verhoudingen binnen de gemeente, worden banden tussen actoren versterkt, en ontbrekende overlegvormen en communicatiekanalen opgezet. Het is vanuit dit aanhou-

dende lobbywerk in het belang van de jongeren dat men tot brede probleemdefinities en integrale oplossingsstrategieën komt.

Er zijn nog altijd af en toe klachten, maar die weet men af te toetsen en te interpreteren in een breder kader, waarbij ook (in)tolerantie van inwoners verkend wordt. Ook de politie neemt daar een rol in op: er wordt systematisch een lijst bijgehouden van observaties op verschillende tijdstippen van de lokale 'hotspots'. Klachten kunnen daardoor makkelijker in perspectief geplaatst worden door de politici die de betrokken inwoners van antwoord dienen.

2.1.5. Kritische succesfactoren voor geslaagd jeugdopbouwwerk

Infrastructurele ingrepen gebeuren vanuit de jongeren, waarbij de nadruk zowel ligt op het proces als op het resultaat

Vanuit een degelijk begrip van de leefwereld en noden van de jongeren werd in Bredene onderhandeld over ingrepen in de ruimte die voor alle betrokken partijen acceptabel waren. Het resultaat van de ingrepen plaatste de jongeren op een positieve manier in de kijker bij gemeentepersoneel en omwonenden. Zo werden infrastructurele ingrepen in de publieke ruimte aangewend als hefboom voor dialoog tussen jongeren, het beleid en de omgeving.

Grenzen worden aangegeven in een evenwichtige dialoog, waarbij ook noden aan bod kunnen komen

De jongeren in Bredene die grenzen overschreden, werden niet repressief benaderd door de jeugdopbouwwerker. Wel werd beluisterd waarom bepaald gedrag al dan niet werd gesteld. Vanuit dat luisterproces werden de aanwezige noden vertaald naar het beleid. Ook in de andere richting hertaalde de jeugdopbouwwerker als go-between de boodschap en motiveering van het beleid voor bepaalde ingrepen naar de jongeren toe. Deze dialoog vernauwde de kloof tussen beide partijen en leidde tot een opening voor wederzijds begrip.

Binnen de gemeente tolereert men een leerproces met vallen en opstaan

Dat jongeren af en toe grenzen overschrijden wordt binnen het beleid niet langer meteen als probleem gezien. De kadering door de jeugdopbouwwerkster en de stem van de jongeren zelf leiden tot de acceptatie van een leerproces met vallen en opstaan. Door 'wangedrag' als onderdeel van een groter geheel te zien, wordt anders gekeken naar al dan niet gepaste reacties.

Het bestuur neemt de verdediging op van de publieke ruimte als ruimte voor alle lagen van de bevolking en verspreidt deze visie bij haar inwoners

De dialoog met de jongeren bezorgt de beleidsmakers een sterkere positie ten opzichte van de uiteenlopende verwachtingen en belangen van hun bevolking en kiespubliek. Het inzicht in de context en leefwereld van de jongeren en de vinger aan de pols wat betreft ruimtegebruik en onderlinge verhoudingen maken de bestuurders als het ware meer weerbaar tegen de druk om heersende probleemdefinities te accepteren waarin de stem van de jongeren ontbreekt. Vanuit een geïnformeerd standpunt worden ook bewoners betrokken in het wederzijdse leerproces dat de omgang met elkaar in de publieke ruimte vereist.

Ondersteuning vanuit het beleid en samenwerking in vertrouwen vormen een vruchtbare bodem voor geslaagd opbouwwerk

Het gegroeide gevoel van partnerschap tussen de jeugdopbouwwerkster en de gemeente, leidt tot een flexibele houding van de gemeente in functie van constructieve projecten. Ook de jongeren merken dit en weten zich hierdoor aangemoedigd.

2.2. Zelzate

Zelzate is een kleine geïndustrialiseerde gemeente in de Gentse Kanaalzone (Oost-Vlaanderen) aan de grens met Nederland. De gemeente ligt op de route van de E34 en het Kanaal Gent-Terneuzen splitst de gemeente in Zelzate-Oost en Zelzate-West.

De geschiedenis van de ruim 12.000 inwoners van Zelzate is sterk bepaald door de industrie in de Kanaalzone en de aanwezigheid van het staalbedrijf Sidmar (nu AccelorMittal). Dat beïnvloedde de samenstelling van de bevolking, de lokale huisvesting, de demografie en de lokale politieke democratie. Een deel van de huisvesting werd in het verleden afgestemd op de noden van de overwegende arbeidersbevolking: Zelzate beschikt over het hoogste percentage sociale woningen in Oost-Vlaanderen. Op sociaal vlak zijn er heel wat uitdagingen: de werkloosheid is er hoog, de inkomens liggen relatief laag en er is relatief meer armoede in vergelijking met de omliggende gemeenten. Volgens sommige beleidsmakers trekt de relatief betaalbare huisvesting mensen naar de gemeente die in buurgemeenten en grotere steden hun plek niet vinden.

De gemeente heeft een centrumfunctie in de regio wegens de uitgebreide recreatie- en consumptiemogelijkheden op de Markt. Van het plaatselijke busplein vertrekken bussen naar verschillende plaatsen in het Meetjesland. Bovendien kent Zelzate een hoge bevolkingsdichtheid in vergelijking met omliggende gemeenten. Zelzate worstelt van oudsher met een wat kwalijke reputatie. De gemeente is dan ook een buitenbeentje in de landelijke omgeving: Zelzate is een industrieel centrum met een uitgesproken arbeiderskarakter waar ook heel wat buitenlandse arbeiders een plek vonden. De gemeente staat ook bekend als uitgangscentrum. Als gevolg van haar knooppuntfunctie en de ligging op de grens met Nederland wordt Zelzate in verband gebracht met drughandel. Ondanks die stedelijke kenmerken heeft de gemeente echter ook haar kleinschaligheid bewaard. Bij herhaling horen we dat iedereen hier iedereen kent. En dat zien we ook op straat: mensen begroeten elkaar en voortdurend zijn er kleine interacties. Er is een hoge mate van sociale controle.

Voor kinderen en jongeren is het vrijetijdsaanbod eerder beperkt. De jeugddienst draait sinds 2013 op één halftijdse functie. In de jaren voordien was dat nog een voltijdse functie. Sinds 2011 is er een voltijdse jeugdpopbouwwerker op het terrein in een convenant met Uit De Marge. Er is momenteel geen jeugdhuis, al zijn er al lang plannen voor. Voor de werking met maatschappelijk kwetsbare jongeren kan de jeugdpopbouwwerker tijdelijk een lokaal gebruiken vlakbij de bibliotheek.

We bekijken in Zelzate het busplein als casus omwille van een deel van zijn voorgeschiedenis. Het plein werd in 2010 berucht als een ontmoetingsplek van een aantal jongeren die in de regionale pers werden bestempeld als 'De Colruytbende'. Een rel na

afloop van een chirofuif plaatste Zelzate in het centrum van een Vlaams debat over jongerengeweld. Hierbij waren naast wat oud-chiroleiders ook jongeren betrokken die met de vermelde groep geassocieerd werden. Hoewel de meeste actoren het erover eens zijn dat het probleem van toen intussen tot het verleden behoort, leeft de herinnering aan 'de terreur van de bende' voort. We focussen op de verschillende visies op deze voorgeschiedenis, de gerealiseerde aanpak en het effect ervan op de positie van jongeren op het plein vandaag.

2.2.1. Locatie onder de loop: het busplein in Zelzate

- 1 Parkje met dolomiet pad en verhard pleintje, bomen, struiken, versleten zitbanken en monument
  - 2 Donkergroen: struikgewas of bomen die zicht belemmeren
  - 3 Bushokjes
  - 4 Fietsenstalling, 1 overdekt, 2 niet overdekte rekken, met ernaast een toiletcabine voor buschauffeurs
  - 5 Verhogingen tussen de busperrons
  - 6 Grasveldje met bomen en struiken omringd door stoeprand, achter bushokje
  - 7 Verhoogde stoep, afbakening van busperron en parkeerplaats
  - 8 Parkeerplaatsen
  - 9 Tankstation, Schoenmaker, bewoners
  - 10 Supermarktfiliaal Colruyt en afsluitbare parking en fietsenstalling
  - 11 Huizen, kapperszaak
  - 12 Glascontainers
  - 13 Eurohal
  - 14 Huizen, krantenwinkel, kreawinkel, dierenarts, bankautomaat en – kantoor
  - 15 Café Napoleon
  - 16 Hotel-Restaurant, frituur, immo en woningen
  - 17 Politiekantoor
  - 18 Grote Markt
- Positie voor afbeelding

2.2.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte

Het busplein in Zelzate is een brede rechthoekige ruimte gevormd door een gedempte aftakking van het kanaal op de Rechteroever. Het plein ligt parallel met de Markt (18). Ten noorden ervan rijdt het verkeer van de drukke Kanaalstraat. Aan de overkant daarvan ligt een open ruimte die fungeert als parkeerplaats voor vrachtwagens. Daarachter bevindt zich een groene ruimte en een openbare, vervuilde visvijver. Ten zuiden van het busplein is er een parkeerplaats (8). Verderop vinden we de Eurohal (13), waarin het gemeentelijke zwembad is gevestigd, en daarachter ligt Zelzate Park. Aan weerszijden liggen de straten Oost- en West-kade. Het plein ligt parallel met een woonwijk in het westen, die loopt tot aan het kanaal, en oostelijk de Markt (18), het langgerekte commerciële centrum van Zelzate.

Vanop het busplein wordt de ruimte visueel afgebakend door bebouwing en parking links en rechts, een korte straat en kleine buffer groene ruimte in het noorden waarop bomen en een monument staan (1). Zuidelijk is er een grasperk (6) met bomen en een aansluitend verhoogd stoepeiland. Langsheen het zuidelijke perk kijkt men, over de uitgestrekte parkeerplaats met glascontainers heen (12), uit op de zijgevel van de Eurohal. De parkeerplaats en de Eurohal worden van elkaar gescheiden door de Marktstraat.

Met zijn vele horecazaken en winkels vormt de Markt het centrum van de gemeente. Ook rond het busplein vinden we een aantal voorzieningen die publiek aantrekken. Op de Westkade (9) bevindt zich een tankstation op de hoek met de Kanaalstraat, en een schoenmaker. Er is ook de lokale Colruyt met een parking omsloten door hekwerk (10). Verderop staan woonhuizen, met in één ervan een kapperszaak (11) met uitzicht op de parking (8).

Op de Oostkade kijkt het busplein uit op huizen en hotel-restaurant Italia ten noorden (16) en café Napoleon (15). Ook een frituur en immokantoor zijn er gevestigd. Verder zuidelijk staan een appartementsgebouw met op het gelijkvloers een bankautomaat en verder rijhuizen tot aan de Marktstraat (14). Daar vinden we een creawinkel, een dierenarts en op de meest zuidelijke hoek een krantenwinkel.

Rond het plein staan vijf hoge betonnen lichtpalen. Ook verder op de parking staan nog van die palen. Ten noorden is er een rust- en recreatieruimte met gras (1). Door het mini-parkje loopt een verhard pad voor fietsers en voetgangers. Langs het pad staan drie oude houten banken. Enigszins verscholen tussen hoge loofbomen staan ook twee monumenten, een standbeeld en een tank.

Een groenperk met struiken en bomen scheidt in het zuiden de bushokjes van de parkeerplaatsen. Op het busplein bevinden zich zeven busperrons met Lijninfo op gele palen (5), noordelijk staan er twee doorleefde bushokjes en zuidelijk één bushokje met een zitbankje (3). Naast de bushokjes zijn ook niet-overdekte houten zitbanken geplaatst en enkele vuilbakken. De vuilbakken zijn vaak overvol, waardoor ook zwerfvuil rondslingert. De banken zijn erg afgeleefd.

Noordelijk, achter de bushokjes, staat een deels overdekte kleine fietsenstalling (4), met ervoor een plastieken toiletcabine voor buschauffeurs en een infobord van De Lijn. In het fietsenrek staan enkele fietskrotten. Meerdere stoepeilanden leiden het voetgangersverkeer

tussen de oprijlanen van de bussen. Op de eilanden zijn verzorgde bloemenzuilen en hoogstammige kleine bomen geplaatst. Aan de Oostkade en ten zuiden zijn parkeerplaatsen geschilderd, die het grootste deel van de ruimte innemen en meestal gebruikt worden.

Het busplein maakt in het algemeen een wat verloederde indruk. Het asfalt is versleten met putten hier en daar. Ook het straatmeubilair is verouderd en in slechte staat. Bij de observaties noteerden we o.m. dat planken van een zitbank gebroken zijn of ontbreken en dat een van de bushokjes een glaspaneel mist. In contrast hiermee noteren we dat het groen op het plein goed wordt onderhouden: Dit is een bewuste maatregel van het lokaal beleid dat daarmee gevolg geeft aan de vraag van de politie om de zichtbaarheid op het plein te garanderen.

Het plein wordt intensief gebruikt. Op basis van onze observaties en gesprekken onderscheiden we volgende functies:

Mobiliteitsknooppunt en wachtruimte

Zeven bussen en extra belbussen die het Meetjesland, Lokeren en Gent bereikbaar maken, vertrekken en komen aan op het plein. Het plein doet dienst als aankomst- en vertrekplaats voor werkende mensen, bezoekers en bewoners van Zelzate, en voor de vele scholieren die schoollopen in Zelzate of vanuit Zelzate vertrekken naar scholen in de omliggende regio. Voor en na schooltijd wordt het plein overspoeld door kinderen en jongeren. Overdag valt de aanwezigheid op van bewoners en bezoekers van het geestelijk gezondheidscentrum Sint-Jan-Baptist. Verder zien we veel oudere mensen. Veruit de meeste busgebruikers komen te voet naar het busplein. Anderen komen met de fiets of worden gebracht of opgehaald met auto's.

De parkeerplaatsen worden vooral gebruikt door bewoners en bezoekers van de Markt. Anderen wachten er op elkaar om te carpoolen of om kinderen en jongeren te brengen of op te halen.

De strategische ligging langs een grote weg in combinatie met de mogelijkheid tot parkeren en stilstaan, geld afhalen, tanken en winkelen, zorgen voor passage van automobilisten op de parkeerplaats en de straten.

Omdat nachtwinkels en horeca in de omliggende gemeenten schaarser zijn, zorgen deze 's avonds en in het weekend voor veel korte bezoeken van automobilisten die naar elders vertrekken of onderweg zijn.

Consumptie en diensten

De verschillende zaken rond het plein zorgen voor passage van voetgangers en fietsers over het plein, en autoverkeer rondom. Een deel van die mensen werkt in de zaken rond het plein, maar de meeste bezoekers zijn klanten. Klanten van het hotel-restaurant komen 's middags en 's avonds eten. De kamers worden vooral gehuurd door buitenlandse professionals uit de industrie. Omdat sommigen in shiften werken, komen zij soms 's avonds laat aan of vertrekken 's morgens erg vroeg.

Café Napoleon is een gevestigd jongerencafé, waar oudere chiroleden kind aan huis zijn. Het café opent in de namiddag en kent veel verloop tijdens weekendavonden.

De bank heeft klanten die overdag langskomen. Vooral 's avonds wordt de geldautomaat intensief gebruikt door voetgangers die van de Markt komen, maar ook door passanten die met de auto voorbij rijden.

Supermarkt Colruyt zorgt voor aankomend en vertrekkend autoverkeer, vooral na 17 uur en op zaterdag. Na schooltijd is er ook veel bezoek van scholieren te voet of met de fiets. Mensen die op de bus wachten of buschauffeurs die tussen twee ritten even pauzeren, gaan vaak snel iets kopen in het tankstation.

Heel de dag zien we bewoners die het plein oversteken op weg naar het park of het gemeentehuis aan de andere kant van de Kanaalstraat. 's Avonds en 's nachts passeren er mensen die van of naar de Markt lopen om een café te bezoeken. Jongeren ontmoeten elkaar aan de nachtwinkel.

Beleidsmakers zijn het eens dat de late openingsuren van de horeca en fuiven in vergelijking met de buurgemeenten in het weekend dronken fuifgangers en herrieschoppers uit de omgeving aantrekt. Hoewel problemen met vechtpartijen en dronkenschap zich vooral op de Markt afspelen, is er ook op het busplein in de weekendnachten passage van (soms dronken of gedrogeerde) feestgangers. De combinatie met de nabijheid van Nederland maakt de parking op het busplein interessant voor drugdealers, althans volgens de geruchtenmolen. Op de parking zien we mensen die in hun wagen wachten op andere mensen die met de wagen aankomen.

Wachtruimte en ontmoetingsruimte

De meeste mensen gebruiken de ruimte voor een beperkte tijd om op een bus te wachten. Tijdens dat wachten wordt regelmatig gepraat. Ook mensen die niet samen onderweg zijn, praten met elkaar. Soms houdt iemand de persoon die hij naar de bushalte bracht gezelschap bij het wachten op de bus.

De meeste kinderen en jongeren die het plein gebruiken, brengen er niet veel tijd door. Ze gebruiken de wachttijd op de bus meer als speeltijd: ze doden de tijd met voetballen met blikjes, elkaar plagen en rondlopen.

Een aantal jongeren onderscheiden zich van dat patroon: Voor hen is het plein een ontmoetingsruimte, meer dan een wachtruimte. Sommige jongeren laten meerdere bussen aan zich passeren om meer tijd door te brengen met hun vrienden. Daarbij kruisen jongeren die vertrekken ook anderen die aankomen. Zo wordt het plein een plek waar vriendschappen worden onderhouden tussen scholieren van verschillende scholen. Ook jongeren uit Zelzate die geen bus moeten nemen, komen daarvoor na school naar het plein en blijven er rondhangen tot etenstijd.

Recreatie- en rondhangruimte

Hoewel soms moeilijk te onderscheiden van de wacht- en ontmoetingsfunctie van het plein, fungeert de ruimte voor een klein aantal mensen ook als recreatie- en rondhangruimte. 's

Avonds en in het weekend spreken jongeren soms af op de bankjes in het miniparkje in het noorden van het plein. Ze praten met elkaar, spelen, roken... Enkelen hebben een skateboard of BMX bij. Bij slecht weer gebruiken ze de bushokjes of de fietsenstalling soms als schuilplaats.

Behalve de jongeren hangen ook enkele volwassenen op het plein rond. Vaak zijn deze mensen alleen en blijven ze een tijd zitten op een bank, waarbij ze vaak roken en goedkoop bier of sterke drank uit de supermarkt drinken.

Bij goed weer maakt het terras van het café Napoleon deel uit van de ruimte. Maar ook buiten het terrasseizoen staan rokers soms lang buiten. Ze markeren hun aanwezigheid in de ruimte door te drinken, te praten, te roken en passanten aan te spreken.

2.2.3. Conflicten met jongeren in de ruimte

We bespreken voor Zelzate retrospectief hoe het busplein sinds 2009 uitgroeide tot een ruimte waar een conflict escaleerde. Hoe ontstond het fenomeen van 'de Colruytbende' volgens verschillende betrokken actoren en de beschikbare verslaggeving in de media?

Op basis van signalen van de supermarkt tegenover het plein versterkte de politie in 2009 haar aandacht voor het busplein. Aanleiding was het toenemend aantal winkeldiefstallen in de drukte na schooltijd. Er werden afspraken gemaakt. Zo mochten jongeren niet langer met hun schooltas de winkel in. En dat hielp.

Al voor 2009 zorgde de concentratie van jongeren op het busplein na schooltijd af en toe voor spanningen op het plein. De politie wijst erop dat het begin van het schooljaar altijd opnieuw gepaard gaat met een proces waarbij de jongeren op zoek gaan naar hun onderlinge verhoudingen. De ervaring leert dat de 'stoerdoenerij' die daarbij hoort, een manier is om grenzen af te tasten. Toch ontwaarde men in die periode ook andere patronen bij een aantal jongeren. Een groepje vrienden leek claimedrag te vertonen: ze palmden delen van het plein in en drongen eigen normen en regels op aan andere ruimtegebruikers. Om dat groepje hardleerse jongeren aan te duiden, ontstond in die periode in het korps informeel de verwijzing 'de bende van aan de Colruyt'.

Enkele jongeren die daartoe gerekend werden, waren op dat moment al bekend voor lichte feiten en druggebruik. Een paar 'moeilijke gevallen' werden vanuit interventies en klachten ook gelinkt aan provocatie, intimidatie, vandalisme, drugshandel, winkeldiefstal, wildplassen, steaming (afpersing door intimidatie of geweld) en vechtpartijen.

Een afgebakende 'bende' heeft nooit echt bestaan. De betrokken jongeren waren van uiteenlopende leeftijden, woonden op verschillende plaatsen en hingen hoogstens los samen. Ook hun achtergrond en herkomst liep uiteen, al leken enkelen een problematische thuissituatie gemeen te hebben. De aanwezigheid van enkele jongeren die al een veroordeling hadden opgelopen, bezorgde hen in hun omgeving de reputatie van 'zware jongens'. Uit de gesprekken met de bewoners over de jongeren blijkt alleszins dat er heel wat labels circuleerden over de betrokken jongeren, zoals 'crimineel', 'gewelddadig', 'marginaal' en soms 'allochtoon'. Die reputatie verspreidde zich van het busplein vlot onder de Zelzaatse jeugd. Het samenhorigheidsgevoel van die losse groep jongeren werd een tijdlang versterkt door

het ‘aanzien’ dat dit opleverde. In die periode pleegden enkele oudere jongeren gelinkt aan de groep enkele zwaardere misdrijven, met inbraak als zwaarste feit.

In 2010 pikten de media de term ‘Colruytbende’ op na een interview met de politie. Aanleiding was een vechtpartij tussen een twintigtal jongeren en oud-leiders van de Chiro. Daarbij liep een oud-Chiroleider enkele messteken en een gebroken oogkas op. Onder de betrokken jongeren waren er enkelen bekend bij de politie van op het busplein. Zelzate en de rest van Vlaanderen reageerde geschokt, en er ontstond een wervelend debat over het ‘toenemend jongerengeweld’.

Van november 2010 tot halfweg 2011 kwam ‘de Colruytbende’ regelmatig ter sprake in kranten, op de radio en in sensationele televisieprogramma’s. De ‘bende’ werd het toonbeeld van jongerengeweld en –criminaliteit. Ze werd voorgesteld als de terreur van Zelzate, verantwoordelijk voor *‘carjackings, geweld, inbraak, diefstal, drugs, vandalisme, noem maar op’* (Ververs, 2011).

2.2.4. Probleemdefiniëring en interventie

Het Zelzaatse gemeentebestuur stond meteen na het incident in de schijnwerpers. Ze werden uitgedaagd om een gerichte aanpak te ontwikkelen. De roep naar een harde aanpak en onmiddellijke resultaten was groot. Als gevolg van de onjuiste verslaggeving over het incident ontstond de perceptie dat Zelzate te maken had met een omvangrijke georganiseerde bende jonge criminelen. Het onveiligheidsgevoel piekte. De verschillende actoren bij de lokale overheid konden niet anders dan hierop inspelen en er ontstond een strijd om het veiligheidsthema. Binnen de besturende coalitie waren de relaties al eerder gespannen. Ook rond het veiligheidsthema profileerden de verschillende facties van de meerderheid zich op verschillende manieren.

Zerotolerantie, samenscholingsverbod, avondklok, camera’s en meer en effectiever politie-optreden passeerden de revue op een spoedgemeenteraad naar aanleiding van het incident. Toch vonden de verschillende groepen in de meerderheid voldoende consensus om de resultaten van het gerechtelijk onderzoek af te wachten alvorens harde maatregelen gericht op alle jongeren af te kondigen. Ondanks de meningsverschillen geraakten de verschillende partijen het toch eens over de oprichting van een bijzondere commissie, in eerste instantie gericht op veilig fuiven, later herdoopt tot de ‘Bijzondere commissie preventief jongerenbeleid’.

De commissie kreeg de opdracht om een aanpak uit te werken voor de bestrijding van het jongerengeweld met de focus op ‘preventie’. De uitwerking van een repressief luik werd grotendeels naar politie en parket doorgeschoven. Hoewel er veel discussie bleef over het beste evenwicht tussen repressie en preventie, koos men uiteindelijk voor een integrale aanpak op basis van nieuwe samenwerkingsverbanden. Ook in die overlegfase bleef het beleid onder druk staan. De media en de volksmond brachten immers ook nieuwe feiten (als inbraken, drughandel en overvallen in de gemeente) stevast in verband met de ‘bende’³. Het effect van de mediastatus van de ‘bende’ in kranten, televisieprogramma’s of filmpjes op het internet duwde de jongeren dieper in hun roemruchte subcultuur.

---

³ Zie bijlage voor een selectie uit de media-artikels.

Eerder al was het lokaal bestuur over de partijgrenzen heen overtuigd van de nood om een jeugdopbouwwerker in te zetten. Die kon structureel aan de slag gaan met jongeren en problemen detecteren en signaleren. Hiervoor waren de nodige contacten met Uit De Marge al gelegd. Men twijfelde alleen nog over de vraag of de functie halftijds dan wel voltijds moest zijn. Binnen het kader van de bestaande contacten deden de bijzondere commissie en het lokaal bestuur ook een beroep op het advies van Uit De Marge bij de aanpak van de problematiek.

De commissie kwam samen met politie en parket tot de volgende beleidsaanpak:

- De start van een NERO-project (“Normstelling En Responsabilisering naar aanleiding van Overlast”), waarbij de betrokkenheid van ouders bij hun minderjarige wordt afgedwongen via de keuze tussen het betalen van de combitaks of de instap in een begeleidingstraject in samenwerking met het CAW.
- De opmaak van een lokaal fuifdraaiboek: Voortaan moeten fuiven langer vooraf worden afgesproken met de politie. Er wordt een identiteitscontrole georganiseerd bij de toegang in combinatie met een fuifverbod voor ‘amokmakers’. Politie en security zijn tijdens de hele fuif aanwezig.
- Een sluitingsuur voor fuiven en cafés afgestemd op dat van de buurgemeenten, moet voorkomen dat dronken jongeren in groep zich in de late uren nog naar Zelzaatse fuiven begeven.
- Het parket van Gent engageert zich om prioriteit te geven aan feiten van de 34 jongeren op de zogenaamde ‘AMOK-lijst’ op basis van eerdere feiten. Iedere jongere op die lijst krijgt de garantie dat elke overtreding ook effectief bestraft zal worden. Dit komt tegemoet aan de frustratie van de lokale politie en bewoners dat jongeren vrijwel meteen na een aanhouding weer vrij komen. Hopend op een effect van ontrading werd de maatregel luid verkondigd. Een aantal jongeren werd effectief opgepakt, en er werden boetes, begeleidingstrajecten en interneringsstraffen uitgedeeld.
- Op korte termijn werd op vraag van de politie ook ingegrepen in de publieke ruimte: bomen werden gesnoeid en struiken verwijderd. Zo kunnen interventieploegen en wijkagenten zien wat er gebeurt op het plein wanneer ze er langskomen.

Intussen werd na de opmaak van de begroting ook het licht op groen gezet voor de aanwerving van een voltijdse jeugdopbouwwerker door Uit De Marge. Deze kon in mei 2011 starten met zijn terreinverkenning. Hij knoopte banden aan met jongeren in de publieke ruimte en bouwde met hen langzaam een werking op.

2.2.5. Effecten van de interventie

Gesprekken met beleidsactoren, inwoners en omwonenden maken duidelijk dat er nog steeds verschillende perspectieven bestaan over de werkelijke aard en omvang van ‘het opgeloste probleem’. Over het algemeen is men het er wel over eens dat de rust rond de jongeren in Zelzate in de loop van 2011 terugkeerde en dat de ‘integrale aanpak’ werkte om de situatie voor zowel de inwoners als de jongeren te verbeteren.

Op korte termijn leverde de repressieve aanpak zichtbare resultaten op, omdat enkele 'voortrekkersfiguren' onder de jongeren uit het straatbeeld verdwenen. Het vooruitzicht op effectieve straffen, schrikte daarnaast een aantal jongeren af die werden aangetrokken door winst, amusement of aanzien uit criminele praktijken. De aanwezigheid van politie op grote fuiven, zorgde dat men bij incidenten kort op de bal kon spelen en amokmakers een fuifverbod kregen. En de politie ging rondhangende jongeren regelmatig aanspreken en sterker in het oog houden.

Maar bij een aantal jongeren die zich als kern van de 'groep' profileerden, versterkte die aanpak, in combinatie met de media-aandacht, de 'groepsidentiteit'. De afkondiging van 'forse' maatregelen, zoals het NERO-project en de verhoogde urgentie van dossiers bij het gerecht, zorgde mee voor een polariserend effect. Een deel van de jongeren werd afgeschrikt terwijl een ander deel zich net sterker op de groep terugtrok. Enkele van die jongeren gingen openlijk 'het criminele pad' op en werden veroordeeld. Dat maakte het in een latere fase voor andere jongeren ook weer mogelijk om zich openlijk te distantiëren van hun in de kijker geplaatste 'lidmaatschap van de bende'.

Het snoeien van de struiken op het busplein maakte het plein minder aantrekkelijk voor jongeren die niet gezien of terechtgewezen wilden worden. In combinatie met het verhoogde politietoezicht, ervoeren jongeren dat het er niet aangenaam vertoeven was. De aanwezigheid in groep leidde snel tot verdachtmaking. Aanvankelijk zagen we hierdoor een verschuivingseffect: een aantal jongeren zocht andere plaatsen op. Hier en daar volgden overlastklachten over die nieuwe plaatsen.

Toen in mei 2011 de jeugdopbouwwerker aan de slag ging, leefde het thema van de 'Colruytbende' nog sterk in de publieke opinie. Snel werd duidelijk dat vele jongeren zich onterecht gelabeld voelden in een laaiend debat over criminaliteit. Ze hadden het gevoel nergens welkom te zijn. In die context was het een grote uitdaging om de frustraties bij de jongeren om te zetten in het opnieuw aansluiting vinden bij de Zelzatese gemeenschap. De wijd verspreide angst voor 'de bende', maar ook voor fenomenen als migratie en criminaliteit, leidt voor een brede groep jongeren tot kwetsingen en uitsluiting.

Een deel van de jongeren die destijds tot de 'bende' werden gerekend, nam actief deel in de werking van Uit De Marge, intussen bekend als JOW Zelzate. Het aanbod voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren breidde uit met een eigen ruimte, een activiteitenaanbod, kampen en begeleidercursussen. De jongeren zelf zijn vragende partij om dat aanbod nog uit te breiden, zodat ze een plaats voor zichzelf hebben. Die plaats is er ook nodig voor broertjes en zusjes van de jongeren. Daarom geven de jongeren aan dat het aanbod nog te beperkt is.

Het contact tussen de politie en de jongeren verbeterde mede dankzij drempelverlagende activiteiten van de jeugdopbouwwerker. De jongeren staan nu meer begripvol tegenover het politiewerk, al blijkt de band met de wijkteams gemakkelijker op te bouwen dan de relatie met de interventieploegen. De wijkagenten wijzen op het positieve effect van de 'voor-naambasis' waarop contacten verlopen. Ze letten erop om bij fuiven of op straat niet altijd dezelfde jongeren te viseren.

De aanwezigheid van de jongeren op publieke evenementen in het kader van activiteiten en vrijwilligerswerk, deed ook de kloof stilaan afnemen tussen hen en andere jongeren en bewoners. De jongeren werken mee met initiatieven van de jeugddienst en de gemeente. Bijvoorbeeld bij de schaatspiste in de winter, waar zeer veel mensen hen bezig zien. Daarnaast nam Uit De Marge het initiatief tot het terug opstarten van het lokale welzijnsoverleg waarin een brede groep actoren uit het sociale werkveld signalen uitwisselen over situaties waarbij een gezamenlijke preventieve aanpak nodig is.

Anno 2013 is het busplein in Zelzate niet langer de vaste hangplek van een grote groep jongeren. Bij de observaties zien we er na schooltijd en 's avonds nog steeds groepjes jongeren rondhangen op de banken in het parkje en aan de bushalte, maar van een duidelijke claim is geen sprake. De meeste jongeren die in 2010 onder de aandacht kwamen, zijn intussen jongvolwassenen en niet langer aangewezen op de publieke ruimte om hun vrije tijd door te brengen.

De 'nieuwe lichting' jongeren heeft opvallend duidelijk lessen geleerd in de jongerenwerking. Tijdens observaties wijzen de jongeren elkaar op gedrag dat hen een slechte naam bezorgt. Met problemen en conflicten kloppen ze spontaan aan bij de jeugdopbouwwerker. In de gesprekken geven ze aan dat ze beter weten hoe andere personen zich voelen in hun nabijheid en hoe ze daarmee kunnen omgaan. De jongeren geven zelf ook aan dat ze mee willen zorgen dat de volgende generatie niet meemaakt wat zij meemaakten. Ze willen met de jeugdwerking een kans bieden aan de jongere jongens, zodat die niet "hetzelfde pad" opgaan.

Opvallend is dat volwassen actoren stellen dat de jeugdopbouwwerker er ook voor hen is. De drempel om in dialoog te treden met de jongeren is minder groot met een professionele vertrouwenspersoon van de jongeren als aanspreekpunt. Dat schept nieuwe mogelijkheden: we kunnen signalen over overlast beter aftoetsen en in een bredere context plaatsen. Dat maakt het mogelijk om het gedrag ook te begrijpen vanuit het perspectief van de jongeren. Daardoor ontstaan andere processen van probleemdefiniëring. Waar men voordien tijd, geld en moeite investeerde in het permanent onderdrukken van ongewenst gedrag, investeert men nu ook in het beluisteren en aanpakken van de noden die aan het gedrag ten grondslag liggen.

Bij de gesprekken bleek dat het beleid soms twijfelt of men middelen moet blijven vrijmaken voor de jeugdopbouwwerker, nu de problemen 'opgelost' zijn. Omwille van bezuinigingen speelde men met het idee om de jeugdopbouwwerker 'freelance' in te schakelen, wanneer nieuwe problemen de kop zouden opsteken. Uiteindelijk koos men op basis van de verworven inzichten over de werking toch om in te zetten op een structureel aanbod voor maatschappelijk kwetsbare jongeren en verder te werken met een voltijdse jeugdopbouwwerker.

2.2.6. Lessen en aandachtspunten uit het verloop

De gijzeling van jongeren in de publieke ruimte in politieke strijd

Jongeren in de publieke ruimte vormen een dankbaar thema voor politieke partijen om zich te profileren en hun standpunten naar voor te brengen. In extreme gevallen worden jongeren ‘gebruikt’ in de politieke strijd om stemmen te winnen, beleid te verantwoorden of oppositie te voeren. Omdat kinderen en jongeren niet rechtstreeks politiek vertegenwoordigd zijn, neemt men de belangen van die groepen niet altijd als uitgangspunt. Het criminaliseren en negatief labelen van jongeren (als ‘allochtoon’, ‘onaangepast’, ‘ongeorganiseerd’...) blijft niet zonder gevolg.

Geuzennamen en de kracht van stigmatisering versus genuanceerde verhalen

Jongeren en kinderen die een label krijgen opgeplakt, hebben maar weinig middelen om daartegenin te gaan. Wanneer het maatschappelijk apparaat van negatieve beeldvorming geactiveerd wordt, leiden negatieve labels tot stigma's die kinderen en jongeren levenslang kunnen meedragen. Media en politiek spelen daarin een belangrijke rol door het taalgebruik en de door hen gehanteerde categorieën. Al te vaak neemt men kwetsend of stigmatiserend taalgebruik over in een poging om dicht bij de bevolking te staan of sensationeel uit de hoek te komen, zonder daarbij aan de lange termijngevolgen voor kinderen en jongeren zelf te denken. Terwijl jongeren alle baat hebben bij genuanceerde verhalen die opening laten voor groei- en veranderingsprocessen, sluit een dergelijk discours net de deuren. Het zet de verhoudingen vast in geïnternaliseerde en externe beelden.

De moeilijkheid van een doorgedreven analyse bij urgent politiek optreden

Genuanceerde verhalen vereisen doorgedreven analyses van een situatie, waarbij men betrokken actoren beluistert en verschillende perspectieven in acht neemt. Lokale besturen vinden onder druk van de publieke opinie echter niet altijd de ruimte om die analyse te maken. Ook in de besproken cases werd duidelijk dat een lokaal bestuur onder zware druk stond om ad hoc en streng op te treden naar aanleiding van een incident dat de gemoederen beroerde. De politieke ‘urgentie’ eigen aan het politieke systeem maakt het des te belangrijker voor beleidsmakers om betrouwbare antennes in het veld te hebben, die ook de moeilijk bereikbare stemmen kunnen opvangen.

2.3. Geraardsbergen

Geraardsbergen is een kleine stad aan de Dender in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen. Zo'n 33.000⁴ inwoners leven er op ruim 8007 hectare (390 inwoners per km²). De spreiding van de bevolking is echter niet gelijk verdeeld. Het overgrote deel van de Geraardsbergenaars woont in één van de 15 deelgemeenten.

Het stadscentrum is dichtbevolkt en slecht ontsloten. Men vindt er achtergestelde buurten met straten gekenmerkt door rijen smalle, ondiepe arbeidershuisjes zonder tuin. Het stadscentrum trekt volgens de lokale beleidsmakers kansarme gezinnen aan. Dit is een gevolg van de lage kwaliteit en bijhorende lage woningprijzen van het verouderde woonpatrimonium (Stadsbestuur Geraardsbergen, 2007: 114). Dit zorgde de voorbije jaren ook voor een 'verkleuring' van de binnenstad. Hoewel het percentage mensen met migratie-achtergrond in de stad nog relatief laag is, wordt de stijging ervan wel als spectaculair omschreven.

Opvallend in het straatbeeld is dat het centrum vijf middelbare scholen telt. Drie vierde van de jongeren gaat in eigen stad naar school en heel wat jongeren uit naburige dorpen en steden lopen in Geraardsbergen school. Na schooltijd stromen de straten dan ook vol met jongeren. Vooral de stationsbuurt is ook lang na schooltijd nog drukbevolkt.

Naast het stimuleren van de lokale werkgelegenheid, veiligheid en vergrijzing, is kansarmoedebestrijding een belangrijk thema in de stad. Er zijn veel relatief laaggeschoolden, kinderen in kansarme en eenoudergezinnen en een lage tewerkstellingsgraad. Ook de inkomens zijn lager dan in vergelijkbare steden.

We focussen in Geraardsbergen op het voormalige skatepark aan sporthal 'De Veldmuis', waar de toestellen gedomonteerd werden naar aanleiding van overlastklachten. De plaats van het voormalige skatepark vormt de fysieke uitvalsbasis in het onderzoek voor het in kaart brengen van het huidige en lopende proces van een nieuwe inplanting. We bekijken hoe het probleem aan het skatepark ontstond volgens verschillende actoren, welke oplossingen werden gevonden, en welke effecten we kunnen onderscheiden.

⁴ 32 938 op 1 september 2012 volgens FOD-Rijkregister.

2.3.1. Locatie onder de loop: het voormalige skatepark aan de sporthal

- 1 Sporthal De Veldmuis, links voor de sportdienst, rechts voor de cafetaria
  - 2 Afdak van het gebouw voor raam cafetaria, met zitplaats
  - 3 Voor skatepark geasfalteerde zone waar toestellen stonden
  - 4 Verhoogde oprit
  - 5 Gebouw van de dansschool en afgesloten tuintje met tuinhuis
  - 6 Doorrit naar parking achteraan
  - 7 Parking achteraan
  - 8 Parking vooraan
  - 9 Groene speel- en rustruimte met banken en bomen
  - 10 Jeugdbewegingslokalen
  - 11 Kerkgebouw
  - 12 Geasfalteerd plein met enkele bomen
  - 13 Supermarkt Lidl
  - 14 Koningin Astridlaan
  - 15 Félicien Cauwelsstraat
  - 16 (donkergroen) Bomen en hagen die doorzicht belemmeren
- Positie afbeelding

2.3.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte

Het skatepark werd in 2003 aangelegd en was gesitueerd in een randgemeente aan de grens met het stadscentrum, in de hoek gevormd door een drukke autobaan en een woonstraat. De afstand van het station is ongeveer een kilometer. Een bus stopt vlak bij de locatie.

Enkele losse skatetoestellen op de driehoek tussen de baan naar de sporthal (6), het gebouw van de sporthal (1) en het lokaaltje met zijdelingse oprit (4) van de dansschool van de Academie (5) vormde tot september 2012 een bescheiden skatepark (3). De ruimte was voorzien van straatverlichting en destijds stonden aan het skateplein voor de sporthal zitbanken en meerdere vuilnisbakken.

De situering vlak voor de bureaus van de sportdienst en de sporthal, was volgens verschillende actoren ideaal om verschillende redenen:

- Regelmatig toezicht vanuit de werkplaatsen van het stadspersoneel van sportdienst en academie (afbeelding A) en ook onderhoud en schoonmaak van het plein werd uitgevoerd door het aanwezige stadspersoneel.
- Sporadisch toezicht van sporters: lopers op de Finse piste die rond het domein loopt, en de gebruikers van de sporthal en parkeerplaats (7, 8).
- De aanwezigheid van sanitair, EHBO in geval van nood, en een cafetaria met een kleine overdekte ruimte met bank voor de schuifdeur (2).
- De locatie gaf skaten de status van sport.
- De bereikbaarheid vanuit het centrum en randgemeenten werd niet als een probleem beschouwd.
- De geluidsoverlast bij bewoners van de woonstraat (15) werd beperkt doordat het kerkgebouw (11) en de aanwezige begroeiing het plein van de straat scheidden.
- De nabijheid van supermarkt Lidl (13) was voor de jongeren zelf een troef, voor goedkope snoep en drank.

Hoewel bescheiden qua omvang trok het skatepark publiek aan uit de deelgemeenten, het centrum en zelfs andere dorpen en steden. Op zomerdagen komen tot 30 skateboarders op het skateterrein sporten en rondhangen. Onder de skaters waren zowel kinderen, jongeren als volwassenen te vinden, maar het merendeel was tussen de 15 en 20. Ook niet-skaters kwamen van de bedrijvigheid genieten. De sportdienstmedewerkers hadden bij mooi weer vanuit hun bureaus uitzicht op heel wat jongeren die op het grasveld hun vrije tijd doorbrachten.

De ruimte had op dat moment voor verschillende partijen andere functies, die behalve voor de jongeren, vrijwel ongewijzigd zijn gebleven.

a. Speel- en recreatieruimte:

- De jeugdvereniging gebruikt het terrein als speelruimte vanuit hun lokalen (10) bij activiteiten.
- Buurtbewoners komen er een kleine wandeling maken of met kinderen spelen en fietsen.

- Jongeren gebruikten de groene ruimte als ontmoetingsplek en voetbalden er geregeld op het plein naast de sporthal. Ze speelden muziek, studeerden er soms, en gebruikten eigen drank of eten. Meerdere actoren vermelden dat op plekken uit het zicht, zoals aan de achterzijde van de sporthal of de dansschool, vooral 's avonds ook wel (soft)drugs werden gebruikt. De passage van vermoedelijke drugdealers per wagen of brommer wordt eveneens aan deze jongeren gelinkt.
- Kerkgangers gebruiken de groene ruimte met zitbanken naast de kerk af en toe (9).
- Gebruikers van de cafetaria aan de sporthal maken gebruik van de buitenruimte bij goed weer.

b. Sportruimte:

- Lopers maken gebruik van de Finse piste rond het gebouw, rusten en stretchen op de trappen aan de dansschool of de betonblokken die het skatepark afscheiden van de doorrit voor auto's naar de parking. Gebruikers van de sporthal passeren te voet, met de fiets, brommer of auto door de ruimte.
- Skaters gebruikten de infrastructuur op het pleintje buiten de schooluren, soms tot 's avonds laat. Ze oefenden ook op de parking en soms onderweg op de straat. Ook van de aanwezige trappen en drempels rond de gebouwen werd gebruik gemaakt. Af en toe werden verplaatsbare items gebruikt als nieuwe obstakels (vb. nadarhekken). Ze kwamen veelal te voet/skatend, met de fiets of brommers. Enkele ouders zetten ook skatende kinderen of hun vrienden af met de wagen. Oudere skaters kwamen soms ook met auto's naar het terrein. Als de skaters niet op hun boards stonden, zaten ze op de banken of op de oprit van de dansschool om naar de andere skaters te kijken, te rusten, te roken of te snoepen.
- Dansers van jong tot oud, volgen op zaterdag, woensdagnamiddag en 's avonds lessen en passeren het skatepark om de voordeur te bereiken.

c. Parkeerplaats:

- Automobilisten parkeren hun wagens achteraan, waarbij ze het skatepark passeren.
- De parkeerplaats vooraan wordt gebruikt door gebruikers van de danszaal.
- De danslerares parkeert haar wagen voor de deur van de dansschool om materiaal te laden en lossen.
- De jongeren zetten hun fietsen in de fietsenstallingen aan de voorzijde van de sporthal of ze leggen hun fietsen op de grond, soms op de verhoogde oprit van de dansschool.

d. Werkplek:

- Personeel in dienst van de sportdienst onderhoudt het plein, beheert het gebouw van de sporthal en opent en sluit de cafetaria. Op een aantal vaste momenten tijdens de week is die ook 's avonds geopend tot middernacht.
- De kantoren van de sportdienst bevinden zich links van de cafetaria. De medewerkers zijn er aanwezig tijdens de kantooruren.

- Eén danslerares van de Academie geeft haar lessen aan kinderen en volwassenen in de danszaal, op woensdagnamiddag, op zaterdag en 's avonds. Zij verplaatst zich met de wagen.

2.3.3. Conflict met jongeren in de ruimte

De plotse aanwezigheid van de skaters en de nieuwe passage rond en op het terrein verliep in 2003 niet helemaal vlekkeloos. Enkele buurtbewoners kloegen over geluidsoverlast door de nieuwe passage van brommers en skateboards op weg naar het park. De Chiro meldde dat oprijdende brommers tijdens hun activiteiten een risico vormden. Gebruikers en omwonenden signaleerden softdruggebruik en nachtlawaai. Toch relativeerden verschillende actoren deze problemen. De wijkagent nam een bemiddelende rol op in de buurt en verdedigde daarbij het recht op spelen. Het personeel van de sportdienst had een hartelijke, zij het wat vrijblijvende band met de jongeren, en de jongeren bleken goed in staat om in dialoog te gaan.

De impact van de nieuwe situatie was het meest voelbaar voor de gebruikers van het dansschooltje dat met de voordeur grensde aan het skateterrein. De 'plots' gedeelde ruimte en een gebrek aan afspraken zorgden er dan ook al gauw voor dat de interactie tussen de danslerares en haar leerlingen tegenover de skatende jongeren meestal verliep op basis van kleine ergernissen. Over een lange periode (2003-2011) stapelden de spanningen tussen de gebruikers van de dansschool en de jongeren op het skatepark zich op. Voorbeelden die door beide partijen worden erkend, zijn onder andere:

- De jongeren zaten vaak aan de voordeur van de school, waardoor beide partijen 'gestoord' werden wanneer iemand binnen of buiten moest.
- De danslerares hield vast aan de gewoonte om het materiaal uit haar auto te laden en lossen voor de deur. De jongeren protesteerden al gauw dat zij daarmee op niet geoorloofde wijze 'hun' ruimte inpalmde.
- Als de jongeren afval achterlieten, lag dit vaak aan de voordeur van de school. De sportdienst ruimde regelmatig op, maar bij lessen in het weekend, was er niemand aanwezig die dit deed.
- Waar vroeger weinig passanten inkijk hadden op de dansles, ondervonden de danseressen plots dat er achter de ramen van de danszaal 'een publiek' aanwezig was.
- Bij het voetballen vlogen regelmatig ballen op het dak, waardoor jongeren op het gebouw klommen.
- Een betonnen bloembak aan de dansschool werd mee deel van het skatepark. De bloemen verdwenen, de bloembak werd volgetekend en deed in een later stadium dienst als vuilbak.

Een belangrijke ingreep in de ruimte vond plaats in 2011 toen de toestellen op het parkje werden vervangen, en ook de ondergrond opnieuw werd geasfalteerd. Daarbij voorzag de aannemer een schuine helling (zie afbeelding), gebruik makend van het bestaande niveauverschil (4) tussen de oprit van de dansschool en het plein.

Figuur 6 Schuin oplopend deel van het skateterrein tot aan de voorgevel van de dansschool te Geraardsbergen, 2014.

Deze aanpassing van het skatepark maakte de situatie er niet beter op. Door de verhoging van het nieuw aangelegde asphalt, maakte de voordeur van de dansschool nog meer dan voorheen deel uit van de routes op het skatepark. De aanloop richting de glazen voordeur is ongelukkig te noemen: wegschietende boards deden het glas sneuvelen, en de oprit en drempel van de deur vormden nog meer dan voorheen onderdeel van het skatepark.

De al verzuurde relatie sloeg na deze infrastructurele ingreep om in vijandigheid. Er ontstond een aanslepend conflict over gedrag en ruimtegebruik: wie mag waar zitten, skaten, muziek spelen, staan of parkeren? Tot waar loopt het skatepark en waar begint de dansschool? Wie heeft het voor het zeggen in die omgeving?

De danslerares ging in eerste instantie het gesprek aan met enkele jongeren, maar dat had niet de verwachte impact. Uit de gesprekken blijkt dat de jongeren al vroeg in het conflict het gevoel hadden dat ze niet welkom waren op 'hun eigen' skatepark. Ze vonden dat de lerares zich onredelijk opstelde. De skaters gaven aan dat ze op veel plaatsen door volwassenen werden 'weggejaagd' omdat hun boards lawaai maakten, of men beschadigingen vreesde. Ze hechtten dan ook veel waarde aan de schaarse ruimte die hen expliciet was toegewezen.

2.3.4. Probleemdefiniëring en interventie

De door de lerares ondervonden problemen, werden meermaals rechtstreeks en via-via gemeld bij de directeur van de academie en het bestuur. De politie verhoogde op basis van de klachten en signalen over druggebruik in 2010 de aandacht voor de zone, maar meldt dat er relatief weinig overtredingen waren vast te stellen. De enkele overtredingen met betrekking tot het gebruik van softdrugs werden volgens de wijkagente goed opgevangen door de ouders van de betrokken jongeren.

De combi's die regelmatig het terrein opreden om identiteitscontroles uit te voeren en toezicht te houden, losten het conflict niet op. Integendeel: de jongeren voelden zich geïsoleerd

en onheus behandeld, en viseerden in die frustratie de dansschool. Er werd graffiti gespoten, gespuwd tegen de voordeur, sommige leerlingen en danslerares werden nageroepen...

De gang van zaken versterkte het gevoel van de lerares dat ze alleen stond tegenover een grote bedreigende groep jongeren. Ze gaf aan zich bedreigd te voelen doordat ze 's avonds vaak alleen toekwam en vertrok wanneer amper mensen in de buitenruimte aanwezig waren. Algemeen valt op dat er weinig tot geen sprake is van contact met (of betrokkenheid van) de andere aanwezige actoren in de ruimte. Nochtans is behalve vanuit de dansschool, ook toezicht vanuit de cafetaria op het plein.

Na de zomer van 2011 bundelde de academie alle klachten en riep het beleid op tot een oplossing. De lijst van incidenten uit een jarenlang aanslepend conflict had een dramatische toon. Er was sprake van druggebruik, parkeerovertredingen, lawaaihinder, wildplassen en afval achterlaten op het kleine, maar drukbezochte terreintje en de aanpalende parking en grasveldjes. Bovendien waren er klachten over vandalisme tegen het gebouw van de dansschool en de auto van de danslerares, intimidatie en bedreigingen.

Omdat de voorgaande politie-interventies aan het licht brachten dat de situatie moeilijk politieel op te lossen was, werd de recent in dienst getreden jeugdopbouwwerker van Uit De Marge aangesproken. Die maakte op basis van gesprekken en observaties eind juni 2012 een advies over aan het bestuur. Daarin werd de geëscaleerde situatie gekaderd. De jeugdopbouwwerker wees op het belang van inspraak voor de jongeren over 'hun plek', en betrokkenheid van de dansschool bij projecten met de jongeren. Dat project kwam er echter niet: men wilde een snelle oplossing die de klachten snel zou doen stoppen. De (sinds januari 2012 aangestelde) burgemeester besloot op basis van de klachtenbundeling dat het skatepark en de dansschool zo dicht bij elkaar onverzoenbaar moesten zijn. Vanuit de stemmen die hem bereikten, leek op dat moment maar één logische oplossing denkbaar: het skatepark moest verder van de dansschool worden geplaatst en de baldadige skaters moesten op hun plaats gezet worden.

Half september 2012 kregen de sportdienstmedewerkers de hoogdringende opdracht om het skatepark te demonteren. De sportdienst, jeugddienst en jeugdopbouwwerker werden kort vooraf per mail ingelicht over de beslissing en geven aan dat die beslissing hen destijds verraste.

Er kwam een bord met de melding dat het skatepark in de zomer van 2013 terug zou komen op de parking van de sporthal, verder weg van de dansschool.

In de pers betreurde de burgemeester dat de drastische ingreep ook de jongeren 'die zich wel weten te gedragen' straffe maar benadrukte ook dat 'het recht om te spelen' niet 'ten koste van andere activiteiten' mag gaan.

2.3.5. Effecten van de interventie

Tijdens het veldwerk voor dit onderzoek in de zomer van 2013 is het speuren naar 'de skaters' in Geraardsbergen. De groep is niet meer - hoewel de term 'groep' de onderlinge verdeeldheid waarschijnlijk onderschat. Een kleine groep skatende tienerjongens zit nog wel geregeld waar ze vroeger ook zaten: voor de deur van de dansschool. Ze proberen af en toe

van losse voorwerpen gebruik te maken als obstakels, zoals de bloembak, maar die zijn schaars nu. Ook de vuilbak en banken zijn verdwenen. Ze zien de plek nog steeds als hun plekje, ook om te skaten. *‘Waar anders?’* klinkt het. Ze geven aan vooral nood te hebben aan ontmoeting, liefst in combinatie met skatetoestellen. Ze hebben echter niet het budget om dagelijks naar Aalst te trekken waarvoor ze een trein moeten nemen en inkom betalen. De boosheid tegenover de dansschool is niet verdwenen, maar confrontaties worden uit de weg gegaan en de jongeren focussen op een nieuw park.

Behalve aan de sporthal hebben de jongeren ook een afgelegen skateplek gevonden in een leegstaande en bouwvallige hangar aan de Denderoever waar ze op zelfgebouwde constructies oefenen. Ze delen de ruimte met niet-skaters die er ook rondhangen maar waarvan ze zich naar eigen zeggen wat distantiëren. De plek is niet ideaal voor hen omdat de ondergrond niet schoon te krijgen is maar biedt een alternatief als het regent, hoewel het dak lekt.

Aan het station zijn jongeren te vinden die vroeger op de locatie hun vrije tijd doorbrachten. Bij hen zitten ook jongeren die hebben geskatet maar ermee zijn gestopt toen het park verdween en nu meer ‘rondhangen’.

Vanuit de actoren die het probleem formuleerden was de ingreep in eerste instantie vrij doeltreffend. Hoewel de jongeren nog een tijd lang naar de locatie kwamen uit protest, dunde de groep naarmate de tijd vorderde spontaan uit. Na de wintermaanden was op zonnige dagen nog een fractie aanwezig van de groep die er voorheen zijn vrije tijd doorbracht.

Een wat ongelukkige samenloop van omstandigheden maakte dat het plan om het skatepark verder van de dansschool terug te plaatsen niet kan doorgaan. Zowel het soms intensieve gebruik van de parking, de onzichtbaarheid van die kant vanuit de gebouwen, als de aanwezigheid van loofbomen, maakten de voorziene locatie ongeschikt. Bovendien bleken onverwacht hoge kosten verbonden aan het terugplaatsen van de bestaande toestellen en daar is geen budget voor. Daarmee werd duidelijk dat de bruuske ontmijning van het conflict voor een nieuw probleem zorgde: het beeld van ‘de skaters die voor zoveel overlast zorgden dat ze het park hebben weggenomen’ maakte het moeilijker om een draagvlak te vinden voor een nieuwe locatie. In oktober 2012 kwam het bericht dat het skatepark naar het speelterrein De Plage zou verhuizen. De toenmalige schepen van sport en de schepen van jeugd kregen vrijwel meteen reactie van de bezorgde buurtbewoners daar.

Tegelijk kwam ook heel wat reactie op het uitstel over de inplanting van het skatepark, zowel van de betrokken jongeren en hun vrienden zelf als van een sterke achterban bestaande uit betrokken oudere skaters en ouders.

2.3.6. Nieuwe probleemdefinitie, nieuwe oplossing

Het dossier belandde in januari 2013 bij de nieuwe bestuursploeg die meteen met het onderwerp geconfronteerd werd. In het voorjaar van 2013 raakten de jongeren immers steeds beter georganiseerd en een oudere skater lobbyde bij de nieuwe bestuursploeg om de uitvoering van de eerdere belofte af te dwingen. Via een openbare Facebookpagina werden meer dan 400 likes verzameld om hun zaak te steunen. Een maand later werd een besloten facebook groep gestart over het skatepark om ideeën uit te wisselen en te informeren over het lobbywerk van enkele jongeren.

De nieuwe schepen van jeugd trok het dossier naar zich toe, samen met de schepen van sport, en zette in op inspraak en betrokkenheid. Ook de burgemeester was zich bewust van de nood aan een goede afloop. De schepenen gebruikten in het discours over de inplanting eenzelfde tweedeling als de media over de verwijdering van het skatepark. Het zijn volgens hen de 'goede jongeren' die vooral betrokken moeten worden zodat ze vanuit een sterke positie de sfeer en gedragingen op en rond het park kunnen bewaken. Voorliggend onderzoek werd voorgesteld als onderdeel van de nieuwe aanpak waarbij de jongeren effectief betrokken worden.

De jongerenafdeling van een oppositiepartij dreef de druk op door een skate-evenement te organiseren waarna ze onder media-aandacht de ideeën van de aanwezige groep jongeren overhandigde aan de betrokken schepenen.

In het najaar werd hard ingezet op de opmaak van een gedragen ontwerp voor een nieuw skatepark. Met dat ontwerp kon men naar de begrotingstafel trekken. De facebook pagina groeide in dat proces uit tot een belangrijk participatie- en communicatie-instrument, waarbij ook meer 'afgedwaalde' skaters terug betrokken geraakten.

Hoewel het dossier nog niet was afgerond werd in de begroting 100.000 euro vrijgemaakt voor de inrichting van een nieuw skatepark naar de zin van de skaters. Er is bovendien eensgezindheid over mogelijke nieuwe locaties.

2.3.7. Lessen en aandachtspunten uit het verloop

Het belang van gedragen afspraken in de publieke ruimte tussen alle gebruikers

Het conflict in Geraardsbergen rond het skatepark illustreert goed hoe belangrijk aandacht vanuit het beleid voor meerdere actoren in de publieke ruimte is. Tegemoetkomen aan noden van kinderen en jongeren kan immers conflicteren met belangen van andere gebruikers. De 'toewijzing' van een specifieke ruimte aan de skaters met een duidelijke (infrastructureel onderbouwde) claim op de ruimte als gevolg verstoort in zekere zin het onderhandelingsproces dat in iedere publieke ruimte plaatsvindt. Betrokkenheid bij de inplanting van het skatepark door alle aanwezige ruimtegebruikers en goede afspraken hadden veel verschil kunnen maken.

Brede activering rond opgepikte signalen om positieve onderhandelingsprocessen te ondersteunen

Wanneer het beleid op de hoogte is van problemen in de publieke ruimte, kan men voorkomen dat tegenstrijdige belangen escaleren door breder netwerk van actoren te activeren die kunnen bemiddelen en de dialoog ondersteunen. Aandacht voor het ondersteunen van netwerkvorming en betrokkenheid tussen actoren in elkaars nabije omgeving kan de onderhandelingen over de publieke ruimte bevorderen. Wanneer daarentegen verschillende partijen geïsoleerd zijn, worden negatieve gevoelens en onbegrip vaak versterkt. Dat kleurt de perceptie kleuren en bemoeilijkt de dialoog.

Streven naar meerstemmige probleemdefinities en oplossingen

De probleemdefinitie was bij het wegnemen van het skatepark alarmerend maar ze was ook eenzijdig omdat de stem van de betrokken jongeren en andere actoren in de ruimte weinig werd meegenomen. De moeilijkheid van een doorgedreven analyse (zie 2.2.6.) bij politieke urgentie is ook in deze case van toepassing. In dit geval werd vanuit politiek oogpunt in zekere zin *preventief* opgetreden tegen een verdere escalatie die tot een veralgemeende negatieve beeldvorming zou leiden (over de jongeren of over het beleid). Ook in het formuleren van oplossingen is het nodig om de perspectieven en de expertise van de verschillende actoren in rekening te brengen. De schijnbaar eenvoudige oplossing, bedacht zonder overleg, bleek nadien immers niet haalbaar.

Nieuwe probleemdefinities, nieuwe percepties?

De casestudie in Geraardsbergen illustreert goed hoe het verschuiven van een probleemdefinitie - van: 'de skaters aan het skatepark veroorzaken overlast' naar 'de skaters hebben nood aan een goede locatie voor hun skatepark' - kan leiden tot nieuwe benaderingen van eenzelfde categorie jongeren. Eigen aan dit fenomeen is dat daarbij vaak een discours wordt gehanteerd gericht op het 'verzachten' van die ogenschijnlijke 'inconsequentie'. Men stelt dat jongeren zijn veranderd, gekalmeerd, tot inkeer gekomen zijn... Of men onderscheidt de groep waarover men de visie heeft moeten bijstellen van 'andere' jongeren waaraan men het vorige beeld nog steeds kan toeschrijven. Het is daarbij van belang om geen 'andere jongeren' te stigmatiseren die de 'oude probleemdefinities' symbolisch in stand moeten houden.

2.4. Aalst Rechteroever

Aalst is een middelgrote relatief welvarende stad in de provincie Oost-Vlaanderen⁵, gelegen langs de Dender, halfweg tussen Gent en Brussel. De stad met haar acht deelgemeenten telt ongeveer 82.000 inwoners op 7867,61 hectare. Iets meer dan de helft daarvan woont in Aalst-centrum (Bevolkingsstatistiek stad Aalst, 2013).

De verschillende deelgemeenten, maar ook de wijken in het centrum hebben verschillende kenmerken (Dossche en Spitaels, 2013). De stad wordt verdeeld door de Dender, die historisch een sociale scheidingslijn markeert: Aalst Linkeroever vormt het commerciële en administratieve stadscentrum. Aalst Rechteroever is het postindustriële centrum, gekenmerkt door de restanten van een typische 19de eeuwse, dichtbevolkte arbeiderswijk rond industriële sites. Er is leegstand en veel panden zijn aan renovatie toe. De Rechteroever is vanuit haar voorgeschiedenis dan ook al sinds de jaren '80 aandachtsgebied op vlak van armoede en leefbaarheid⁶.

De concentratie van armoede en achterstelling in de wijk werd deels bestendigd toen het stedelijk ziekenhuis uit de wijk verhuisde. De stad gebruikte het gebied om er een groot deel van haar sociale woningen te bouwen (vakgroep Sociaal Werk Hogeschool Gent, 2012). In functie van de leefbaarheid van de buurt, werden van de oorspronkelijke 320 geplande woningen slechts 200 effectief gebouwd. De overige ruimte werd gevrijwaard met oog op de transparantie van de nieuwe wijk en de verbondenheid van de verschillende bouwprojecten. Hiertussen creëerde de stad groen, speelruimte en ontmoetingsruimte. Sinds de jaren negentig werd aan de hand van SIF-projecten geïnvesteerd in de opwaardering van de wijk: *'De weinige open ruimte die er in de wijk was diende te worden gevrijwaard, er moest speel- en ontmoetingsruimte worden gecreëerd, verfraaiing van het openbaar domein was een noodzaak, er moest een halt toegeroepen worden aan de overconcentratie van sociale woningen, de verkeersoverlast moest ingeperkt worden en men streefde een meer heterogene bevolkingssamenstelling na.'* (Stad Aalst, 2008: 5).

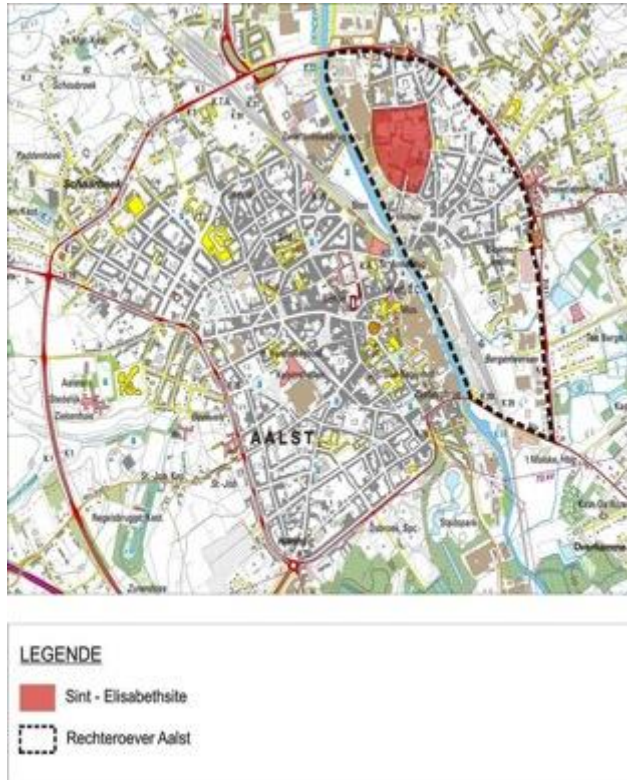
De infrastructurele ingrepen bleken niets te verhelpen aan de samenlevingsproblemen in de wijk. Deze problemen waren gelinkt aan armoede en werkloosheid, een generatiekloof, de inwijking van een divers samengestelde populatie van buitenlandse herkomst die het straatbeeld en ruimtegebruik snel wijzigt... Rechteroever deelt in het positief migratiesaldo van de

⁵ Het gemiddelde inkomen per persoon bedroeg voor aanslagjaar 2008 16.324 euro per persoon, tegenover 14.691 euro voor België en 15.607 voor Vlaanderen. De welvaartsindex voor dat jaar werd berekend op 111 tegenover 108 voor Oost-Vlaanderen en 106 voor Vlaanderen (NIS fiscale inkomens aanslagjaar 2008, inkomens 2007).

⁶ Voor een beknopt overzicht van de geschiedenis en ingrepen in de buurt, zie websiteartikel van de stad Aalst: 'Stadswijken en buurten: Rechteroever' op <http://aalst.be/Default.asp?rubriekid=726>.

stad. Dit is grotendeels te verklaren vanuit de inwijking van personen uit het buitenland, maar van ook jonge gezinnen uit Brussel en de Brusselse rand (FOD Economie, 2010).

De spanningen in de wijk gaven aanleiding voor de goedkeuring van een masterplan eind 2011. Dat moest het negatieve imago van de wijk omzetten in 'een nieuw elan'. In een sociaal-culturele conceptstudie van de

wijk van Hogeschool en Universiteit Gent, afgerond in 2012, waarschuwden de onderzoekers dat de huidige bewoners van de wijk mee moeten kunnen profiteren van de snelle veranderingen door stadsontwikkeling. Zo wijzen ze op het belang van respect voor de eigenheid van buurten in de wijk, en op het belang van sociale cohesie en ontmoeting. Ze waarschuwen voor het risico op gentrificatieprocessen door de stadsvernieuwing (Van Steenberghe e.a., 2013).

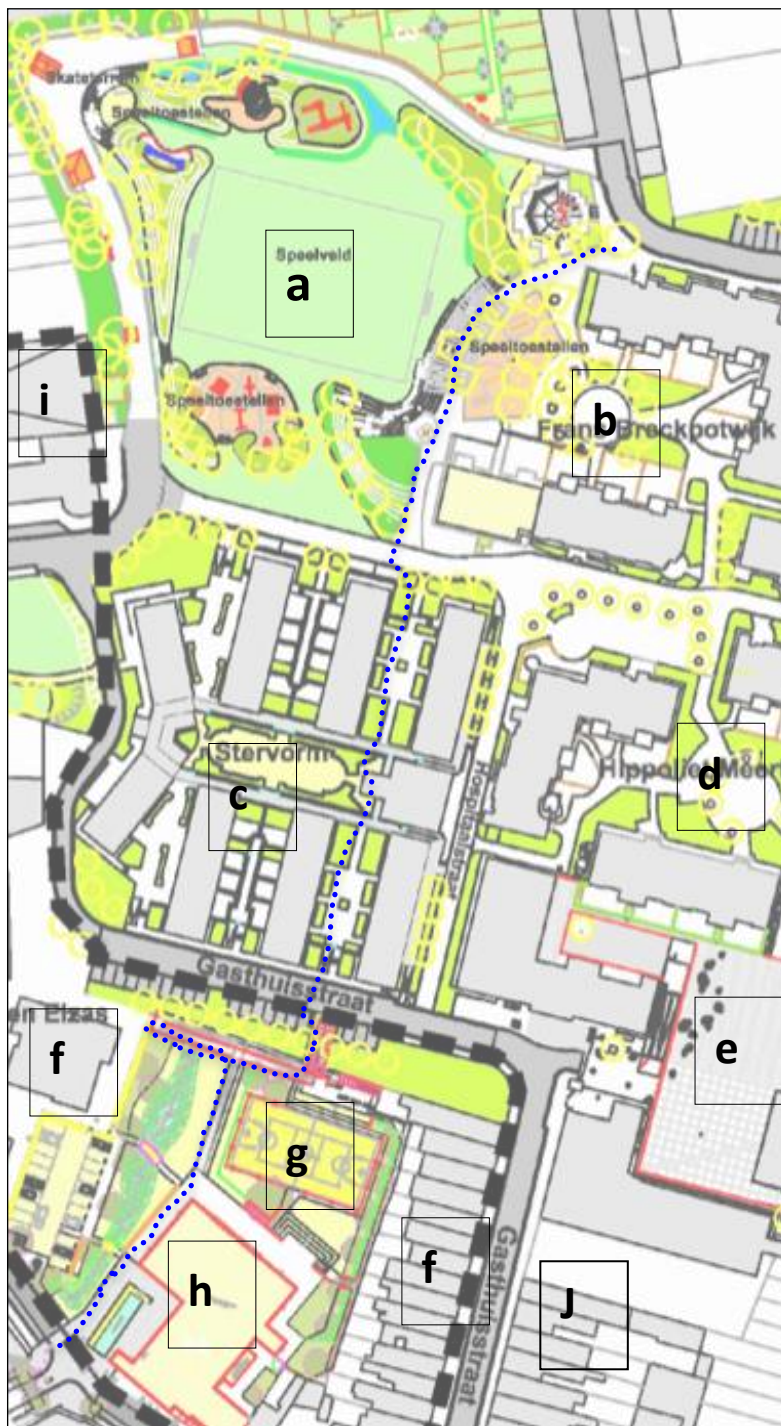
We bekijken in deze context de situatie van jongeren en kinderen op en rond het park van de Sint-Elisabethsite in de Rechteroeverwijk. Figuur 5 bakent de Sint-Elisabethsite af binnen de Rechteroeverwijk.

Figuur 7 : Sint Elisabethsite te Aalst gesitueerd. (Stad Aalst, 2008)

De site wekt onze interesse omdat ze in haar huidige inrichting relatief nieuw is en veel voorzieningen bevat die gericht zijn op het bieden van speel- en ontmoetingsruimte voor jongeren en kinderen.

Bij het opmaken van een kaart voor de analyse van de publieke ruimte op de site viel al snel de mobiliteit van jongeren op. Zowel in de open ruimte als de smalle voetgangerspaden tussen de sociale woningen in de wijk is er veel beweging. Onderstaand uittreksel van de stadplannen voor het gebied geeft een overzicht van de verschillende te onderscheiden delen die in de beschrijving aan bod komen.

- A Sint-Elisabethpark
- B Sociale woonwijk 'Frans Breckpot'
- C Sociale woonwijk 'Stervorm'
- D Sociale woonwijk 'Hippolyt Meert'
- E Plein voor de kantoren van VMM
- F Woningen met terras achteraan
- G FIFAstreet voetbalkooi
- H Ontmoetingscentrum De Brug
- I CAWRA en Niemandslaan
- J OCMW Aalst
- Looplijn jongeren en kinderen

Figuur 8: Bestudeerde publieke ruimte met ruimere context (Aalst.be, 2008, eigen bewerking).

2.4.1. Locatie onder de loop: het Sint-Elisabethpark op Rechteroever

- 1 Grasveld met goals
  - 2 Heuvel met bosjes
  - 3 Metalen waterdoorlatende overkapping met daaronder zitbanken en vuilbakken
  - 4 Zandbak met speeltuigen (alle gele vlakken)
  - 5 Trappen naar lager liggend speelveld en Olifant-fontein
  - 6 Skatetoestellen met achterliggend bedrijfshangars van Tricotal
  - 7 Volkstuinpark 'Den Ajuin'
  - 8 Garageboxen
  - 9 Betegeld deel met fietsenrekken
  - 10 Frans Breckpotwijk met voortuinen
  - 11 Verharde voetgangerszone rond het park (donkergrijs)
  - 12 Sociale woningen 'Stervorm' met wandeldoorgangen, deels overdekt
  - 13 Gebouwen van CAW Regio Aalst en Niemandsland, residentiële opvang
- Positie voor afbeelding

2.4.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte

De ruimte die we in beschouwing nemen is het Sint-Elisabethpark die via vele smalle wandeltoegangen verbonden is met de rest van de wijk. Visueel wordt het plein als volgt begrensd:

- Noordelijk ligt het autovrije pad tussen het grasveld. Oostelijk liggen de volkstuintjes (7), afgemaakt met laag hekwerk. Westelijk is er een tuinmuur met bosjes en bomen voor, die de scheiding vormt tussen het skatepark (6) en de bedrijfshangars van Tricotal nv.
- Oostelijk de Frans Breckpotstraat en twee sociale woningblokken van de Frans Breckpotwijk. Eén blok heeft een L-vorm, de andere is recht, waardoor de ruimte visueel wordt begrensd door de U-vorm die de gebouwen samen vormen. Tussen de gebouwen liggen voortuintjes en groenperken, waardoor de ruimte de impressie van een binnentuin geeft, hoewel men tussen de gebouwen kan doorlopen. Aan het begin van deze U-vorm ligt een zandbak met speeltuigen. Er staan banken, die ook terugkomen onder de metalen overkapping aan de rand van het grasveld. Het brede, autovrije, verharde pad tussen het grasveld en de woningblokken krijgt er het allure van een plein. Het is visueel niet duidelijk waar het park begint of eindigt.
- Zuidelijk komt het grasveld zonder niveauverschil uit op de Lazarethstraat, die met paaltjes autovrij gemaakt kan worden. Enkele kleine bomen en struiken in groenperken en een lage stenen muur bakenen de straat af van sociale woonwijk 'Stervorm', waar tussen de huizen voetgangersgangen langs de voordeuren lopen.
- Westelijk loopt vanaf de zijgevel van het CAW-gebouw (13) een tuinmuur met groenperk ervoor langs het autovrije pad. De muur maakt een hoek langs het skatepark en is op meerdere plaatsen bespoten met graffiti. Het pad ligt er lager dan het grasveld, waardoor trappen zijn aangelegd (grijze strepen op de kaart) om toegang te hebben tot het grasveld. Zuid-Westelijk komt het pad uit op de Gasthuisstraat en Lazarethstraat.

Het plein zelf is centraal ingericht met een grasveld. Twee goals vormen een veelgebruikt voetbalplein. Rondom liggen meerdere zandbakken met speeltuigen voor kinderen van verschillende leeftijden (geel op de kaart). Westelijk is een heuvel (2) aangelegd, waar bomen en struiken het zicht onttrekken. Zeker tijdens lente en zomer bieden heel wat bosjes en bomen privacy op een aantal plekken. Het domein is verlicht langs het wandelpad en op het grasveld zelf.

Bij onze observaties wordt duidelijk dat het plein bij goed weer veel gebruikt wordt door zowel bewoners als bezoekers en dit zowel 's avonds als overdag. We zien zowel oudere mensen, volwassenen met of zonder kinderen, maar vooral heel wat jongeren en kinderen in de buitenruimte. Volwassenen zitten veelal te praten op de bankjes onder en achter de overkapping (4) of in de eigen voortuin, ze laten een hond uit of maken een wandeling. Tijdens de zomermaanden werd er nog hard gewerkt in de volkstuintjes. Op de grasveldjes aan de randen van het park werd gepicknickt en geluierd. Heel wat kinderen speelden op de speeltuigen, meestal zonder toezicht van ouders.

Een aantal mensen passeren door de ruimte zonder dat ze er tijd willen doorbrengen: ten noorden van het plein fietst men naar de achterliggende wijken of men wandelt via FIFA-street langs de Brug om er activiteiten bij te wonen of richting centrum te gaan. Een enkele buurtbewoner passeert uitdrukkelijk met het doel om toezicht te houden op spelende kinderen en jongeren. Ook de wijkagenten fietsen regelmatig rond het plein. Een aantal bewoners, die we bijvoorbeeld zien toekomen met boodschappen of thuiskomen van werk, zijn kort aanwezig en geven aan weinig gebruik te maken van de buitenruimte.

Jongere kinderen spelen op de speeltuigen, soms zonder ouders in de buurt. Vaak lopen oudere zussen en broers eveneens buiten rond, zij het niet steeds in het zicht. De geobserveerde kinderen zijn erg mobiel, ook voorbij de grenzen van onze observaties. Een achtjarige jongen die we spraken, weet zijn speelgebied afgebakend door de straten rondom, met uitzondering van de doorsteek over de Lazarethstraat naar FIFA-street. Hij maakt gebruik van de ruimte als één speelveld dat loopt van aan de voorgevel van De Brug tot aan volkstuinen, en van het plein voor de gebouwen van de VMM tot aan het CAW. Binnen die zone kan hij gemakkelijk uren rondlopen: in de Brug zijn toiletten, aan de achtergevel kan je water drinken, en over het hele gebied weet hij andere kinderen wonen.

De bankjes onder de overkapping werden tijdens het veldwerk door een 15-tal jongeren van 13 tot 16 regelmatig gebruikt als ontmoetingsplek op vakantie- en weekenddagen en 's avonds na school. Een deel van de jongeren woont in de buurt. Sommigen komen ook te voet of per fiets uit het stadscentrum om er rond te hangen, meisjes te ontmoeten en te spelen. De jongeren zijn veelal van buitenlandse herkomst, maar de groep is heterogeen en jongens zijn veelal hier geboren.

Voetballende kinderen, jongeren en jongvolwassenen maken veelvuldig gebruik van de voetbalvelden aan De Brug en in het park. Wanneer één van de twee niet beschikbaar is, spelen ze op het andere plein. Dat de twee speelterreinen als één geheel worden gezien, blijkt uit het aantal geobserveerde over- en weertrajecten. Tijdens hun spel lopen kinderen en jongeren meermaals door de smalle stegen van de woonwijk 'Stervorm', de kortste weg tussen de twee terreinen. Bij regenweer schuilen spelende kinderen en jongeren bovendien in het portaal van één van de gebouwen in het midden van de woonwijk.

Tijdens het weekend speelt een variërende groep mannen met Sub-Sahara-Afrikaans uiterlijk regelmatig informele competities in de voetbalkooi aan de Brug. Enkel van hen wonen in de wijk, maar de meesten wonen in andere delen van de stad of in Brussel. Kinderen en jongeren kijken naar de matches en oefenen soms mee. Een enkele bewoner vertelt dat hij soms training geeft aan de jongeren.

Ook BMX'ers vallen op in het domein. Zowel kinderen als jongeren maken gebruik van het skatepark, de niveauverschillen en bijhorende trappen en het grasveld om er te fietsen en trucs te oefenen. De sport blijkt een hype in de wijk, maar ook in de rest van de stad en regio leeft skaten en bmx'ers erg bij jongeren. De jongere bmx'ers komen uit de wijk zelf. Een wat oudere groep is gemengd: een deel komt vanuit de binnenstad, een ander deel woont hier of verder weg. Binnen de subcultuur van de bmx'ers blijkt wrijving te bestaan tegenover skaters, vanwege conflicterend ruimtegebruik op de immer schaarse ruimte die voor hen is ingericht. (De bmx'ers mogen niet op alle skateparken omdat hun 'pegs', de voetsteunen op

de wielas, schade zouden kunnen toebrengen aan de infrastructuur.) Toch zagen we ook jongeren beide sporten beoefenen. De wat oudere bmx'ers zijn te vinden op een aantal hangplaatsen in de wijk, waar ze rusten en praten. Eén van die plekken aan de zijkant van het OCMW-gebouw (J) was tijdens het veldwerk in de zomer met hout dichtgemaakt waardoor de jongeren er niet langer konden zitten.

Buurtbewoners en stadspersoneel vertellen dat 's avonds aan de oostkant van het park ter hoogte van het CAW-gebouw een groep jongvolwassen Turkse mannen verzamelt. Die werden tijdens het veldwerk echter niet geobserveerd. Aan het skatepark vonden we 's avonds wel jongvolwassenen met brommers die liefst met rust gelaten wilden worden.

In de ruimte situeert zich een spanning tussen wonen en vrijetijdsbesteding. Gebruikers komen er enerzijds voor vrijetijdsactiviteiten. Anderzijds hebben bepaalde delen van de ruimte private functies voor personen, gelinkt aan de bewoning van het domein.

2.4.3. Conflicten met jongeren in de ruimte

Uit de gesprekken met verschillende actoren over en in de buurt blijkt dat heel wat problemen geformuleerd worden aangaande het samenleven in de wijk. Het ruimtegebruik in de wijk en op en rond het plein zijn daar slechts deel van. Over het algemeen is men tevreden over de groene ruimte en haar inrichting.

Bij een deel van de inwoners die er al langer wonen, blijken echter heel wat onveiligheidsgevoelens te leven, en dat vooral bij personen van Belgische herkomst. Lawaaihinder en afval zijn vaak terugkerende thema's bij meerdere bewonersprofielen wanneer die over wonen aan het plein vertellen. Lang niet al die problemen worden gelinkt aan jongeren. Zo wijst men op de instroom van nieuwkomers in de wijk die onaangepast gedrag vertonen, de taal niet spreken en illegale handelszaken, cafés en geloofshuizen uitbaten. Bij bewoners van de sociale woningen komt daarbij vaak het gevoel voor dat de groep 'nieuwelingen' privileges krijgt ten opzichte van henzelf. Deze frustratie wordt niet enkel door personen van Belgische herkomst uitgedrukt. Een aantal personen van buitenlandse herkomst wijst daartegenover op onvriendelijke, angstige of ronduit racistische houdingen en uitlatingen van buurtbewoners.

De gevoeligheid voor het migratiethema in de wijk heeft ook zijn impact op kinderen en jongeren van buitenlandse herkomst. Zo blijken een aantal kinderen van Belgische herkomst niet met bepaalde kinderen te mogen of willen spelen wegens angst voor mensen van buitenlandse herkomst. Vooral de groep 'voetballende Afrikanen uit Brussel' aan FIFA-street wordt door bewoners negatief geportretteerd.

'Ik snap niet wat ze hier komen zoeken eigenlijk. Net of er in Brussel geen voetbalvelden zijn waar ze kunnen gaan. Ik heb niks tegen die mensen. Versta me niet verkeerd. Maar onze eigen kinderen komen niet meer aan spelen toe. Ze worden gewoon verdrongen. En dan nog, kinderen maken ook lawaai, oké, maar niet zo luid, en zeker niet zo laat' (Buurtbewoonster, 40-50).

Jongere kinderen van buitenlandse herkomst worden door oudere buurtbewoners van Belgische herkomst omschreven als 'sukkelaars', waarnaar de ouders amper omkijken, terwijl

oudere jongeren (13+) als onvoorspelbaar, agressief, onbeleefd en soms als crimineel worden gezien.

‘Er lopen hier veel kleintjes rond waarvan de ouders niet eens weten waar ze zijn. Het kan niet anders dan dat die het gaan uithangen op een bepaald moment. Als de ouders al niks doen, wie dan wel? Ze lopen los en niemand houdt hen in het oog’ (buurtbewoner, 50-60).

Tijdens het veldwerk werd deze negatieve verhouding duidelijk in kleine incidenten. Op de banken voor de Frans Breckpotwijk observeerden we bijvoorbeeld hoe vier 13- à 14-jarige jongeren door passerende bewoners genegeerd werden en men oogcontact vermeid. De jongeren probeerden de aandacht van voorbijgangers en omwonenden te trekken met opmerkingen als *‘Weet u hoe laat het is mevrouw?’* *‘Mag ik van uw chips proeven?’* om vervolgens luidop te becommentariëren: *‘We zijn geen lucht, maar mensen’*.

Ook het gedrag en de aanwezigheid van andere kinderen in de publieke ruimte worden door bewoners als probleem gezien. Voor bewoners die behoefte hebben aan rust en stilte, geldt dat kinderen die rust al te vaak verstoren. Voor anderen nemen kinderen in hun beleving een deel in van hun private ruimte. Gedrag dat werd aangehaald is onder andere met opzet lawaai maken: roepen, gillen, zingen, met een fietsbel rinkelend rondfietsen op het speelplein en voetballen op daartoe niet ingerichte plaatsen: ballen vliegen in tuinen, tegen mensen, auto's en ramen.

Aan het skatepark zouden regelmatig ballen over de muur verdwijnen die op het dak van de bedrijfshangars terecht komen. Jongeren klimmen dan op de daken met schade tot gevolg.

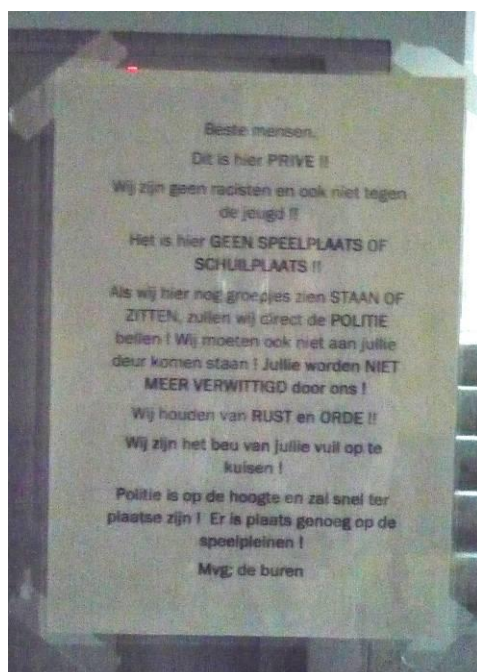
Een terugkerend thema is spelen op plaatsen die niet duidelijk als speelterrein zijn ingericht. De kinderen die zich verplaatsen tussen de woonblokken zorgen voor heel wat frustratie bij enkele bewoners. De onenigheid tussen waar de ruimte rond een woning privé dan wel publiek wordt, speelt daarin een rol. Een aantal bewoners vindt dat kinderen *‘geen recht hebben’* om te spelen buiten de daartoe bestemde zones en dat het *‘voor hun deur’* rustig moet zijn.

Daarnaast noemt men: afval achterlaten, kattenkwaad uithalen, met water knoeien aan de drinkfontein, vechten... Een aantal volwassenen maakt zich grote zorgen over het gebrek aan toezicht op het kinderspel dat ze abnormaal vinden op het plein. Die personen komen geregeld tussen als ze gedrag zien dat hen niet bevalt. Anderen geven aan dat ze daarmee zijn gestopt na brutale reacties of reacties van de ouders van kinderen. Tijdens een observatie rond FIFA-street viel op hoe een bewoner enkele kinderen toeriep aan een drinkfontein dat ze *‘thuis ook niet met water moeten morsen, of wel?’*.

Een ander fenomeen dat men signaleert is het schuilen of rondhangen in de overdekte gang aan de voordeuren in de Sterwijk. De bewoners die een voordeur hebben in de als doorgang gebruikte wandelgang melden dat de hier rondhangende jongeren soms intimiderend zijn en voor lawaai en afval zorgen.

Als we doorvragen blijkt dat bewoners de jongeren vroeger regelmatig vroegen om te vertrekken of stiller te zijn. De relatie tussen de bewoners en de jongeren die weinig alternatief

hebben om te schuilen, is vrij verzuurd. Tijdens het veldwerk hing aan de voordeur van het gebouw een boodschap te lezen die de verhouding duidelijk samenvat:

'Beste mensen
Dit is hier PRIVE !!
Wij zijn geen racisten en ook niet tegen
de jeugd !!
Het is hier **GEEN SPEELPLAATS OF
SCHUILPLAATS !!**
Als wij hier nog groepjes zien STAAN OF
ZITTEN, zullen wij direct de POLITIE bel-
len ! Wij moeten ook niet aan jullie deur
komen staan ! Jullie worden NIET MEER
VERWITTIGD door ons !
Wij houden van RUST en ORDE !!
Wij zijn het beu van jullie vuil op te kui-
sen !
Politie is op de hoogte en zal snel ter
plaatse zijn ! Er is plaats genoeg op de
speelpleinen !
Mvg; de buren

De jeugdopbouwwerkers die vanuit de Brug aan de slag gaan met kinderen en jongeren van uiteenlopende leeftijden in activiteiten bevestigen de gespannen sfeer. Ook andere actoren geven aan dat de tolerantiedrempel steeds lager lijkt te worden tegenover kinderen en de angst voor jongeren steeds groter. Het gevolg is dat kinderen en jongeren veel interacties hebben met 'boze volwassenen'. Ook de jeugdopbouwwerkers zelf en de (ver)huurders van zalen van De Brug wekken frustraties omdat hun activiteiten voor lawaai zorgen. Daarbij gaat het zowel om nachtlawaai van feesten als over mensen die blijven napraten na een activiteit, als om spelende kinderen die gebruik mogen maken van de ruimtes. De polyvalentie van de ruimtes in de Brug blijkt niet voor alle bewoners en betrokkenen even vanzelfsprekend. Naast de spanningen tussen gebruikers van de Brug en de buurtbewoners, worden bovendien spanningen duidelijk binnen de Brug zelf over de aanwezigheid van kinderen en jongeren. De plek is, zoals aangehaald, onderdeel van de speelruimte voor de kinderen en jongeren op het plein. Sanitair en drinkwater en de open deur naar een brede gang met vloerverwarming zorgen dat jongeren er in alle seizoenen graag samenkomen. Dat er activiteiten worden georganiseerd voor hen, versterkt dit gegeven. Vooral bij nat of koud weer zitten of liggen kinderen in de gang. Wanneer ze voor een activiteit moeten wachten in de gang hebben ze daar soms al heel wat plezier. De overige gebruikers van het gebouw (personeel van de aanwezige diensten, verenigingen, bezoekers) ergeren zich aan het lawaai dat de kinderen maken en aan de rommel of het vuil dat ze achter laten.

2.4.4. Probleemdefiniëring en interventies

Tijdens het onderzoek vinden we geen eenduidige probleemdefiniëring betreffende kinderen en jongeren in het studiegebied. De perspectieven van beleid, bewoners en organisaties lopen sterk uiteen. Terwijl de stad inzet op de opwaardering van de wijk in de vorm van voornamelijk infrastructurele ingrepen en een sterk uitgebouwd integraal veiligheidsbeleid, vragen de aanwezige organisaties een structurele gerichtheid op samenlevingsopbouw en armoedepreventie.

Op politiek niveau is de probleemdefiniëring van de bredere samenlevingsproblemen in de buurt zeer actueel. Daarbij benadrukt men de wens om de symbolische politieke afstand tot de wijk te verkleinen. Afhankelijk van de aard van de problemen worden daartoe verschillende diensten vanuit de politiek 'ingezet' om in te gaan op problemen die tot bij het beleid komen in de vorm van klachten of mediaberichten. Met betrekking tot de publieke ruimte en kinderen en jongeren grijpt het beleid in door onder andere meer wijkagenten in te zetten en aandachtzones toe te wijzen aan de outreachende drugpreventiewerker en de straathoekwerker. Men vernoemt ook het inschakelen van jeugdopbouwwerk op het plein. En op langere termijn voorziet men in de creatie van meer ontmoetingsruimte voor jongeren.

Het onderhandelingsproces over de publieke ruimte van het Sint-Elisabethpark en omgeving verloopt echter grotendeels tussen de fysiek aanwezige actoren. Signalen van bewoners komen voornamelijk terecht bij de buurtwerking. In gesprekken met buurtbewoners wordt een wijkagent uit het team van drie ook benoemd als aanspreekpunt. Signalen van kinderen en jongeren worden voornamelijk binnen Uit De Marge en Buurtsport opgevangen. In het verleden werden vanuit het bestaande netwerk heel wat ingrepen in de publieke ruimte gerealiseerd die oplossingen 'op maat' vormen voor de buurt. Zo klaagden omwonenden na de opening van FIFA-street in 2008 over aanhoudende geluidsoverlast door kaatsende ballen. Het plein werd in 2011 aangepast met een vier meter hoge omheining en een net. Er werden openingsuren vastgelegd (8-22u), wat de situatie verbeterde. Ook de volkstuinten en een vrijwillig uitgebaat 'composteerpark' zijn voorbeelden van initiatieven om tegemoet te komen aan bestaande noden van bewoners. Op basis van klachten over druggebruik werd de drugpreventiewerker ingezet op het park.

Het jeugdopbouwwerk dat zich richt op de kinderen en jongeren in de wijk, kwam er grotendeels met middelen van de Vlaamse overheid voor de inzet op maatschappelijk kwetsbare doelgroepen. Gezien het karakter van de Rechtersoeverwijk gaat een belangrijk deel van de aandacht daarbij naar dit gebied. Buurtsport en Uit De Marge organiseren er laagdrempelige activiteiten en versterken jongeren door samen een aanbod op maat uit te werken. De twee organisaties konden daarbij rekenen op de inzet van de animatoren die ze in de buurt hadden gerekruteerd en opgeleid. De voorbije jaren werd voor kinderen en jongeren een activiteitenaanbod uitgebouwd: een tienerwerking waarvoor tijdelijk onderdak werd gevonden in Ontmoetingshuis De Brug, sportlessen- en activiteiten, een mobiele speelpleinwerking tijdens de vakanties, instuifmomenten in de Brug, evenementen...

Toch blijkt uit de gesprekken dat er spanning zit op de rol van de basisorganisaties tegenover het stadsbestuur. Het middenveld geeft aan dat het door de huidige bestuursploeg niet be-

schouwd wordt als een cruciale partner bij het formuleren van genuanceerde en omvattende probleemdefinities en bijhorende oplossingen. Er is spanning rond de probleemdefineringen en de visies over oplossingen tussen het beleid en de werkingen. Voorbeelden die worden aangehaald zijn investeringen in camera's, de inzet van meer politie in de wijk, het verkorten en voorwaardelijk maken van samenwerkingsovereenkomsten met organisaties en de publieke nadruk op *transparantie en controleerbaarheid* (D'Haese, 2014). Ook het in opzeg stellen van het personeel van buurtsport waarvoor de Vlaamse subsidies bij aanvang van 2014 wegvallen, werd daarbij als kenmerkend aangehaald. De burgemeester van Aalst ontketende een mediahete door zijn afkeuring te uiten over het aanbod van vechtsportlessen aan 'een kritieke groep' maatschappelijk kwetsbare jongeren (Nieuwsblad, 21 september 2013).

Binnen de huidige politieke context in Aalst staan meerdere laagdrempelige initiatieven onder druk. In de nieuwe beleidsperiode krijgen de middelen mogelijk een andere toewijzing. In het najaar van 2013 werd voorzichtig afgetast welke de overeenkomsten zijn tussen de eigen visies binnen de organisaties en die van het bestuur. In de analyse wordt de paradoxaal spanning betreffende de 'vertendering' van (o.a.) het jeugdopbouwwerk duidelijk. Enerzijds gelooft men vooral in lange termijninitiatieven die inzetten op ontmoeting tussen en versterking van jongeren en kinderen. Anderzijds kan men die lange termijn aanpak enkel verwezenlijken door op korte termijn wenselijke resultaten voor te leggen.

Het beleid zet sterk in op de herwaardering van de wijk. Bij de inrichting van de publieke ruimte werd in het verleden ook veel rekening gehouden met speel- en recreatieruimte voor kinderen en jongeren. Naast tal van infrastructurele aanpassingen en een prikkelpoort voor woningrenovaties, wordt nu de beleidsaandacht sterker gericht op samenlevingsproblemen in de wijk. In de recente studies en bij de inspraakmomenten vormden kinderen en jongeren echter geen centraal aandachtspunt. Het discours van beleidsmakers schuift vooral thema's rond veiligheid en migratie naar voren: beide 'problemen' willen ze geïntegreerd en structureel aanpakken. Daarbij blijkt binnen het bestuur verdeeldheid te bestaan over de accenten in de aanpak.

Enerzijds wil men ingaan op de vraag van een groot deel van de inwoners naar 'meer blauw op straat' door verhoogde controle en toezicht, en het consequenter bestraffen en activeren van personen die een financiële of sociale last vormen. In 2012 werd het wijkteam van de lokale politie uitgebreid en hervormd, waardoor met steun van een eigen administratieve antenne, drie wijkagenten in shiften het grootste deel van hun tijd op straat aanwezig kunnen zijn. Halfweg 2013 wachtte men ook met ongeduld op de goedkeuring van de uitbreiding van de GAS-wet om jongeren effectiever te kunnen sanctioneren.

Anderzijds weigert een deel van de beleidsmakers mee te gaan in deze tendens: zij pleiten voor het beter benutten en ondersteunen van het bestaande professionele netwerk om zo in te zetten op sociale cohesie en de versterking van de bewoners.

2.4.5. Effecten van de interventies

De effecten van de politieke situatie op zich zijn voelbaar tot bij de kinderen en jongeren in de publieke ruimte. In de huidige context lijkt de doorstroom van signalen vanuit de laag-

drempelige organisaties tot bij het beleid minder evident te worden. Eerstelijnswerkers geven aan niet zeker te zijn in welke positie men als gesprekspartner staat. Er lijkt daarbij bovendien een beschermingsreflex bij basiswerkers te ontstaan over de met doelgroepen uitgebouwde vertrouwensbanden. Uit de gesprekken met beleidsmakers blijkt inderdaad een erg kritische houding van sommige politici over het bereik en nut van de jeugdopbouwwerking en buurtwerking.

Een concreet voorbeeld binnen de geobserveerde ruimte dat voor wrevel zorgt tussen sommige bewoners en jongeren is de schuilplaats aan de sociale woning van de Stervorm. De bewoners wendden zich daarvoor tot de politie, die zich engageert om het probleem ernstig te nemen. Bij observaties in regenweer blijkt het probleem echter te schuilen in een inrichting van de publieke ruimte. Het park nodigt jongeren met succes uit om hun vrije tijd in de buitenruimte door te brengen, maar bij regenweer ontbreekt een schuilplaats.

Vertrekkend vanuit *het probleem* van de bewoners zorgen de jongeren voor overlast en moeten ze verdreven en desnoods bestraft worden. Maar vanuit een breder perspectief waarin meerdere partijen worden gehoord is er een gebrek aan schuilplaats. Iedereen die schuilplaats nodig heeft bij regenweer is aangewezen op een alternatief dat voor niemand wenselijk is gezien de negatieve verhouding met de bewoners. De stem van de volwassen bewoners die een probleem ervaren, bereikt actoren die erop ingrijpen. Alternatieve ideeën krijgen weinig kans tot ontwikkeling of uitvoering door gebrek aan vertrouwen. Vertrouwen is de nodige basis voor samenwerking en overleg tussen de verschillende actoren die meerdere perspectieven, waaronder dat van niet-klagende bewoners, kinderen, jongeren en hun ouders, vertegenwoordigen en verdedigen. Gesprekken met de betrokken partijen laten echter vermoeden dat het waterdicht maken van (een deel van?) de metalen overkapping, het probleem voor zowel de jongeren als de bewoners van de Stervorm zou oplossen.

De infrastructurele en sociale ingrepen in de buurt kunnen we als succesvolle beleidsinterventies beschouwen, voor alle buurtbewoners, inclusief voor kinderen en jongeren. De aanleg van het park en de verbinding ervan met het ontmoetingshuis en speelterrein De Brug zien de kinderen en jongeren zelf als een succesvolle ingreep. Waar voorheen amper speelruimte was in de buurt, komt dit park tegemoet aan de behoefte van veel jongeren en kinderen in de woonwijken om te kunnen spelen en rondhangen zonder dat ze daarbij worden weggestuurd omdat ze anderen storen. De stad kreeg voor de beslissing over de aanleg in 2004 dan ook de Thuis-in-de-stad-prijs van de Vlaamse overheid. Ook het netwerk van actoren die inzetten op de leefbaarheid van de wijk is door de jaren heen goed uitgebouwd. De diensten en het activiteitenaanbod lijken goed aan te sluiten bij de noden die bewoners formuleren, al zou het aanbod qua activiteiten en overdekte ontmoetingsruimte voor kinderen en jongeren nog uitgebreid kunnen worden. De lopende projecten met kinderen en jongeren en intervisiemomenten tussen veldwerkers, stimuleren de samenwerking tussen diensten en de bekendheid van diensten bij de doelgroep die ze willen bereiken.

De organisaties die in de wijk actief zijn, richten zich voornamelijk op het versterken van de sociale cohesie en het verwezenlijken van inspraak van een brede groep wijkbewoners. Het werken met jongeren en kinderen op Rechteroever gebeurt vanuit eenzelfde brede insteek: Men biedt activiteiten aan en bouwt via het aanbod aan vertrouwensrelaties met jongeren

en kinderen. Op die basis wordt gewerkt aan co-creatie en emancipatie van de jongeren, zodat ze zelf initiatieven kunnen starten en op langere termijn ook dragen. De activiteiten zijn eveneens het aanknopingspunt voor samenwerking tussen verschillende actoren. Zo wordt tegelijk gewerkt aan de band tussen de diensten en organisaties onderling, en tussen de jongeren en de omgeving. Ook de relatie tot de buurtbewoners wordt door het organiseren van activiteiten bespreekbaar doordat buurtbewoners actieve aanspreekpunten vinden in de aanwezige begeleiders.

Tot slot wordt de verhoogde aanwezigheid van de wijkpolitie, positief geëvalueerd door meerdere actoren. Die inzet had tot doel het onveiligheidsgevoel in de buurt te verminderen en ontradend te werken ten opzichte van kleine feiten en overlast. De politie zelf erkende dat de aard van de problemen niet in de eerste plaats om een meer repressieve aanpak vragen. Het heil van de wijkagent lijkt vooral te liggen in zijn herkenbaarheid, aanspreekbaarheid en luisterbereidheid. Ten opzichte van jongeren en kinderen (maar ook personen van buitenlandse herkomst die zelden inspraakmomenten bijwonen of de politie inschakelen) blijkt dat de politie door bewoners nu wel soms als 'hun bondgenoot' wordt gezien. Als de wijkagent ook aandacht heeft voor het recht op spelen en rondhangen van jongeren, kan zijn positie ook een goed vertrekpunt zijn om te bemiddelen.

2.4.6. Aandachtspunten en lessen uit het verloop

Probleemgestuurd interveniëren versus op langere termijn maatschappelijke tendensen sturen

Met de keuze voor de aanleg van meer publieke ruimte in plaats van meer bebouwing op de Sint-Elizabethsite gaf de stad uiting aan een lange termijnvisie op het samenleven in en rond de sociale woningen. Daarmee illustreert ze goed het belang van mogelijke keuzes van lokale beleidsmakers om het maatschappelijke leven op een positieve manier te besturen. De keuze werd bij de uitreiking van de Thuis In de Stadprijs terecht als *moedig* omschreven. Ook in de verdere investeringen in functie van de opwaardering van de Rechteroever ligt veel potentieel om de publieke ruimte als hefboom te gebruiken voor het samenleven.

De publieke ruimte als plek voor communicatie, overleg en ontmoeting tussen bewoners en pleingebruikers met aandacht voor cultuur-, klasse- en generatieverschillen

De omgang met publieke ruimtes die de belangen van veel verschillende groepen moet dienen, is niet vanzelfsprekend. De aanleg, de vormgeving, het onderhoud en het beheer van de publieke ruimte vormen gemeenschappelijke belangen voor groepen in de samenleving die voor het overige in hun leefwereld weinig gemeenschappelijks hebben. Dat in de onderhandelingsprocessen over die 'ongewone gemeenschappelijkheid' conflicten ontstaan, hoeft daarom ook niet te verbazen. Waar de publieke ruimte enerzijds benaderd kan worden als een conflictueuze ruimte, houdt ze net door die eigenschap heel wat potentieel in voor beleidsmakers om aan het samenleven te werken. Conflicten in de publieke ruimte vormen zo de aanleiding tot dialoog tussen groepen die elkaar in andere levensdomeinen steeds meer kunnen mijden waardoor ze van elkaar vervreemden. Bij verzuurde relaties dreigt die dialoog soms onevenwichtig te worden: maatschappelijk sterkere actoren wenden zich tot politiek en beleid, terwijl anderen die kanalen niet hebben of weten te benutten. Kinderen en jongeren zijn vaak deel van die laatste groep. Vooral kinderen en jongeren hebben belang bij een beleid dat blijft inzetten op het gebruik van de publieke ruimte als hefboom voor samenleven in diversiteit.

Inzetten op een uitgebreid begeleid aanbod ter plaatse voor jongeren waarin een bemiddelingsfunctie en belangenbehartiging wordt opgenomen vanuit een dubbele vertrouwensband

Kinderen en jongeren hebben nood aan plekken en personen waar ze terecht kunnen met hun problemen, noden en verlangens, van waaruit hun belangen opgenomen, onderhandeld en indien nodig verdedigd kunnen worden. De voorwaarde daarvoor is een dubbelzijdig vertrouwen: enerzijds moeten de jeugdopbouwwerkers (of andere actoren) die de jongeren weten te bereiken, vertrouwd worden door de kinderen en jongeren zelf. Net zo cruciaal is het vertrouwen tussen beleid en jeugdopbouwwerkers als basis voor een open dialoog, zodat een conflictbestendige relatie kan ontstaan. Duidelijkheid en zekerheid over posities, het eigen voortbestaan en gemeenschappelijke belangen, werken zulk een relatie in de hand. De erkenning en versterking van het opbouwwerk als partner in zowel probleemdefiniëring als in de formulering van oplossingen is daarbij eveneens cruciaal.

2.5 Antwerpen-Kiel

Antwerpen-Kiel behoort tot het district Antwerpen maar situeert zich buiten de ring. Historisch lag dit stadsdeel buiten de stadsomwalling en was het altijd afgescheiden van het stadscentrum. Die geografische breuklijn zorgt voor een symbolische afstand tot het centrum die tot vandaag voelbaar is. De wijk is via meerdere tram- en buslijnen goed verbonden met zowel het stadscentrum als met het district Hoboken.

De jongste jaren maakte de wijk heel wat infrastructurele ingegrepen mee met het oog op een heropwaardering. Daarbij werd onder meer gefocust op het herstel van de commerciële functie die de wijk ooit kende rond de Abdijstraat en Sint-Bernardsesteenweg. Toch blijven armoede en achterstelling belangrijk aandachtspunten.

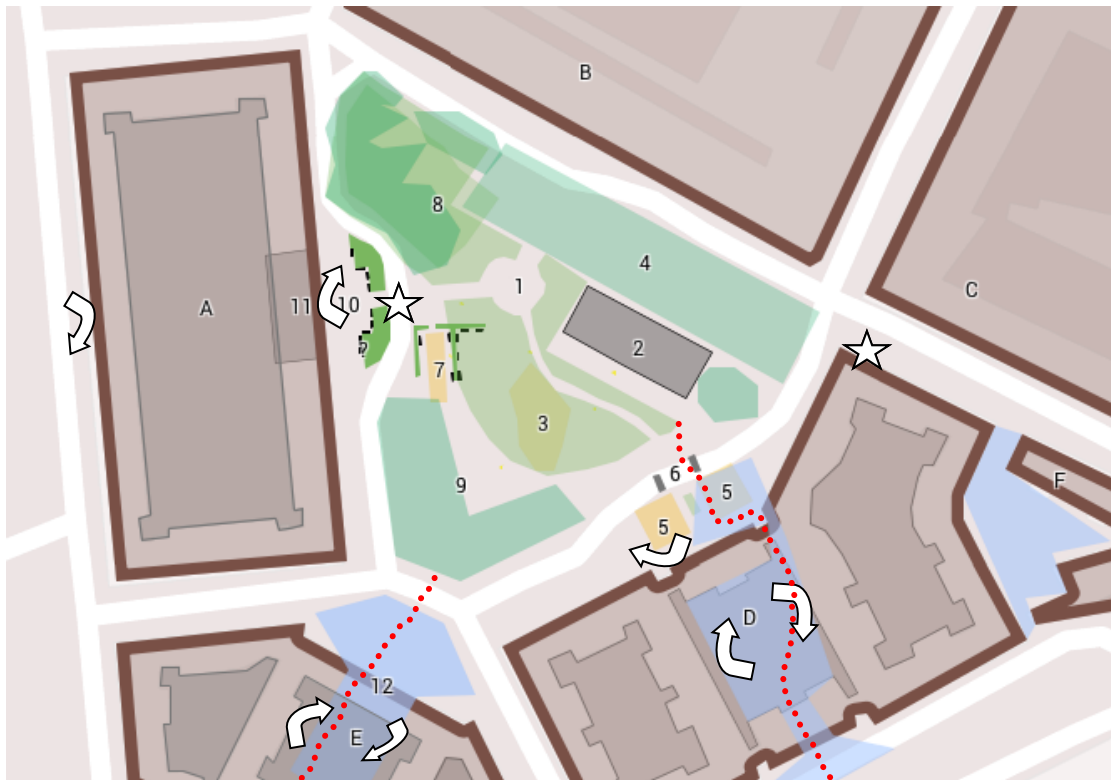
De wijk ligt tussen de residentiële Tentoonstellingswijk, gebouwd naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling (1930). Om de Tentoonstellingswijk te onderscheiden van het Kiel wordt de wijk, beginnend vanaf de Jan de Voslei ook 'Oud-Kiel' genoemd. We vinden er ook het stadion van voetbalclub Beerschot. Naast enkele herenhuizen en nieuwbouwappartementen vallen vooral arbeiderswoningen en de vele opmerkelijke sociale woningcomplexen op. Centraal in de wijk staan verschillende halfhoge woonkazernes met binnenkoeren die destijds een prestigieuze woonvorm vormden. Intussen zijn ze in beheer van de gefusioneerde Antwerpse sociale huisvestingsmaatschappij Woonhaven, die de (nog steeds lopende) grootschalige renovatie ervan op zich nam. De sociale woningblokken vormen één van de meerdere blikvangers van de wijk, maar zorgen eveneens voor de concentratie van heel wat armoede en achterstelling. Meer dan 43% van de woningen in het gebied bestaat uit sociale huisvesting, een percentage dat nog zal toenemen na voltooiing van de laatste renovaties. Een hoge werkloosheidsgraad gaat er hand in hand met een lage scholingsgraad. In overeenkomst met de algemene armoedecijfers zijn zowat de helft van de bewoners van buitenlandse herkomst. Naast een grote groep van Marokkaanse herkomst zijn er ook personen van Turkse herkomst en de jongste jaren steeds meer kleine groepen van uiteenlopende herkomstlanden aanwezig. Net als in de rest van de stad leven hier veel kinderen en jongeren (Antwerpen.buurtmonitor.be, s.d). Het dagelijkse komen en gaan van jongeren die onderwijs volgen in één van de zeven secundaire scholen in de buurt, maakt het straatbeeld nog jonger. De 'oorspronkelijke' bewoners van de wijk zijn intussen senioren die vaak weinig aansluiting vinden bij de nieuwe bevolkingsgroepen.

We focussen in Antwerpen-Kiel op het Alfons de Cockplein, een driehoekig plein (rood op de kaart) tussen de Alfons de Cockstraat, Van Peenestraat en Max Elskampstraat.

Figuur 9 situering van het Alfons de Cockplein te Antwerpen-Kiel. (Google, 2014, eigen bewerking)

2.5.1. Locatie onder de loop: het Alfons de Cockplein

- 1 Afgesloten fonteintje op verhoogde cirkel van beton
- 2 'Agoraspace': Voetbal- en basketbalveld met houten hek
- 3 Grasveld met speeltuigen
- 4 'Kanstanjedreef': twee rijen wilde kastanjabomen op dolomiet ondergrond
- 5 Omsloten speeltuintje met verzachte ondergrond
- 6 Oversteekplaats met zebrapad en verkeersdrempels
- 7 Afgebroken petanqueveld met hagen en zitbanken
- 8 Grasveld met hoge bomen en hondenloopweide
- 9 Enkele rij kastanjabomen op dolomiet ondergrond
- 10 Beplanting met zitbanken en picknicktafels, georiënteerd naar ingang woningblok
- 11 Bureaus en lokaal Samenlevingsopbouw
- 12 (lichtblauw) Speel- en ontmoetingszones buiten het plein voor kinderen en jongeren
- A Woonkazerne 'Erik Sassen' tussen Max Elskampstraat en Maurits Sabbelaan, afgesloten binnenkoer met bloemperken
- B Privé-rijhuizen van drie hoog
- C Privé-appartementen 4 hoog
- D Woonkazerne tussen Van Peenestraat en Jan Davidlei, open binnenkoer
- E Woonkazerne tussen Van Peenestraat en Hendriklei, open binnenkoer
- F Leegstaande sociale woningblok

 Afgesloten doorgang

 Doorgang

 Toezichtscamera

2.5.2. Aard, functies en gebruik van de ruimte

Het Alfons de Cockplein is een driehoekig plein van zo'n 7000 m², omringd door straten met eenrichtingsverkeer. Noordelijk wordt de ruimte afgebakend door rijhuizen. Aan de andere zijden kijkt men uit op de imposante gevels van drie sociale woningkazernes. In de hoeken komen telkens twee straten toe, waardoor in totaal zes straten uitkomen op het plein. De woonkazernes bieden daarnaast ook toegang tot het plein vanuit de achterliggende straten, waarbij men de ruime binnenkoeren kan oversteken. De meeste van deze doorgangen zijn echter afgesloten met poorten en kettingen met sloten, na klachten van bewoners over overlast en herhaaldelijk vandalisme in de doorlopende kelders van de gebouwen. De looplijnen en pijlen op de kaart geven respectievelijk de afgesloten en open doorgangen aan, waarvan veelvuldig gebruik wordt gemaakt door bewoners. De zones in het blauw (12) geven de zones aan waar kinderen en jongeren komen, buiten het plein.

Figuur 10 vogelperspectief Alfons de Cockplein (BING, 2014)

De foto in vogelperspectief (links) geeft een beter zicht op de ingeslotenheid van het plein tussen de woonblokken met binnenkoeren.

De straten rond het plein zijn smal met brede stoepanden langs de woningblokken. Het plein is visueel transparant: de straten

en het plein zijn verlicht, en de vele bomen die er staan hebben hoge stammen. Hoewel het plein goed is uitgerust met zitbanken en vuilbakken, is de infrastructuur op het plein wat aan het verouderen. De stad plant een heraanleg van het plein binnen de straten: De eerste voorbereidende inspraakrondes daartoe zijn achter de rug. De jongeren op het plein werden onder andere ter plaatse en via vragenlijsten betrokken door de stad, op basis waarvan de dienst Samenleven een advies schreef.

Het plein zelf is opgedeeld in zones met verschillende functies, die van elkaar worden gescheiden door paden, hagen, hekwerk of de ondergrond. We onderscheiden:

- Een centraal gelegen rond punt op het wandelpad (1) waar in het midden een waterfontein geweest zou zijn, maar dat nu leeg is, op drie struiken na. Kinderen gebruiken het wat bizarre landschapselement soms in spelletjes, maar verder passeert men de plek veelal.
- Een speelzone (3) waarop speeltuigen staan voor kinderen tot 12 jaar die bij goed weer erg intensief gebruikt wordt. De banken bij die zone zijn een ontmoetingsplaats voor veelal moeders van Marokkaanse afkomst, die hun kinderen pratend in het oog houden. 's Avonds zitten jongeren, of af en toe een eenzame volwassene,

op de banken. Tijdens een aantal observaties lag er gebroken glas, vuil en etensresten naast de banken.

- Een 'Agoraspace' (2): een sportveld afgebakend met een laag houten hek waarop jongeren kunnen zitten en hogere houten panelen rond de goals, waaraan ook basketbalringen hangen. Westelijk is een hoger groen hek bijgeplaatst om ballen van de straat te houden. Tijdens de zomer zagen we vrijwel op alle tijdstippen overdag en 's avonds jongeren voetballen op het plein. Overdag vooral kinderen en vanaf een uur of zeven vooral jongeren. Aan de westkant van het veld langs het hek, verzamelen ook niet-voetballende jongeren om te zitten en praten. Tijdens de herfst en winter werd het voetbalplein minder gebruikt omdat er plassen en bladeren lagen. Ook werd met regelmaat onder begeleiding van Pleinanimatie gevoetbald. De animatoren geven aan dat ze de kinderen leren samenspelen en daarmee de regelmatige ruzies proberen voorkomen.
- Een zone die vroeger een petanquebaan was (7), maar niet meer wordt gebruikt. Wel staan er nog hagen die de ruimte afscheiden van de rest van het plein en banken, maar we zagen er maar zelden mensen zitten, tenzij soms 's avonds.
- Twee zones met kastanjabomen (9 en 4) waarvan de ondergrond dolomiet is. De zones zijn permanent overschaduwde door de bomen, en we observeerden er weinig activiteit. Gewoonlijk passeert men er enkel. In de herfst zorgen vallende kastanjes en bolsters voor heel wat jolijt op het plein, al zorgen de vallende bladeren er ook voor dat het sportveld er vaak nat, vuil en glad bij ligt. Men klaagt men ook over de combinatie van de bomen met de parkeerplaatsen eronder aan de straatkant. De basisschool in de Van Peenestraat kwam vorig jaar de kastanjes oprapen om ermee te knutselen.
- Een hondenloopzone (8) die regelmatig maar zelden intensief wordt gebruikt door personen die uit alle richtingen komen aangelopen. Sommigen spreken er samen af, maar het is er tijdens de observaties nooit erg druk.

Hoewel het plein wordt afgebakend door straten loopt de inrichting van de ruimte door tot de brede stoepen en binnenpleinen van de woonblokken aan de overkant van de straten.

- Aan de overkant van de Van Peenestraat ligt een bescheiden speelpleintje met twee schommels en wippertjes dat wordt doorkruist door een wandelgang. Jongere kinderen uit de woonblokken, maar ook passerende kinderen, gebruiken de speeltuigen, terwijl ouders of broers en zussen op de banken toezicht houden. De banken en verkeerswerende hekken doen ook dienst als zit- of hangplek voor jongeren 's avonds, waardoor de bewoners van de Van Peenestraat soms klagen over geluidsoverlast.
- Aan de overkant van de Max Elskampstraat is een groenperk met meerdere zitbanken en tafels aangebracht. Vroeger was er een seniorenlokaal gesitueerd op het gelijkvloers van de woonblok, maar daar zit nu Samenlevingsopbouw. De ruimte wordt gebruikt voor voetbal door jongere kinderen die weinig op het sportveld komen. Tijdens het weekend ontmoeten bewoners er elkaar in de voormiddag, als de zone nog zon vangt. Af en toe troffen we er 's avonds ook een paar volwassen mannen uit de woonblok aan die een blikje bier dronken.

Met uitzondering van passage is het ruimtegebruik op het plein voornamelijk gericht op ontmoeten en spelen. Het gebruik door omwonenden primeert hierbij, maar ook jongeren bevriend met jeugdige bewoners zakken naar het plein af. Uit gesprekken blijkt dat oudere kinderen en jongeren die geen vrienden hebben op het plein, het plein mijden. Het plein en de omliggende stoepen en binnenkoeren worden algemeen vooral gebruikt door spelende kinderen overdag en door jongeren en jongvolwassenen 's avonds en 's nachts. De jongere kinderen zorgen overdag voor een vrijwel permanente aanwezigheid van enkele toezichthoudende ouders, maar een heel aantal kinderen speelt ook zonder toezicht of onder los toezicht van oudere broertjes of zusjes aan de rand van het plein.

De speel- en ontmoetingsfunctie van de ruimte voor kinderen en jongeren stopt niet bij de randen van het plein. De woonblokken hebben onderling verbonden binnenkoeren, waarvan de meeste zijn afgesloten met poorten en hangsloten. De binnengebieden die toegankelijk zijn, worden als speelzone gebruikt door kinderen die in de woonblok wonen en hun vrienden. Ook enkele jongeren hangen er graag in groepjes rond. Onder hen ook een gemengd groepje vrienden van 15 tot 17 jaar waarvan enkelen in de woonblok wonen.

Oudere meisjes op het plein hebben vaker een toezichthoudende rol of blijven op het plein hangen onderweg naar elders. Daarmee verschilt hun ruimtegebruik van dat van de jongens, die urenlang op het plein verblijven. Over het algemeen is er weinig genderdiversiteit binnen de groepen, op kortere ontmoetingen na.

Op één buurtdagwinkel na op het einde van de Alfons de Cockstraat zijn er in de straten rond het plein geen commerciële functies. Jongvolwassenen en kinderen lopen daarom regelmatig naar de zuidelijk gelegen Sint-Bernardsesteenweg waar ze snacks, drank en sigaretten kunnen kopen en bij slecht weer in het winkelcentrum kunnen schuilen. Voor activiteiten gaan de jongeren naar de lokalen van Kras Jeugdwerk aan de overkant van de steenweg, of naar de NOVA in de Schijfstraat. De jongeren op het plein blijken daarmee vaak dezelfde trajecten af te leggen in de buurt, met vaste betekenisvolle plaatsen.

Tijdens de observaties ligt er op het plein regelmatig zwerfvuil, vooral rond de vuilbakken, de 'agoraspace' en de banken. Nog opvallender zijn de grote stapels sluikestort die vrijwel altijd ergens zijn te vinden, ofwel op de rand van het plein, ofwel aan de open in- en uitgangen van de woonkazernes.

Tot slot valt tijdens de observatie 's avonds de sporadische passage van een traag rijdende politiecombi op. Door de aanwezige jongeren op het plein wordt daarop gereageerd met gejoel en opmerkingen, en enkele keren verplaatst de aanwezige groep jongeren zich daarbij ook.

2.5.3. Conflicten met jongeren in de ruimte

Het Alfons de Cockplein is al langer een ruimte van niet-constructief conflict. Er is sprake van zowel incidentele, als van terugkerende of vrijwel permanente disputen en spanningen over de publieke ruimte, die zich bovendien afspelen tussen meerdere partijen. Tijdens de gesprekken en observaties wordt duidelijk dat wanneer conflicten escaleren, dit vaak voortkomt uit een gepolariseerde verstandhouding tussen een aantal bewonersgroepen. Er is al langer een spanning vanuit cultuur- en leefwereldverschillen tussen de veelal oudere bewo-

ners van Belgische herkomst (die de 'goede tijden' op het plein nog hebben gekend) en de jongeren en mannen van Marokkaanse herkomst die vaak prominent aanwezig zijn in de publieke ruimte. Die spanning leidt in combinatie met de bredere maatschappelijke stigmatisering van de jongeren en een gebrek aan kansen en perspectieven tot een tegenreactie waarbij ze het plein en soms de hele wijk claimen. Bij een aantal jongeren komt deze houding ook tot uiting tegenover andere bewonersgroepen die de jongste jaren steeds meer aanwezig zijn in de buurt. Een deel van het zuidelijke woonblok werd na renovatie recent heropend. De nieuwe bewoners zijn vooral immigranten van zeer diverse herkomst. Dat maakt de bestaande verhoudingen nog complexer.

Figuur 11 doorgangen tot de binnenkoeren en zijtuinen van de sociale woningen rond het Alfons de Cockplein zijn voor het merendeel afgesloten.

De relatie tussen omwonenden en de jongeren die het plein gebruiken, verzuurde door incidenten in het recente verleden. In 2011 was er in de buurt sprake van vandalisme, intimidatie en criminele feiten zoals inbraken in appartementen. Betrokkenen geven aan dat de feiten werden gepleegd door een groepje jongens van een jaar of 14, 15 en enkele oudere jongens. Vooral de bewoners van de woonblok in de Van

Peenestraat hadden last van de groep die de binnenkoer regelmatig betrad en het plein claimden. Bewoners die op het gedrag reageerden, kregen af te reke-

nen met represailles en pesterijen, gaande van voorwerpen die tegen de ramen werden gegooid tot verbale en fysieke agressie. De jongeren verschaften zich toegang tot de traphallen, kelders en appartementen van de gebouwen, waar ze vernieling zaaiden en enkele bewoners viseerden. Eén bewoner verhuisde met hulp van de sociale woningmaatschappij omdat de situatie niet langer houdbaar was en de media pikten het thema op (cf. Gazet van Antwerpen, 10 augustus 2011 en andere bijlagen).

Anno 2013 is de situatie rustiger, maar de relatie tussen bewoners en de aanwezige jongeren is nog sterk gemarkeerd door de gebeurtenissen. Het verhoogde toezicht dat volgde naar aanleiding van de incidenten, leidde ertoe dat een aantal pleingebruikers nu semiprivaten ruimten en kelders gebruiken om zich aan het toezicht te onttrekken. De jongeren krijgen daarbij nog maar weinig rechtstreekse signalen van bewoners over grenzen die ze overschrijden. Buurtbewoners zijn bang voor de jongeren en doen meteen hun beklag bij de politie of de sociale huisvestingsmaatschappij. Omdat deze maar zelden mensen op heterdaad kunnen betrappen, ontstaat een soort 'vrij spel zone' waarin heel wat terugkerend vandalisme wordt gepleegd. Vooral aan de voordeur, traphal en de kelder van de appartementen aan de Van Peenestraat, worden door de woningmaatschappij vrijwel permanent herstellingen uitgevoerd.

Heel wat bewoners geven daarnaast aan dat ze last hebben van de aanwezigheid en het lawaai van spelende kinderen, wanneer deze zich buiten de lijnen van (in hun ogen) 'normale' speeltijd en -ruimte bevinden. Het gaat dan bij voorbeeld over kinderen die voetballen op de straathoeken en daarbij de doorgang verhinderen. Maar ook kinderen die 's avonds laat, na 22 uur, nog aan het spelen zijn, wekken verontwaardiging. Kinderen zelf hebben vaak het gevoel dat mensen hen willen verjagen, alsof de buurt alleen van hen is. Oudere mensen van Belgische herkomst blijken extra gevoelig voor de kinderen omdat ze hen naar hun gevoel niet kunnen terechtwijzen zonder onvoorspelbare reacties te riskeren van oudere broers en zussen, en soms van ouders. Vanuit de polarisering in de buurt is ook bij een aantal kinderen zelf een zekere assertiviteit of zelfs vijandigheid gegroeid tegenover sommige buurtbewoners. Kinderen die voetballen tegen ruiten of aan de voordeur, of onderling ruzie maken, worden op hun gedrag vooral aangesproken door mensen uit groepen die de kinderen als deel van hun groep beschouwen. Daarbij wordt snel een sociale kloof duidelijk die langs etnische lijnen lijkt te lopen. De band tussen de berispende partij en de kinderen en jongeren in kwestie wordt bovendien mee door anderen in de publieke ruimte bewaakt, waardoor bij tussenkomst soms extra conflicten met andere gebruikers van de ruimte ontstaan.

Bij een aantal ouders leeft enerzijds het gevoel dat een aantal oudere personen niet verdraagzaam genoeg zijn, anderzijds geven ook ouders uit de woonblokken met een binnenkoer aan dat het geluid van spelende kinderen inderdaad erg indringend weergalmt. Mensen die zelf kinderen hebben, tonen echter vaker begrip voor het gegeven dat niet iedereen erin slaagt kinderen binnen te houden of voortdurend in het oog te houden. Daarbij wordt vaak verwezen naar de situaties van een aantal gezinnen die met veel personen op een kleine oppervlakte wonen.

Conflicterende belangen tussen jongeren en kinderen onderling bestaan vooral rond het gebruik van de 'agoraspace'. Maar die conflicten komen amper tot expressie omdat de heersende hiërarchie weinig uitgedaagd wordt. Jongere kinderen spelen meteen na de schooluren, oudere jongeren nemen het terrein daarna over. Wanneer de oudere jongens willen spelen, verdwijnen de jongere kinderen naar andere zones van het plein of gaan ze verder weg. Jongeren en kinderen die niet tot de groep gevestigde gebruikers horen, geven aan dat ze het plein mijden. Redenen daarvoor zijn meervoudig: de ervaring leert ten eerste dat er maar zelden plaats is om te spelen op het plein. Wanneer gevraagd wordt naar waarom niet samen gespeeld kan worden, blijkt dat men bang is van de aanwezige oudere jongeren. Daarnaast blijkt dat sommige ouders hun kind verbieden op het plein te komen vanwege 'het soort' jongeren die er aanwezig zijn. Dat ervaart men overigens niet altijd als problematisch: de jongeren geven aan dat er genoeg plaatsen zijn waar ze graag komen, zoals de ruimte aan de 'Potenblokken' aan het einde van de Schijfstraat of het Tirplein.

De politie die regelmatig toezicht houdt op het plein is bij de jongeren allesbehalve geliefd. De relatie tussen politie en jongeren is vanuit het verleden erg gespannen. Vooral de jongens geven aan dat ze zich gevisieerd en vaak geprovoceerd voelen. Binnen de groep oudere tienerjongens op het plein gaan veel anekdotes rond over willekeurige identiteitscontroles en onterechte aanhoudingen. De politie zou ook vaak onbeleefd en intimiderend optreden, en voor publieke vernedering zorgen door tegen te houden of aan te houden.

2.5.4. Probleemdefiniëring en interventies

De probleemdefiniëring op beleidsniveau met betrekking tot kinderen en jongeren die overlast veroorzaken op het Alfons de Cockplein, kadert sinds jaren in een bredere probleemdefiniëring van integrale veiligheid binnen de stad. In 2004 werd het thema onderdeel van 'Stadsplan Veilig'.

'Het Stadsplan Veilig kent een bijzondere aandacht voor de integrale aanpak van risicojongeren. Binnen deze integrale aanpak van overlastjongeren tracht men preventief te werken. Naast preventie wordt een aanpak gehanteerd die minstens prepressief is (op voorhand druk uitoefenen, van kort bij volgen), normatief van aard en die de private levenssfeer niet schuwt' (Meeuws in Van Polfliet & Amezgal, 2006). Gericht op vroegdetectie werden op het terrein actieve actoren ingeschakeld voor het uitwisselen van informatie. Indien nodig geacht volgt een aanmelding bij Doelgroepregie die de nodige stappen zet om de jongere terug op het rechte pad te krijgen. In een notendop is *'Doelgroepregie (...) een dienst van de stad Antwerpen (bedrijfseenheid integrale veiligheid) die overlast wil verminderen via een per-*

De dienst buurtregie zet in een buurt acties op die een positieve buurtbeleving bevorderen. In samenspraak met de lokale verenigingen en officiële instanties zoeken de buurtregisseurs naar oplossingen voor overlast en leefbaarheidsproblemen.

Bij buurtregie staan drie elementen centraal:

1. Buurt

De dienst is actief in buurten die werden bepaald en afgebakend op basis van een overlastanalyse.

2. Overlast

De buurtregisseurs werken aan verschillende vormen van overlast. Concreet richten ze zich op sociale en fysieke overlast, samenlevingsproblemen, onveiligheid en onveiligheidsgevoelens. Dat uit zich in acties op vier domeinen: de buurten proper, veilig, hersteld en gezellig maken.

3. Netwerkvorming

De buurtregisseurs brengen alle mogelijke diensten, projecten, buurtverenigingen en initiatieven samen (toezichtnetwerk en projectgroep). Zo zorgen ze voor voldoende uitwisseling van informatie en afstemming tussen alle betrokkenen. Bovendien wordt er zodoende gecoördineerd en geïntegreerd gewerkt.

Antwerpen.be, 2014

soonsgerichte aanpak. Naar aanleiding van het storende of zorgwekkende gedrag van een jongere wordt hij/zij aangemeld. Daarna wordt een huisbezoek afgelegd om met jongere en ouders de overlast en mogelijke andere problemen - op gebied van school, vrije tijd en gezinssituatie - te bespreken. Op basis van dit gesprek contacteert doelgroepregie andere diensten om een gezamenlijke aanpak op te zetten. Elke drie maanden neemt doelgroepregie terug contact op met de jongere en de ouders. Als er na een jaar geen problemen meer zijn, wordt het dossier gesloten⁷.

Het voorbije decennium vonden bewonersgroepen, jeugdwerk en sociale organisaties, de woningmaatschappij, politie en beleid elkaar in verschillende formele en informele overlegmomenten⁸, waarbij de verschillende visies en probleemdefinities ontwikkeld vanuit signalen van verschillende bereikte doelgroepen en werkingen, op elkaar werden afgestemd in een totaalbeeld. Daarbij moet worden opgemerkt dat de ondervertegenwoordiging van personen van buitenlandse herkomst tijdens vergaderingen al jarenlang

⁷ Omschrijving doelgroepregie naar aanleiding van de deelname aan Belgische Prijs voor Veiligheid en Criminaliteitspreventie 2007 (Nieuwsbrief IBZ, 2007).

⁸ Welzijnsoverleg Zuidrand (WOZ), de toezichtvergadering, het (sinds 2013 afgeschafte) JOKI-overleg met jeugdpartners, socio-cultureel NOVA-overleg...

een heikel punt is.

De komst van een buurtregisseur in 2004 (dienst Samen Leven afdeling woonomgeving) formaliseerde dit verder door een doorgedreven focus op een integrale aanpak van overlast in de wijk als woonomgeving vanuit netwerkvorming tussen de aanwezige partners.

Buurtregie is dan ook een belangrijke actor in het vormen van een gedragen en omvattende probleemdefiniëring voor het beleid. De voltijdse buurtregisseur maakt jaarlijkse analyses van de buurt, waarin signalen van verschillende partners worden opgenomen. Van daaruit wordt een probleemanalyse opgesteld met prioriteiten voor het volgende werkjaar.

Rond het Alfons de Cockplein worden zowel formeel als informeel signalen vanuit verschillende aanwezige actoren verzameld:

- De bewoners vanuit bewonersgroepen.
- De straathoekwerkster. Zij werkt al meer dan tien jaar in de buurt en kent het plein en de semiprivate binnengebieden op haar duimpje. Vanuit vroegere contacten met de kinderen op het plein, kent ze heel wat intussen volwassen gebruikers goed. Ze is een vertrouwenspersoon bij problemen voor een erg diverse groep bewoners en gebruikers.
- Kras Jeugdwerk. Die werking is gesitueerd in de Waarlooshofstraat aan de overkant van de Sint-Bernardsesteenweg. Kras Jeugdwerk bereikt kinderen en jongeren die op het Alfons de Cockplein hun vrije tijd doorbrengen.
- Pleinontwikkeling. De stadsdienst organiseert met animatoren een regelmatig aanbod van vrijblijvende sport- en spelactiviteiten, van waaruit ze een vertrouwensband weten op te bouwen met kinderen en jongeren op het plein.
- Samenlevingsopbouw. De organisatieafdeling verhuisde recent met zijn kantoren vanuit ontmoetingscentrum NOVA naar de benedenverdieping van het woningcomplex in de Max Elskampstraat om meer ter plaatse aanwezig te zijn. Ze werken er onder andere aan de sociale cohesie tussen de bewoners van het woonblok. Sinds enkele jaren hebben ze een groepswerking met Marokkaanse mannen uit de buurt, waarvan enkelen als belangrijke sleutelpersonen in de buurt ondersteund worden.
- De woonwerkers van de Woonhaven. Deze hebben regelmatig contact met sociale huurders en bewonersgroepen. Ze informeren nieuwe bewoners, bemiddelen bij conflicten en fungeren als tussenpersoon voor de technische dienst voor herstellingen in de gemeenschappelijke ruimtes van de woningcomplexen. Hoewel ze weinig rechtstreeks in contact komen met jongeren, leveren ze vanuit vastgestelde schade en klachten van bewoners signalen aan over kinderen en jongeren op het plein.
- Cultureel ontmoetingscentrum Nova in de Schijfstraat. In het centrum vinden we onder andere buurtsport, Recht-op en vzw Al Mawada. Die laatste is een non-profit organisatie die zich richt op de ontwikkeling van moslims en die in hun aanbod ook jongeren en kinderen bereiken.

De samenwerking maakt het mogelijk dat signalen goed doorstromen en meerdere actoren tegelijk inspringen bij zowel beeldvorming als de ontwikkeling van oplossingen. Toch zit er een spanning op de rol van de partners die kinderen en jongeren vanuit vertrouwen berei-

ken. Enerzijds kunnen ze als vertrouwenspersoon voor kinderen en jongeren de belangen van jongeren vertegenwoordigen en verdedigen. Anderzijds spreekt buurtregie hen aan om informatie over het gedrag en in extremis de jongeren zelf door te geven. Hun rol wordt dubbel doordat ze maar een klein aandeel hebben in de formulering van probleemdefinities (in dit geval overlast) en geen stabiele beslissingsmacht hebben over interventies opgezet vanuit beleid en gerecht. Meer dan andere actoren als buurtregie of politie, zien ze van nabij de nevenwerking van een aantal getroffen maatregelen.

Deze integrale structuren voerden op het Alfons de Cockplein de laatste jaren maatregelen door die soms drastisch ingrepen op het ruimtegebruik van de gebruikers op het plein. Zo werd in 2011 gedurende enkele maanden een samenscholingsverbod uitgevaardigd (artikel 84) waardoor het pleingebruik werd ontwricht en jongeren konden worden aangehouden en doorverwezen naar gerechtelijke instanties of bemiddelingstrajecten. In april 2012 besliste het stadsbestuur om zeventien overlastcamera's te plaatsen op het Kiel. Twee daarvan werden geplaatst op het Alfons de Cockplein op basis van informatie uit de wijkteams van de lokale politie en buurtregie. Ook werden GAS-boetes uitgeschreven, het politietoezicht werd systematisch versterkt en in de veelbelaagde traphal werden door de huisvestingsmaatschappij camera's geïnstalleerd. Die kwamen overigens recent in opspraak door de Privacy commissie (Arnoudt, 2014).

De interventies gingen tegelijk gepaard met de actieve benadering van jongeren vanuit Kras Jeugdwerk naar aanleiding van de onrust in 2011. Er werd voor de jongeren een extra werking opgezet vanuit de noden van de jongeren, die door de buurt als probleem werden ervaren. Anno 2013 werkt Kras Jeugdwerk ondanks een gebrek aan ruimte met een nieuwe groep jonge tienerjongens die voorheen in de werking niet bereikt werden.

2.5.5. Effecten van de interventies

Anno 2013 is het op het plein in vergelijking met de jaren ervoor 'weer even rustig'. Verschillende actoren geven aan dat ze ervan uitgaan dat het een momentopname is omdat de context van sociaaleconomische achterstelling in de wijk en de kloof tussen de verschillende groepen op het plein acuut blijven.

Uit de gesprekken met bewoners blijkt inderdaad dat de frustraties, angst en boosheid nog dicht aan de oppervlakte zitten. Bewoners zijn nog steeds bang en boos, en benaderen vooral oudere kinderen en jongeren negatief. Heel wat bewoners willen trouwens liever geen uitspraken doen over de jongeren omdat ze bang zijn voor de gevolgen hiervan. *“Zo iets gaat rap rond hier. Als ze zien dat je met iemand praat, erna staan ze aan je deur. Die ene man heeft dat gehad en die is gewoon verhuisd uiteindelijk”*.

De angstige houding van bewoners zorgt ervoor dat ze eerder de politie bellen dan de jongeren aanspreken. Het werkt ook in de hand dat gewone gesprekken of interactie zeldzaam worden.

Bij de jongeren werkt dit beeld sterk door in hun visie over de publieke ruimte en de wijk. Het beeld is dat 'zij', een breed amalgaam van volwassenen, niet-Marokkanen, klagers, verklikkers, politie... hen weg willen uit onverdraagzaamheid, racisme en onbegrip. Daarbij ontwikkelde zich een groepsidentiteit gaande van 'wij, Marokkanen', tot 'wij, moslims' en 'wij,

jongeren van het Kiel', afhankelijk van de samenstelling van de groep. De publieke ruimte blijkt daarmee een maatschappelijke kwetsing te bewerkstelligen die ook bij jongere tieners en kinderen tot uiting komt in gelijkaardige zelf- en wereldbeelden.

Er valt een groot verschil op qua welbevinden tussen tienermeisjes en tienerjongens in de publieke ruimte. Algemeen geven de jongens aan dat ze zich minder goed voelen. Ze beschouwen de buurt als onveilig, vuil en onvriendelijk. De onveiligheid die de jongens ervaren, heeft niet in de eerste plaats te maken met criminaliteit. Twee jongens van een jaar of 18 geven volgend kenmerkend antwoord op de vraag waarom de buurt volgens hen gevaarlijk is: *"De politie doet hier echt niet normaal. Ze pakken je op, ze houden je tegen, je wordt gepest. Ze zijn heel onbeleefd. En als je gaat lopen, trekken ze een pistool. Die hebben een pistool! Ik heb dat al gehad, ik zweer het. 'Waarom ga je lopen?' Omdat ik geen problemen meer wil met u, daarom"*. De jongens geven aan dat ze zich gecriminaliseerd voelen door de vele politiecontroles en -interventies. In hun beleving zijn de maatregelen overdreven. Al geven ze wel aan dat de camera's ook wel 'echte criminelen' kunnen afschrikken, en de politie sneller ter plaatse is bij gevechten. Toch hebben velen het gevoel dat de camera's er zijn om hen in het oog te houden, in plaats van om hen te beschermen.

De meisjes die minder 'permanent aanwezig' zijn, lijken de buurt meer als avontuurlijk en familiair te beschouwen. De meisjes formuleren de hoge mate van sociale controle op hun doen en laten als een troef, in tegenstelling tot de jongens die dit vaker als hinderlijk ervaren. In deze context voelen meisjes zich veilig en beschermd: ze kennen er hun weg en ze kennen de mensen. De jongens lijken bij die uitspraak ook meer begaan met de mening van ouders, familie en burens, bij wie ze geen slechte naam willen.

"Ik werd opgepakt, aan de bushalte. Vlam, de combi in, en die zeiden niks of zo. Gewoon, meekomen! Erna was er niks, want ik had niks gedaan, ik wachtte gewoon op de tram. Pas laat zeggen die dan: 'jij had een rode trui aan en we zochten zo iemand'. Geen sorry of niks. Die hebben mij toen thuis afgezet, met de combi. Ik had nog handboeien aan! Mijn vader, wat moest die denken? En alle burens? Iedereen ziet dat. Die gaan zeggen, uw zoon is een crimineel" (Jongen, 17).

Eerder werd al aangehaald dat de semiprivate en private ruimten van de appartementsgebouwen als speel- en ontmoetingsruimte worden gebruikt. Op basis van de gesprekken kunnen we een verband leggen tussen dat binnendringen en een gevoel van verdringing uit de publieke ruimte, al is het erg moeilijk om jongeren te vinden die durven toegeven dat ze dit gedrag zelf stellen. Toch zijn er indicaties dat de jongeren vooral op zoek gaan naar een ruimte waar ze privacy hebben en zichzelf kunnen zijn zonder anderen te storen. De boosheid om de camera in de traphal is bij sommige jongeren dan ook groot, omdat ze het gevoel hebben dat daarmee in hun eigen private ruimte wordt binnengedrongen.

Alle jongeren zijn bijzonder lovend over de werking van Kras Jeugdwerk, zowel de meisjes als jongens, zowel jongere als oudere tieners. De werking is een vast gegeven in de buurt voor veel jongeren, onder andere omdat oudere familieleden vaak ook al naar de werkingen gingen die er voordien zaten.

“Dat is een tweede thuis voor mij. Mijn vader vindt het goed als ik daar ga. Ik moet niks uitleggen dan, ze weten wat ik doe, dat het daar goed is” (jongen, 17).

De oudere tieners voelen wel aan dat ze sinds de komst van de jongere groep in 2011, minder ruimte hebben in de werking. Dat vinden ze jammer. Ze zijn ook niet tevreden over de inperking van de buitenruimte aan het lokaal. Voordien voetbalden ze naast de lokalen, maar het plein werd opgekocht voor bebouwing en is niet langer toegankelijk. Daarmee zijn ze weer aangewezen op andere publieke buitenruimte, wat voor een aantal jongeren oude frustraties oproept.

Verschillende professionele actoren signaleren dat de probleemdefiniëring vaak te eenzijdig focust op overlast. Vooral dat de jongeren weinig tot geen stem hebben in het proces zorgt voor ongerustheid. De impact ervan op de buurt werkt bovendien een verdere stigmatisering en polarisering in de hand, een fenomeen dat veel actoren net tegen willen gaan. Men legt dan ook het accent op het voorzien van een permanent aanbod op maat van de noden van kinderen en jongeren uit de buurt, dat hen ruimte en veiligheid kan bieden, en waardoor andere socialiseringsprocessen dan die van de straat kunnen bestaan. Ook hier zorgen de ‘vertendering’ van sociaal werk en jeugdwerk voor enige moedeloosheid: *“Kortlopende projecten hebben een kortlopende impact die enkel bestendig kan worden op een solide basis”*, klinkt het.

2.5.6. Lessen en aandachtspunten uit het verloop

Aandacht voor de spanning tussen beheersingslogica en emancipatielogica in de omgang met jongeren in de publieke ruimte

Tijdens het onderzoek kwam de spanning naar voren tussen de beheersingslogica gehanteerd door beleidsmakers en de voor jeugdwerkers centrale emancipatielogica. Hoewel beide logica's niet per definitie tegenover elkaar moeten staan, lijken ze vaak toch te leiden tot andere probleemdefinities en evaluatiecriteria. Die spanning kan leiden tot een dubbele rol van vertrouwens- en brugfiguren die jongeren in de publieke ruimte bereiken. Soms raken ze gekneld tussen de vraag om informatie door te geven in functie van de oplossingsstrategieën ontwikkeld vanuit de beleidslogica zonder dat ze daar helemaal achter staan. Hun betrokkenheid in de opmaak, evaluatie en bijsturing van zowel probleemdefinities als oplossingen, lijkt dan ook cruciaal.

De politie als actor in de publieke ruimte

Het inzetten van politie om overlastfenomenen met jongeren in de publieke ruimte tegen te gaan, kadert in een ruimere visie op de plaats van jongeren in het veiligheidsbeleid. De jongeren uiten een sterk wantrouwen tegenover de politie in het algemeen. Ze beschouwen de politie als het instrument bij uitsteking van een beleid dat hen wil verdringen, bestraffen en criminaliseren. Vanuit de politie zelf wordt de inzet van hun diensten voor het verdrijven van jongeren uit de publieke ruimte soms openlijk betreurd. Met name de inspanningen van wijkagenten om een band op te bouwen met kinderen en jongeren, blijken soms teniet gedaan te worden door het hardere optreden van de interventieploegen, die veel minder in staat zijn gezichten en namen te leren kennen.

Het ruimtelijk effect van repressieve acties en controle

Het inzetten van politiecontrole, cameratoezicht, administratieve sancties en een sporadisch samenscholingsverbod hebben alle een sterke impact op het ruimtegebruik van jongeren en kinderen. In veel gevallen is er sprake van een reactief verplaatsingseffect van sanctioneerbare (of sanctioneerbaar geachte) fenomenen. Hoewel de ingrepen in de eerste plaats als doel hebben om de veiligheid te verhogen door criminaliteit te ontraden en bestrijden, en dus mee in het belang horen te zijn van kinderen en jongeren, hebben ze daarnaast een sterke symbolische waarde voor het soort ruimte waarin deze groepen spelen en elkaar ontmoeten. Het wantrouwen tegenover maatschappelijke instellingen dat veel maatschappelijk kwetsbare kinderen al jong meekrijgen, wordt via de controlemechanismen als wederkerig herkend. De ingrepen gebeuren zonder betrokkenheid van de kinderen of jongeren. Vaak krijgen ze alleen oppervlakkige of foutieve duiding vanuit hun omgeving. Het zichtbare, plaatselijke 'succes' op korte termijn van zulke ingrepen wordt zelden afgewogen tegenover het minder zichtbare effect ervan verspreid in de ruimte of op langere termijn.

3. Slotbeschouwing

We bespraken in deze tekst de situatie van jongeren en kinderen in de publieke ruimte aan de hand van vijf verschillende situaties. Dankzij de variëteit aan situaties, betrokken actoren, jongeren, activiteiten, probleemdefinities en interventies die aan bod kwamen, vinden we in de cases meer algemene inzichten en aandachtspunten die de specificiteit van de situaties overstijgen. We hopen dat deze aandachtspunten, evenals de analyserende beschrijving van de cases, tot inspiratie leiden bij lokale beleidsmakers om hun omgang met jongeren en kinderen in/en de publieke ruimte meer af te stemmen op hun belangen en noden. In de uitleiding gaan we nog in op twee reflecties die tijdens de stuurgroepen van het onderzoek naar voren kwamen.

3.1 Conflictoplossing als constructief democratische leerproces

De publieke ruimte is bij uitstek de site waar verschillende groepen van de bevolking met elkaar in aanraking komen. Uiteenlopende noden, visies en belangen met een fysieke neerslag komen er bijeen. Hoewel dit zonder meer voor uitdagingen zorgt voor lokale beleidsmakers, liggen in dit gegeven ook heel wat mogelijkheden voor constructieve leerprocessen. Conflicten zijn, behalve een (beleids)probleem, immers ook pedagogisch waardevolle momenten in het creëren van betrokken burgerschap. Experimenten rond conflicthantering leveren positieve resultaten op, doordat ze inspelen op de positie van en interactie tussen verschillende individuen en groepen in de samenleving.

Het programma (de Vreedzame Wijkaanpak, Utrecht) gaat ervan uit dat in een democratie conflicten tussen mensen (burgers met verschillende waarden, normen en opvattingen) onvermijdelijk zijn. Het streven is steeds om op vreedzame wijze om te gaan met deze verschillen ('agree to disagree') en conflicten op te lossen. Democratie is dus zowel een gemeenschappelijk inhoudelijk kader, gebaseerd op idealen als gelijkheid en rechtvaardigheid als een manier om waardenconflicten op een vreedzame wijze op te lossen en iedereen in de gelegenheid te stellen aan de samenleving deel te nemen (Dierx en Verhoeff, 2013).

Het bespreekbaar maken van wensen en noden, maar ook van angsten en conflicten, maakt empathie mogelijk. Van daaruit kunnen dan weer nieuwe verhoudingen en samenwerking ontstaan. Een constructieve benadering van conflicten, biedt de gelegenheid om volwassenen de buurt te leren bekijken op kniehoogte of jongeren bij de weergalm van botsende ballen te laten stilstaan. Verschillende partijen kunnen dan samen nadenken over oplossingen die iedereen ten goede komen. Spanningen met betrekking tot de publieke ruimte kunnen met andere woorden een waardevolle voedingsbodem vormen voor het tot stand komen van nieuwe communicatiestromen en maatschappelijke bindingen tussen verschillende bewoners.

3.2 Perspectief op de publieke ruimte als maatschappelijke instelling

De stad zou, in de woorden van de filosoof Michael Walzer, 'open minded space' moeten zijn: 'ruimte ontworpen voor een variëteit van gebruik, inclusief onvoorziene en onvoorzienbare benutting, en gebruikt door burgers die verschillende dingen doen en bereid zijn om activitei-

ten waaraan zij niet deelnemen te tolereren of daar zelfs interesse voor te tonen'. Wij citeren Maarten Hajer (1991) in zijn pleidooi tegen de terugdringing van de publieke ruimte in functie van veiligheid en esthetiek.

Op plaatsen waar oplossingen worden gevonden voor conflicten in de publieke ruimte, komt die ruimte op de voorgrond als een bespeelbaar en dynamisch gegeven. Haar vormgeving en inrichting worden niet als definitief opgevat, maar als de neerslag van het voortdurende onderhandelingsproces eigen aan samenleven. Door die vormgeving te benaderen als proces eerder dan als een einddoel, brengt men de publieke ruimte terug dicht bij haar democratische en pedagogische potentieel.

De inrichting, vormgeving en het management van de publieke ruimte, worden dan sterker erkend als communicatie-instrument van beleidsmakers naar hun burgers toe. Het effect van de boodschap is verre van neutraal voor de normen en waarden waarmee kinderen en jongeren hun volwassen leven mee tegemoet treden:

'It takes a village to raise a child', zo luidt het van oorsprong Afrikaanse gezegde. Het is bekend dat het met jeugdigen die in verbindende omgevingen opgroeien in elk opzicht beter gaat dan met hun leeftijdgenoten. Het gaat dan om omgevingen waarin jeugdigen zich welkom, gerespecteerd en niet gediscrimineerd voelen, waarin ze merken dat er positieve verwachtingen over hen bestaan en waarin ze ondervinden dat ze 'ertoe doen'. Die verbindingen kunnen een belangrijke buffer zijn tegen probleemgedrag, waaronder criminaliteit (Dierx en Verhoeff, 2013).

Het bewustzijn over het dan wel verbindend, dan wel kwetsend potentieel van de publieke ruimte, is een belangrijke stap voorwaarts in het beheer, de vrijwaring en de vormgeving van die ruimte. Hierbij moet verder worden gedacht dan enkel kinderen en jongeren. Aandacht voor het welzijn en welbevinden van *alle* gebruikers van een publieke ruimte, is een belangrijk uitgangspunt om te voorkomen dat de publieke ruimte een site voor verdere maatschappelijke kwetsing wordt voor een aantal groepen.

3.3 Maatschappelijke kwetsbaarheid bestrijden op lange termijn

De vertrouwensband van waaruit (jeugd)opbouwwerkers opereren is voor lokale besturen een belangrijk aanknopingspunt om een beleid te ontwikkelen afgestemd op de noden van alle groepen in de samenleving. Vanuit het basiswerk krijgen de stem en belangen van zij die vanuit hun maatschappelijke positie het minst van zich laten horen, toch vertegenwoordiging en verdediging. Die vertrouwensband creëren en onderhouden met groepen die vanuit een opeenstapeling aan kwetsingen vaak een sterk wantrouwen ontwikkelden tegenover maatschappelijke actoren, is een intensief proces. Dit proces vraagt heel wat tijd en regelmatige bijsturing.

De nadruk op cijfermatige verantwoording en controleerbaarheid die via het managementdenken in de hedendaagse beleidslogica terecht kwam, dreigt echter tot een voorkeur te leiden voor beheersbare, controleerbare en op korte termijn evalueerbare projecten, die kunnen worden afgerekend op hun korte termijn resultaten. De 'veilige thuishaven' die een gevestigde jeugdobbouwwerking voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren

vormt, is echter net gebaat bij stabiliteit, continuïteit en lange termijn denken. Voorzieningen gericht op ontmoeting en bereik hebben als entiteit een vertrouwenspositie te verwerven binnen de netwerken in buurten. Ook de persoonlijke rol van de jeugdopbouwwerkers is daarin cruciaal.

We zien spanningen opduiken wanneer beleidsmakers een doorgedreven instrumentele visie op (jeugd)opbouwwerk doortrekken naar een vaak kwantificerende evaluatielogica gebruikt om beleidsinvesteringen op korte termijn te kunnen verantwoorden. De brede activering van actoren rond jongeren die we in Bredene zien, en de vertrouwensband van waaruit leerprocessen ontstaan, zijn echter moeilijk te meten. De manier waarop een constructieve dialoog in Zelzate de visies en attitudes van zowel professionele actoren als bewoners en de jongeren doet verschuiven naar een meer positieve verstandhouding, laten zich eveneens moeilijk vatten in cijfers. Op langere termijn blijken de effecten wel erkend te worden. Men uit de overtuiging dat het om duurzame, gedragen veranderingen gaat die een win-win inhouden. Maar op korte termijn leggen die interventies het qua kwantificeerbaarheid duidelijk af tegen repressief politieoptreden en boetes. Die hebben immers vrijwel onmiddellijk een zichtbaar resultaat ter plaatste: de ‘overlastplegers’ zullen zich verplaatsen of tijdelijk de onderdrukking ondergaan. De niet-meetbare impact van zulke aanpak op langere termijn, valt dan weer consequent buiten beeld.

Bij veel beleidsmakers is de overtuiging aanwezig dat een goede aanpak minstens een evenwicht behelst tussen repressie en preventie. Toch blijkt het niet steeds makkelijk om de ruimte en ondersteuning te bieden aan het opbouwwerk om de positieve uitkomsten te maximaliseren. Nabijheid, vertrouwdheid en vertrouwen tussen beleidsactoren en het opbouwwerk komen in het onderzoek naar voren als stimulerende factoren hierin.

3.4 Overlast als aanleiding, maar niet als uitgangspunt voor interventies

Voor beleidsmakers is het bij de verdeling van middelen belangrijk de jeugdopbouwwerker in te passen in de eigen logica. In de huidige realiteit komt de vraag **of een** jeugdopbouwwerker een efficiënt middel is tegen overlast dan ook gauw op tafel. We hopen aangetoond te hebben, dat dit inderdaad het geval kan zijn en dat de beleidslogica en de emancipatielogica niet tegenstrijdig hoeven te zijn.

Jeugdopbouwwerkers worden in de casestudies succesvol ingezet om problemen rond overlast – die sterk variëren in ernst – op te lossen. Het probleem dat werkelijk wordt aangepakt, is er echter eentje dat niet in de eerste plaats bij de jongeren zelf wordt gelegd. Zoals geschetst in de inleiding is overlast op te vatten als een subjectief en interactief maatschappelijk fenomeen. Uit de casestudies wordt duidelijk dat binnen oplossingstrajecten (vanuit beleid en jeugdopbouwwerk) gedrag dat aanleiding geeft tot overlastklachten, eerder wordt opgevat als *symptoom* dan als oorzaak van scheefgetrokken verhoudingen. Daarin krijgen (maatschappelijk kwetsbare en soms ook andere) jongeren en kinderen door hun maatschappelijke positie een ondergeschikte rol als onderhandelingspartner toebedeeld.

Overlast vormt in de oplossingstrajecten de aanleiding voor verkenningen om de situatie van kinderen en jongeren in beeld te brengen en de hiaten in het aanbod en de oorzaken van de

kloof tussen maatschappelijke actoren en instellingen en de jongeren te duiden. Er wordt met andere woorden breder gekeken dan naar het gedrag van de jeugdigen alleen. In plaats van de heersende probleemdefinitie over te nemen en het 'probleem' de kop in te drukken, bevordert men allianties. Er wordt gestreefd naar aanpassingen aan alle zijden om de culturele kloof tussen jongeren en maatschappelijke instellingen en actoren te verkleinen, opdat (terug) onderhandelingsprocessen kunnen worden opgezet in ieders belang.

Het succes van gevonden oplossingen steunt op het principe dat het 'symptoom overlast' afneemt als ook maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren een erkende plaats krijgen in de probleemdefiniëring en besluitvorming die hun leefwereld sterk beïnvloedt. Het gaat daarbij niet enkel om 'gehoord' te worden, maar ook om de mogelijkheid van een continu proces waarin dialoog (terug) haalbaar wordt. Met vallen en opstaan wordt in dit proces gewerkt aan een herstel van de binding tussen jongeren en de bredere samenleving.

3.5 Schaalgrootte als vraagstuk binnen oplossingsstrategieën

Doorheen het onderzoek komen nabijheid, vertrouwdheid en vertrouwen tussen beleidsactoren en het opbouwwerk naar voren als stimulerende factoren voor succesvol (jeugd)opbouwwerk. Tijdens de terugkoppeling van de observaties kwam daarom ook ter discussie in hoeverre de nabijheid van actoren en kleinschaligheid (van een gemeente als Bredene bijvoorbeeld) een rol spelen in het succes van het jeugdopbouwwerk ter plaatse.

De persoonlijke band tussen de jeugdopbouwwerkster en de betrokken beleidsmakers, partners uit het veld en gemeentepersoneel dragen zeker bij tot een vruchtbare context voor jeugdopbouwwerk in de gemeente. De mogelijkheid om relevante actoren snel en gemakkelijk te benaderen voor overleg, consultatie en aftoetsing, zorgt voor een context waarin een katalyserende rol snel vruchten afwerpt. Maken de 'korte ketens' in kleinschalige context de situatie beter beheersbaar?

Jeugdopbouwwerk in meer grootschalige context, lijkt inderdaad iets moeilijker terug te kunnen vallen op een vertrouwd netwerk waarin alle relevante actoren opgenomen zijn. De actoren blijken talrijker, en de afstand tussen verschillende niveaus groter. Er is sprake van inbedding in een netwerk. Daarin zitten echter vaker tussenpersonen als beleidsvertegenwoordigers, wat de besluitvorming en dialoog aanzienlijk vertraagt. Bij personeelsverloop aan één van beide zijden van de relatie, blijkt het ook soms lang te duren en veel moeite te kosten om terug een band op te bouwen.

De afstand tussen actoren in meer grootschalige context, lijkt zich ook te uiten in een andere vorm van controle. In Bredene wordt de nadruk meer op rechtstreekse betrokkenheid en afstemming gelegd ('de gemeentesecretaris rijdt even langs het jeugdhuis') dan op controle en verantwoording. De jongeren kennen de beleidsmakers, commissaris en jeugddienstmedewerkers, en vice versa. De jongeren van Antwerpen-Kiel staan heel wat verder af van de voor hen relevante maatschappelijke actoren. Inspanningen om de kloof te dichten, zijn hier niet vanzelfsprekend succesvol.

Het is alvast de moeite om te onderzoeken of en hoe de troeven in de kleinschaligheid van structuren in Bredene, transposeerbaar zijn naar meer verstedelijkte omgevingen.

3.6 Meisjes als blinde vlek bij probleemgerichte benaderingen

We ronden dit rapport af met een bedenking over meisjes en jonge vrouwen als een belangrijke groep in de publieke ruimte. Meisjes dreigen in een probleemgerichte benadering van jongeren in de publieke ruimte buiten beeld te vallen. Dat heeft gedeeltelijk te maken met hun geringe aanwezigheid in de publieke ruimte op twee domeinen.

Ten eerste zijn meisjes en jonge vrouwen in het algemeen minder *fysiek* aanwezig in de publieke ruimte dan jongens, al kan dat verschillen van locatie tot locatie en per tijdstip. Jongens zijn vaker dan meisjes 's avonds aanwezig in de buitenruimte en ook vaker in groep (Karsten, 1996, Van Dooren & Struyven, 2011).

Ten tweede is deze groep ook minder aanwezig in de *sociale beeldvorming en probleemdefinïeringen* over jongeren in de publieke ruimte. Voor problemen rond de aanwezigheid van spelende kinderen, wordt weinig onderscheid gemaakt tussen jongens of meisjes in de formuleringen, maar hoe ouder de jeugdigen, hoe duidelijker de genderdimensie naar voren komt. Wanneer men over grensoverschrijdend gedrag of probleemgedrag spreekt, gaat het vrijwel altijd over gedrag van jongens ouder dan twaalf dat onveiligheidsgevoelens in de hand werkt. Hoewel men jonge vrouwen soms wel als onderdeel van een groep jongeren ziet die 'een probleem' vormt, worden ze zelden als de oorzaak van problemen aangewezen. Wanneer hun aanwezigheid wordt geproblematiseerd, gebeurt dat bovendien vaak in het belang van de meisjes zelf: zijn ze wel veilig? lopen ze geen risico's op die locatie of in dat gezelschap?

Vertrekkende vanuit processen met betrekking tot jongeren in de publieke ruimte op locaties waar ze 'als probleem' werden opgevat, valt ook doorheen dit onderzoek op dat bepaalde groepen kinderen en jongeren buiten beeld vallen. Behalve in de casestudy over Antwerpen-Kiel, komt de stem van meisjes en jonge vrouwen in dit rapport weinig aan bod.

Die vaststelling leidt tot de bedenking dat een probleemgerichte benadering een valkuil inhoudt wanneer we naar processen in de openbare ruimte kijken. Zij die minder, niet of niet meer aanwezig zijn in de probleemdefinities over een bepaalde locatie, worden moeilijker gehoord. De stem van de afwezigen kan echter net zo informatief zijn voor het begrijpen en oplossen van conflicten in de openbare ruimte, dan de aanwezigheid van bepaalde groepen. Waar dit klopt voor onderzoek, geldt het ook voor inspraak- en participatiemomenten of voor vindplaatsgerichte rekrutering voor jeugdwerkingen.

Zowel in onderzoek als vanuit het beleid gericht op jongeren in de publieke ruimte, blijkt er nood om de rol en beleving van meisjes en jonge vrouwen mee in beeld te brengen.

Bibliografie

Aalst.be. (s.d.). Stadswijken en buurten: Rechteroever. Webartikel. Online op: <http://aalst.be/eCache/ABE/4/228.Y29udGV4dD04MDM0MTA1.htmlDefault.asp?rubriekid=726> (geraadpleegd op 10/02/2014).

Antwerpen.be (s.d.). Webpagina 'Buurtregie'. <http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/4/228.Y29udGV4dD04MDM0MTA1> (Geraadpleegd op 15/2/2014).

Antwerpen.buurtmonitor.be (s.d.). Webtoepassing 'De stad Antwerpen in Cijfers'. <http://antwerpen.buurtmonitor.be> (Geraadpleegd op 15/1/2015)

Arnoudt, R. op De Redactie.be (di 07/01/2014) Kunnen minicamera's aan sociale flatgebouwen? Webartikel. Online op <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/regio/antwerpen/1.1826870> (geraadpleegd op 19/1/2014).

Beck, U. (1992). Risk Society: Towards a new Modernity. Londen: Sage.

Bevolkingsstatistieken stad Aalst, 2012. Online op http://www.aalst.be/documenten/publicaties/wonen_en_leven/bevolkingsstatistieken_cijfers_2012.pdf (geraadpleegd op 14/2/2014).

Brantingham, P.J. & Brantingham, P.L. (1997). Understanding and controlling crime and fear of crime: Conflicts and trade-offs in crime prevention planning. In S. P. Lab (Ed.). Crime Prevention at a Crossroads (pp. 43-60). Cincinnati: Anderson Publishers.

CCV - Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid (2008). Aanpak Hangjongeren in Gemeenten. Utrecht: Artoos BV.

De Visscher, S. (2008) De sociaal-pedagogische Betekenis van de Woonomgeving voor Kinderen. Gent: Academia Press.

D'Haese, C. (8 januari 2014). N-VA Aalst kijkt tevreden terug op het voorbije jaar. Webartikel online op <https://aalst.n-va.be/nieuws/persberichten/de-keuze-voor-verandering>. (geraadpleegd op 16/2/2014).

Dierx, J. & Verhoeff, C. (2013). Het Utrechts Mediatiemodel: Opvang voor basisconflicten op wijkniveau. In: *Tijdschrift voor Herstelrecht* (13) 3, pp. 46-65.

Dossche, D. & Spitaels, B. (2013). Aalst. Wijken in cijfers 2013. Aalst: Stad Aalst, dienst strategische planning. Online op: http://aalst.be/documenten/publicaties/wonen_en_leven/aalst_in_cijfers_web.pdf. (geraadpleegd op 13/2/2014).

Dresen-Coenders, L., Hazekamp, J.L. & van Hessen, J. (1991). Het eeuwige rondhangen. In: Jeugd en Samenleving, 2-3, pp. 119-133.

FOD Economie (2010). Stadsindicatoren Aalst. Editie 2010. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Gazet van Antwerpen (10 augustus 2011). 'Buurtbewoners bang van bende die Alfons de Cockplein in de macht heeft'. Online op: <http://www.gva.be/regio-antwerpen-stad/kiel/buurtbewoners-bang-van-bende-die-alfons-de-cockplein-in-de-macht-heeft.aspx> (Geraadpleegd op 17/2/2014).

Gazet van Antwerpen (5 mei 2007). '350 etters begeleid'. Online op: <http://www.gva.be/arch/350-etters-begeleid.aspx> (geraadpleegd op 17/2/2014).

Goedseels, E., Vettenburg, N. & Walgrave, L. (2000). 'Vrienden en hun vrije tijd'. In H. De Witte, J. Hooge & L. Walgrave (Eds.). Jongeren in Vlaanderen; gemeten en geteld. 12-tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst (pp. 149-183). Leuven: Universitaire Pers.

Hajer, M. (1991). De Dichtgetimmerde stad. Essay. De Groene Amsterdammer, 31 januari 1991, pp.10-16.

Het Nieuwsblad (15 maart 2010). 'Maatregelen tegen overlast hangjongeren'. Online op: <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=BH2NG91N> (geraadpleegd op 14/2/2014).

IBZ (2007). Nieuwsbrief IBZ. Online op: https://besafe.ibz.be/newsletter/prevue_speciaal_oktober.html (geraadpleegd op 12/2/2014).

Interstedelijke coalitie voor het recht op de stad (s.d.). Naar alternatieven voor de GAS praktijk. Online op: [http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Volle GAS vooruit in de neoliberale stad eindversie.doc](http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Volle_GAS_vooruit_in_de_neoliberale_stad_eindversie.doc) (geraadpleegd op 12/12/2013).

Jeugdrecht.be (2012-02). Spelende Kinderen en Lawaai. Webartikel. Online op http://jeugdrecht.be/custom_output.php?action=printobject_pdf&class=artikel&id=342, (geraadpleegd op 12/12/2013)

Karsten, L. (1996). Van wie is de straat? Over kinderen, genderidentiteiten en het publieke domein. Comenius, 16 (4), 360-374.

Karsten, L., Kuiper, E. & Reubsaet, H. (2001). Van de Straat? De Relatie tussen Jeugd en publieke Ruimte Verkend. Assen: Van Gorcum.

Lareau, A. (2001). Embedding capital in a broader context: The case of family-school relationships. In B. Biddle (Ed.), Social Class, Poverty, and Education, London: Routledge Falmer, pp. 77-100.

Stadsbestuur Geraardsbergen, 2007. Lokaal Sociaal Beleidsplan Geraardsbergen 2008-2013. Online op: http://www4wvg.vlaanderen.be/wvg/lokaalsociaalbeleid/beleidsplannen/Geraardsbergen_LSB2008_pdf_0801.pdf (Geraadpleegd op 15/1/2015).

Mathijssen, C., Loopmans, M. & Crivit, R. (Eds.) (2014) Kwetsbare vrije Tijd? Uitdagingen voor emanciperend Jeugdbeleid. Leuven: Acco.

Meerschout K. & De Hert, P. (2007). De Belgische discussie over overlast en GAS vanuit stedelijk en grondrechtelijk perspectief: Case study van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In Progress Lawyers Network (eds.). Veiligheidsbeleid: Meer Strafstaat, minder sociale Staat? Syllabus Infodag te Brussel op 16-03-2007, pp. 71-102

Nieuwsblad.be (21 september 2013). N-VA wil geen Buurtsport met gevechtstechnieken. Online op: http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=DMF20130920_00752576 (Geraadpleegd op 16/2/2014).

Nieuwsblad.be (dinsdag 21 juni 2011). Vermeende leiders Colruytbende voor strafrechter. Online op: <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=3R3BKR3A> (Geraadpleegd op 16/2/2014).

Pleysier, S. & Deklerck, J. (2006). Over hondenpoep en hangjongeren. Een verkennend onderzoek naar overlastfenomenen in parken en groenzones. Tijdschrift voor Veiligheid, 5, 5-20.

Pleysier S. & Verzele H. 2006. Cameratoezicht in de publieke ruimte: focus op realisme!. Politeia: Politiejournaal en Politieofficier: het Belgisch Politievakblad, 3, 4-10.

RMO - raad voor maatschappelijke ontwikkeling (2008). Rondhangen, tussen flaneren en schofferen. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Rom, M., Vanobbergen, B., Coene, E. & Van Ceulebroeck, N. (2012). Een reus op lemen voeten: GAS voor minderjarigen. In: F. Coussée & L. Bradt (Eds.). Jeugdwerk en sociale Uitsluiting: Handvatten voor emanciperend Jeugdbeleid. Leuven: Acco, pp. 61-72.

Stad Aalst (2008). RUP Hertshage. Toelichtingsnota. Aalst: Stad Aalst, Ruimtelijke ordening, sectie planning. Online op: http://www.aalst.be/documenten/publicaties%5Cwonen_en_leven%5CRUP%5CGemeentelijk%20RUP%5C3.%20RUP%20Hertshage/Toelichtingsnota.pdf (geraadpleegd op 17/2/2014).

Vakgroep Sociaal Werk, Hogeschool Gent (2012). Conceptstudie: Een nieuw Centrum voor Aalst Rechteroever. Gent: auteur.

Van Ceulebroeck, N. & Vanobbergen, B. (2012). Jongeren als streekproduct: Over rondhangen in de publieke ruimte. In Orde van de dag 2012/58, pp.57-66.

Van Dooren, G. & Struyven, L. (2011). Anders toeleiden naar werk. De effectiviteit van het vindplaatsgericht werken bij de activering van moeilijk bereikbare werkzoekenden in Antwerpen. Leuven: HIVA-KULeuven.

Van Polfliet, S. & Amezgal, L. (2006). Eindrapport kortlopend Onderzoek. Overlastjongeren uit Antwerpen aan het Woord. Brussel: VUB.

Van Steenberghe, T., Steel, R., De Brauwere, G., De Visscher, S. (2013). Gebiedsverkenning vanuit sociaal-cultureel Perspectief. Rechteroever. Syntheseverslag. Gent: Hogeschool Gent.

Ververs, D. (2011). Ex-bendelid wil rapper, model én para worden (In Het nieuwsblad 7/11/2011). Online op: <http://www.nieuwsblad.be/Article/Detail.aspx?articleid=GVV3I07AJ>.

Vettenburg, N. (1989). Jeugd en Maatschappelijke kwetsbaarheid. In J. Hazekamp e.a. (Eds.). Jeugd in bijzondere Situaties. Hasselt: Provincie Limburg, Culturele aangelegenheden.

Walgrave, L. & Goris P. (Eds.). (2002). Van katekwaad tot erger. Leuven: Leuven Universitaire Pers.

Walgrave, L. en Vettenburg, N. (1996), Een integratie van theorieën: maatschappelijke kwetsbaarheid. In L. Walgrave, (Ed.) Confronterende Jongeren, Leuven: Universitaire Pers.